הדאר

עתונה המרכזי של ההסתדרות הציונית העולמית

יוצא בירושלים אחת לשבוע. העורך: משה קליינמן (נוסד ע"י נחום סוקולוב ז"ל)

גליון מ"ב. יום ה'. כ"ד סיון תרצ"ח. שנת העשרים ושש (ל"א ליסודו) Haolam, Thursday, 23th Juny, 1938.

על הפרק

הכושי בעורו

להלן ימצא הקורא עדותו של בא־כוח הרוויזיוניסטים לפני „ועדת החלוקה". כנודע, סרבה הועדה לקבל עדות מאת הגב' ג'ייקובס שהודיעה מראש, כי היא אומרת לטעון נגד עצם רעיון החלוקה, משום שזה „לא בגדר סמכות הועדה לדון אם טוב הרעיון או רע, אלא אי־זו חלוקה תהיה טובה והוגנת וכיצד להוציאה לפועל". בדומה לזה לא קבלה הועדה את תזכירו של האמיר עבדאלה, המציע פתרון אחר לשאלת א"י זולת החלוקה, ויעצה לו לשלחו אל הממשלה בלונדון. ואם־כן — תמהו רבים — מדוע הסכימה הועדה שיעיד לפניה ב"כ הרוויזיוניסטים, שגם הם טוענים נגד עצם החלוקה? ושיערו המשערים שהרוויזיוניסטים הערימו על הועדה: אמרו שהם באים לבקר את תכנית פיל, מה שהוא בגדר תפקידיה של הועדה, ומתוך כך יבואו לגנותה של עצם החלוקה. כששמע זאת אחד מראשי השוללים, איש בעל משקל ובעל אחריות ורגש כבוד לאומי, אמר: אני בדרך זו לא אלך; להתגנב אל הועדה אין זה לפי כבוד הדבר שאני טוען לו. אני יכול לבוא רק בכניסה של כבוד כשידעו שאני בא לטעון על החלוקה מפני שהיא מצמצמת את זכויותינו הלאומיות בארץ... לבא־כח הרוויזיוניסטים לא היה כנראה רגש כזה...

מה שאמר ה„עד" הזה לפני הועדה — יראה הקורא להלן בעיניו. נשמר בו כל אפיו של הרוויזיוניזם: משפטים שאובים מן האויר בלי יסוד עובדתי; מספרים לקוחים ממקורות מסופקים, קצתם חסרי כל דיוק וקצתם אף דמיוניים בהחלט; תכניות פנטסטיות שאינן מביאות בשום חשבון מציאות גורמים מפריעים או מתנגדים; דבורים על עניינים שאין להם בהם שום ידיעה ממשית, שלא בדקו אותם תחלה ואף לא ראו בעיניהם את המקום שאליו הם פונים; סתירות בדברי עצמם; ועל הכל — חוסר אחריות וקלות דעת בדבורים שאדם רציני רואה הגבה לנהוג בהם זהירות מרובה, משום שעד שהם יביאו אולי איזו תועלת, עלולים הם להזיק.

אין אנו יכולים לדעת איזה רושם השאירו דברי הרוויזיוניסט על הועדה. אולם על הצבור היהודי עשו רושם מדכא. אם יצורפו כל משפטיו אחד לאחד יצא, שבכלל אין סכוי להקמת מדינה יהודית בא"י בזמן מן הזמנים — הדבר שהוא הלא צעקתם של הימים — מפני שכל אותם הנמוקים שעליהם ביסס אי האפשרות של מדינה קטנה, עם אוכלוסיה ערבית בת אי אלו מאות אלף ערבים, כולם עד אחד, חלים במדה עוד יותר מרובה על מדינה יהודית בכל ארץ ישראל שתוהיה בה בתברה אוכלוסיה ערבית בת מיליונים. ובכמה ממשפטיו אף תתן כלי־זין לידי הערבים נגד כל רעיון הציונות, עד שלא תתאפק אחד מחברי הועדה והעיר לו: „אתה נותן לקח טוב לערבים".

וגם ה„טיימס" תפיר, שהעדות הריוויזיוניסטית „הלכה בכוון לחזק את כל חששותיהם של הערבים"...

ומצד אחר — רמז גלוי רמז הריוויזיוניסט לכל המדינות שבהן נעשים כיום ניסיונות להעשות עוד לימים רבים, מפעלי מגביות לצרכי תקומת העם היהודי בא"י, שנוסף על הנמוקים שכבר יש להם בשביל להכביד על המפעלים האלה ולעכב בעד הוצאת כספים מארצותיהם, יוכל להיות להם עוד נמוק אחד מסוכן לבו מאד, שאין אנו חוזרים עליו פת כדי שלא להרבות את סכנתו...

בשבילנו אין כל הפתעה בדרכיו אלה של הרוויזיוניזם. עמדנו זה מכבר על אפיו המופקר, שאינו נרתע מפני שום דבר אסור מבחינה לאומית, ובלבד שיספק את תאוות נצחנותו. שמא יעמדו על זה כעת גם אלה שבשבילם זוהי הפתעה ושעד עתה לא נמנעו מללטפו בקצת חבה מזמן לזמן, ביחוד אלה שגם לטופים אלה נכנסו בחשבונותיהם המפלגתיים...

ועידת איוויין

הועידה למען הפליטים מגרמניה ואוסטריה, המתאספת בקרוב לפי יזמתו של הנשיא רוזבלט, היא נקודת אור בחשכת העולם של ימינו. ואחת היא מה תהא התועלת הממשית שתצמח ממנה. מלומדי נסיון מר הנגו בנוגע לכל מיני איניציאטיבות בין־לאומיות בימינו ואין בנו העז לקוות גם מועידת זו יותר מדברים, דברים, דברים... וכמה מהמשתתפים בועידה זו אילו רצו, אילו יכלו לרצות, ביותר מ„דברים", הרי היה בידיהם לעשות זה מכבר מעשים רבי ערך מבלי תועידה, ושהיו יכולים גם להביא תשועה ממשית להמונים רבים וגם להיות דוגמא מאלפת לאחרים, וגם סטירת־לחי מוסרית לצבועים וחנפים ולא כש"ב לעושי הרשע בעולם... ואף על פי כן אין אנו מזלזלים, ואסור לנו לזלזל גם בועידה לשם דבורים בלבד, שכן מתגלה בעצם כינוס הועידה פרפורין האחרונים של המצפון האנושי ועלולים גם הדבורים לתת על כל פנים עידוד מוסרי לנדכאים חסרי תישע.

ומנקודת ראות ציונית יש לועידה זו ערך מיוחד. זוהי הפעם הראשונה ש„צרת היהודים" בעולם תעלת על שולחן שליטי העולם, ולא יכלו להעסר ממנה במחי־יד בלבד; הם יהיו מוכרחים לפקוח עיניהם ולהביט אל אסונו של עם ישראל פנים אל פנים. הם יהיו אנוסים לצרף קו לקו כל שהתרחש בשנים האחרונות בכוון להבאת כליה ואבדון ל„שונאיהם של ישראל", והיתכן שלא תעבור החרדה הגדולה דרך לבותיהם למראה כל הזוועה האיומה הזאת שהשתררה בעולם? עוד הרצל חזה ברוח קדשו שיבוא היום ושאלת היהודים תיעשה לשאלה עולמית, שכל הכוחות השולטים בעולם יהיו אנוסים להפנות אליה את עיניהם ולבם ולבקש לה מוצא ופתרון, ואז יוכל להיות הפתרון — כמו שהאמין הוא — רק אחד: שחרור העם היהודי מן הגלות וכינוסו לתוך מדינה שלו, בסיוע מצד כל העמים ובחסות כל העמים. והנה בא היום. הועידה נקראה באופן רשמי רק למען שאלת הפליטים, אך היא יכולה להתפך, ואנו חייבים לסייע לכך שתהפך לועידה עולמית למען פתרון „שאלת היהודים" בעולם, ומכילה למען הצלת עם היהודים מעקת גלותו וקיבוצו אל מדינת יהודים חפשית, שאין מקום בעולם להקמתה זולת ארץ־ישראל. על ההסתדרות הציונית רובץ כעת עול כבד בהגנת זכויותיו של הבית הלאומי בא"י, שכבר הובטח ע"י עמי העולם, אלא שהיו בו ידי מועלים בעצם רעיונו וכעת עלינו לעמוד במערכה כבדה בשביל להגין על צאר־נפשו בפני תוקפיו. גם בשביל תגנה זו וגם בשביל הרחבת פוחקליטתו של הבית הלאומי ובשביל הרחבת עצם משגו, אין אנו יכולים להבטח הזדמנות זו של ועידת איוויין, ובסיפוק רב קבלנו את הידיעה, כי ההנהלה הציונית המרכזית לא הזניחה את חובתה, ובשיתוף פעולה עם ההסתדרויות היהודיות הגדולות היא מעיינת ומדינת בדבר הרכב משלחת גדולה לועידה

זו, שתייצג בה את עניניו של העם היהודי. לא יתכן שהנועדים לא יצאו מקום למשלחת זו בועידתם ושלא ישמעו מה בפיהם של אלה, שהם באי־כוחם ונציגיהם המוסמכים של העשוקים אשר למען הצלתם נועדו. בנו הדבר תלוי, שאותו הקול אשר ישמיעו נציגינו יהיה קול חוצב להבות, קול אשר יחריד את השאננים, ויזעזע אף לבות־אבן, ויכריחום לעשות דברמה מכריע להצלת רבבות אלפי נפשות מהתגוננות וכלית, לגאולת עם עתיק, שהוא אבי התרבות של העולם כולו, מן התהום הפרדעה לרגליו ומן היאוש שיכול להוהפך הוא עצמו לאסון עולמי...

מ. ק.

שליח הרויזיוניסטים מעיד בועדת החלוקה

(ע"פ „דבר")

חוסר ידיעה בטבע ארץ ישראל, באוצרותיה ובכלכלתה — לא זה היה הדבר הגרוע ביותר בהופעתו של שליח הרויזיוניסטים בפני ועדת החלוקה בירושלים. דברים מזהירים, אם לנקוט לשון רכה, הפרית, ודוקא בישיבה פתוחה בפני עתונאי הארץ וחוץ לארץ, ולא רק היהודית, בעניינים הנוגעים ליחסי הישוב, הציונות ועם ישראל אל עמים אחרים.

עדותו של אקצין הוגשה קודם בכתב, למעשה: תזכיר רויזיוניסטי ארוך, שבו רע כל מה שאינו לקוח מתזכירי ההסתדרות הציונית שנתפרסמו. במשך שעה וחצי הוסיף ד"ר אקצין אחמול בעל פה, או חזר על הכתוב.

לפי תורת המכסימליזם הידועה של ז'בוטינסקי — אמר ב. אקצין בעדותו (וכן הוגש בכתב בתזכיר) כי ארץ־ישראל השלימה, לרבות עבר הירדן, מסוגלת לקלוט עולים יהודים נוספים במספר 4.382.000 או 9.066.000, לפי ההשואה של ארץ ישראל עם יון או עם שוייץ.

היו"ר סר ג'ון וודהד החל מנתח עם העד את דעתו וקיבל מסקנה כזאת: אקצין קובע שבאיזור באר שבע אפשר להגיע לצפיפות אוכלוסים של 30—35 איש לקילומטר מרובע, ובשאר חלקי ארץ ישראל המערבית — מ־101 עד 140 נפש לקילומטר מרובע. הממוצע הוא 75 נפשות ובסך הכל בארץ ישראל המערבית שני מיליון נפש. יש כיום מיליון ורבע נפש לא יהודים. עוד מיליון נפש חושב אקצין לחשבון הרבוי הטבעי הגבוה של האוכלוסים הלא־יהודים. נמצא שלא הניח מקום לשום עולה יהודי בארץ ישראל המערבית.

בחום דבריו נגד החלוקה הגיש ב. אקצין בשם הרויזיוניסטים — או כפי שהוא אומר: „ההסתדרות הציונית החדשה" — טענה כזאת:

המדינה היהודית הזעירה לא תוכל לקנות מאירופה הרבה סחורות, לא תוכל לקלוט עולים. לכן אי אפשר יהיה להביא אליה הון. לאסוף כספים למען הקרנות הלאומיות אי אפשר יהיה כי מדינות מרכז אירופה לא תוכלנה לשלוח את הכספים בסחורה. בכלל הן תבטנה על אוסף הכספים לא כעל מטרה הומאניטארית, אלא כעל שליחת כסף למדינה זרה. דעה זו תתפשט גם במדינות מערב אירופה. „מנבא" הנביא הרויזיוניסטי, יתר על כן, מדינת היהודים תוציא כסף רב להזדיינות, יוצא, כי בכל מדינה יביטו על אוסף כספים לקרנות הציונית כמו על שליחת כסף לזרים מדינה זרה.

מהנימוקים והמכריעים נגד החלוקה:

„הרגשות הלאומניים של הערבים מוגברים לנוכח תכנית זו ע"י שיקול־דעת פאטריוטי זה, שהאחדות הגיאוגרפית והסיסטורית של הארץ — ימית יותר מימי אחדותה של כל ארץ שהיא באירופה, מהלך מחשבה זה, שאין לטעות בו כלל, בחוגי הערבים הארץ־ישראליים, מראה, שבאם יכפו עליהם את החלוקה, הרי המטרה האחת של המדינה הערבית הארצישראלית תהיה לאחד מחדש את הארץ ע"י כיבושה וע"י הכנעת מדינת היהודים בארץ ישראל". ו...

„ההסתדרות הציונית מחדשה נאלצה להודות כי זהו גם מהלך המחשבה של היהודים. חלק גדול של עם ישראל, המורכב מהצ"ח, „אגודת ישראל", „מפלגת המדינה העבריה", „המזרחי", חלק הציונים הכלליים, חלק מקבוצות הציונים הסוציאליסטים ושל המנהיגים הידועים של היהדות האמריקנית, ציונים ולא־ציונים, מתנגדים בחזקה לחלוקה ואינם רוצים לוותר על התביעות של עם ישראל שהוכרו הכרה בין לאומית, ביחס לארץ ישראל כולה. אם יכפו עליהם את החלוקה, הרי שלא יחשבו על שום דבר אחר אלא להשתמש בכל הזדמנות, להקים מחדש את אחדותה של הארץ ואת הכנסת שאר ארץ ישראל לתוך תחומי מדינת היהודים. יתר על כן, התבוננות לביטוי הפומבי של אותם המנהיגים היהודים שהם בעד החלוקה, מראה — „ולא הכל אומרים בפומבי", מוסיף על פה העד הרויזיוניסטי — כי אפילו הם רואים את הקמת מדינת היהודים בחלק של ארץ ישראל אך ורק „כצעד ראשון".

ובכן מדינת יהודים אינה אלא צעד ראשון לכיבוש כל ארץ ישראל.

לפי מר אקצין, יכביד הדבר מאד גם על האוצר הבריטי ועל הצבא הבריטי, כיום יכולת הממשלה הבריטית להלחם בכנופיות ולמנוע מהתנגשויות בין ערבים לבין „ההגנה" שהיא קיימת רק קיום חצי־רשמי, אבל אז... אז יהיו „שני מגנונוי מלחמה" כבדים שקשה יהיה להשתלט עליהם.

המעט בסכנת מלחמה בלתי פוסקת בין מדינת היהודים למדינת הערבים, מפחיד מר אקצין את העולם כולו בהשחרת אפקים רחבים יותר: כל אחת מהמדינות תבקש בעלי ברית בין מעצמות העולם. נמצא שהמדינות תיהפכנה למקור אינטריגות בין לאומיות, תרתחנה את מזרח ים התיכון ותגרומנה לסכסוכים בין לאומיים גדולים.

כשעמד העד גם בשעת חקירה על דעתו בדבר העמדה החדשה דית האגרסיבית של המדינות אמר לו סר אליסון ראסל: „כן, יפה הזהרת את המדינה הערבית".

לאחר ההרצאה שארכה שעה וחצי החלו חברי הועדה שואלים את העד שאלות לפרטים שונים. החקירה נמשכה גם בישיבת אחה"צ, מ־2.30 עד 4.30.

לשאלות את מי הוא מייצג, ענה אקצין, כי הוא מייצג את „ההסתדרות הציונית החדשה", שנפרדה ב־1935 מההסתדרות הציונית וש־700.000 יהודים בחרו לקונגרס שלה. לאחר שאלות אחדות „הסכים" אקצין כי לא זה מספר החברים של הצ"ח אלא שהוא סבור כי הסוכנות היהודית היתה קרובה לאמת באמרה בתזכיר לועדת המלכות שהתנועה הזאת מונה 150.000 איש. אבן ודאי קצת יותר, כיון ש„בריח טרומפלדור" מונה, לדבריו, 80.000 חבר. אקצין הבטיח לועדה, שאצלם שוררת דימוקראטיה, תועד הפועל נבחר ע"י הקונגרס שלהם והקונגרס שלהם נבחר בבחירות דימוקראטיות. אכן, הועד הפועל של עכשיו אינו אלא זמני, כי נבחר בועידה העולמית בפראג, שאליה בחרו רק הפעילים. בעתיד הקרוב יסודר שוב קונגרס ממש, בכלל ישתדלו לכנס קונגרסים ולמשך אליהם את כל היהודים, הם מציעים לסכנות היהודית ול„אגודת־ישראל" כינוס קונגרס יהודי עולמי. אקצין התבחש לרויזיוניסטים הגרמנים ואמר כי רק בשתי ארצות אין מרשים לרויזיוניסטים לעבוד, ברוסיה ובגרמניה. שאר סוגי הציונים הם מתובים לדברי העד.

— ואתם קיצונים? שאל היו"ר. — כן, בהשואה לאחרים.

מיד אחרי השאלות על הרויזיוניסטים עבר היו"ר לשאול את העד בדבר השבונותיו על כוח הקליטה של ארץ־ישראל, והעד קבע, באמור לעיל, את „המכסימום" של כוח הקליטה של ארץ־ישראל.

אקצין אינו משוה את יכולת הקליטה של ארץ ישראל לזו של בלגיה, או של ארץ צפופה אחרת, אלא ליון (52 נפש לקילומטר מרובע), יוגוסלאויה (59), לבנון (79), פורטוגל (81), דניה (85), או שוייץ (101). לפי זה יכולה ארץ־ישראל לכלכל משש עד 12 מיליון נפש.

אבל ארץ ישראל פירושה כולה, על הנגב ועל 90.000 הקילומטרים המרובעים של עבר הירדן.

היו"ר משיג מאת הועד תשובה, כי הוא סבור שארץ ישראל דומה לארצות אלה. אז הוא שואל אותו אם הוא לוקח בחשבון כי 72.000 קילומטר מרובעים, כלומר, רובו המכריע של שטח עבר־הירדן, הוא מדבר וכן רוב שטחו של הנגב.

על שאלות רבות מטוג זה מעיר העד כי אינו כלכלאי אלא שבתכנית העשור של ז'בוטינסקי לפיתוח הארץ נאמר כך וכך. לשאלות סר אליסון ראסל אם ראה העד את הנגב או את עבר הירדן, ענה העד בשלילה.

„ענין ויקוק המים המלוחים מתקדם במהירות ואפשר לקוות כי בקרוב יפתור את בעית המים בארץ". אומר התזכיר של הרויזיוניסטים. היו"ר שואל: מה היא ההתקדמות בענין זה. אם מים כאלה יהיו זולים למדי בשביל השקאה. אפשר לזקק ממים גם זהב, אומר ראסל. השאלה היא אם זה בדאי. העד אינו יודע על ההתקדמות, אבל בענין הבדאיות הוא סבור, כי מוסד ליהודים להשקיע את כספם בארץ ישראל, בעסקים בלתי כדאיים מאשר בברלין או בוינה. שלא כתורת ז'בוטינסקי שהזה טוען, כי בעיקר יש לדאוג לרווחים של ההון, אומר העד: על פל תהליך החתישבות היהודית בארץ אין לשפוט מנקודת המבט של רווחים. חברי הועדה נשארים בדעתם, כי יש גבול־מחיר שלמעלה ממנו לא כדאי להשקות גידולים חקלאיים. ראסל טען, כי ראה בנגב, כיצד באים ערבים ממרחק 10 מיל ים יום אל באר מים להשקות את בעירם, וכיצד באים חקלאים ערבים בעבר הירדן ממרחק 20 — 25 מיל להכין שטחי אדמה בשביל השנה הבאה. הם יזרעו ויקבלו יבול אחד פעם בחמש־שש שנים. סימן לקושי להשיג מים ולדעב לקרקע.

אבל הנגב חשוב במינרלים שלו, טען ב. אקצין. מדוע לא נגשו עד היום לפתח את המינרלים האלה? היתה השאלה, ומה הם. אם יש נפט מדוע אין החברות קודחות כדי להעלות נפט. היהודים הלכו קודם כל אל הקרקע, ענה העד. חזרה לארץ ישראל היא חזרה לחקלאות. ובכל זאת נשאר רוב גדול של עירוניים, אמרו השואלים. כאן השכיל העד לטעון, כי הממשלה לא נתנה ליהודים קרקע ולקנות קרקע היה קשה מאד.

היו גם תשובות כהלכה. העד נשאל, מה יהיה יחסם של היהודים במדינתם אל המיעוט הערבי. — יחס למופת, ענה העד, והוסיף:

אני אומר זאת אף על פי שבזה אני מקלקל את טענותי נגד החלוקה. אבל הן זהו נימוק שבגללו צריך המיעוט הערבי להסכים ולא אנו.

על הצעתה של ועדת פיל שמדינת היהודים תשלם מס שנתי למדינת הערבים נאמר בתזכירו של העד, כי את ההצעה הזאת אפשר לבאר רק בעיפותה של הועדה וקוצר זמנה. היו"ר שאל: ואלא נימקה ועדת פיל את הצעתה, כגון: היהודים מקבלים את האדמות הטובות ביותר בארץ, הם מקבלים סוראניות ויחדלו לחיות במיעוט. ענה העד: אפשר לחייב מאותם הטעמים את המדינה הערבית לשלם תמיכת כסף קבועה למדינת היהודים: הערבים יקבלו שלטון בארץ ישראל, אעפ"י שלא הוטבח להם, הם יקבלו שטח אדמה גדול, הם יחדלו לחיות בבית הלאומי היהודי שאינו רצוי להם.

כמה פעמים נאמר בשאלותיהם של חברי הועדה: אך אם תיוסד מדינת היהודים, מה יהיה בענין זה וזה. בראשונה ענה העד: תכנית זאת היא כה בלתי מעשית ובלתי אפשרית עד שאיני מעלה כלל על הדעת דבר כזה. אבל אחרי כן השיב בכל זאת על השאלות.

חברי הועדה הקשו מסעיף על סעיף בתזכירו של העד ובדברים. ורמינהו אחד היה: העד אומר בתזכיר כי העושר במדינת היהודים ישמש בוז משך לערבים שישתדלו לכבוש אותה. במקום אחר הוא מתאר את מדינת היהודים, מה דלה תהיה: בלי אדמה, בלי עבודה, בלי תכנסות מספיקות לתקציבה, חיה על תרומות מחוץ לארץ, והתרומות לא תבואנה ובעלי הון לא יבואו. העד השתדל לתרץ, ששתי התופעות יכולות להיות יחד.

כמה שאלות שאלו חברי הועדה בענין זה, לרגל דברי התזכיר שהיהודים אינם מסכימים להגר לארצות אחרות. חברי הועדה הקשו מתוך עובדות ואחד מהם הזכיר כי הסתדרות הציונית באמריקה הגישה את ההצעה לרוזוולט, שממשלת ארצות הברית תתמוך בתכנית להעלות מדי שנה לארץ ישראל 100,000 יהודים ולעזור ליהודים הרוצים להגר לארצות אחרות. נזכרו תכניות מאדאגאסקאר (ארץ נחמדת, אמר ראסל), קניה ועוד.

אחד חברי הועדה, מר ריד, הקדיש שאלות רבות לענין מצבם של ערבים מנושלים וחקלאים ערבים ההופכים לפרולטרים מחוסר קרקע. נושא זה ענין אותו ביותר. לסוף חזר היו"ר לשאלת הבטחון. ווטרפילד (שרוב שאלותיו היו בעניני כספים) שאל את העד מה תהא עמדתם של המתנגדים לחלוקה, אם ימצא רוב יהודי שיסכים, ומדינת היהודים תוקם. לאחר כמה התחמקויות אמר העד שלא יענה בשם מפלגתו, אלא שהוא סבור כי בלב היהודי יישאר הדבר כפי שתיאר כבר.

בהמשך עדותו הודיע העד בשם מפלגתו, כי היא תתנגד בכל תוקף להצעה לתוציא בכפיה מתחומי מדינת היהודים את האוכלוסים והערבים. מכל שכן שהכל יתנגדו לתוציא בכפיה את היהודים משטח המדינה הערבית.

הצהרה שניה של העד: מפלגתו מתנגדת בכל הוקף להתישבות יהודים בארצות הסמוכות, דבר העלול לגרום צרות, באשר המדינות השכנות תתשובנה כי היהודים מתנכלים אליהן.

גם אלה ששערו להם את אשר יעיד נציג הרויזיוניסטים הופתעו לשמוע את הדיבורים חסרי האחריות בדבר היחס העתיד של המדינה היהודית אל הערבים ואל הממשלה הבריטית ואל העמים, ואת הדעות המומחיות על מילוה המים ועל כוח הקליטה של ארץ ישראל ב־75 איש לקילומטר מרובע. דרישת הרויזיוניסטים לעליה של 150.000 יהודים לשנה, בעוד שהציונים דורשים רק 100 אלף לשנה, מבוססת, לדבריו, על הליכה לעבר הירדן, אם כי הוא מוסיף כי לעבר הירדן ילכו רק שליש. נימוקי שלילת החלוקה: השטח קטן; מיעוט ערבי עם אירידנטה; יהיה עוני; חוסר בטחון; חוסר אפשרות להתגונן מפני תוקפי ערבים ומפני פצצות מן האויר; יחסי שכנות טובים לא יהיו; בשנה־שנתיים תיכבש הארץ ע"י המדינה הערבית; מתן הנגב ליהודים לא יועיל, כיון שיהיה פרוזדור בין מדינת היהודים לנגב. אין לתקן את תכנית החלוקה כלל. על הועדה להודיע שתכנית החלוקה היא בלתי מעשית.

ש. שווארץ

הדו"ח הממשלתי לחבר הלאומים

א.

408 עמודים מכיל השנה הדו"ח של ממשלת המנדט לחבר הלאומים, שזה עתה נסתיים הדיון בו בועדת המנדטים. יש בו חמון עובדות, מספרים וטבלאות סטאטיסטיות לא רק בנוגע לשנת 1937 אלא גם — ע"י השוואות — בנוגע לשנים הקודמות. הדו"ח השנתי הראשון של הממשלה הבריטית לנ"ניבה הכיל רק... 32 עמודים. כבר בהבדל במותי זה מתבלטת ההתקדמות וההסתעפות העצומה שבהתפתחותה של הארץ.

הדו"ח מאלף מאד הן מבחינה עובדתית והן מבחינת היחס של ממשלת המנדט אל ענייניו השונים. כמובן אי־אפשר לציין כאן אפילו בקיצור שבקיצור את כל העניינים הנדונים בדו"ח, נסתפק איפוא בציון החשובים או האפייניים ביותר.

הנה כבר בראשית הכרך מוצאים אנו ידיעה רבת־ערך המעוררת כנו מחשבות. בעמוד 5 אנו קוראים: „הממשלה מעיינת בתכנית של הכשרת פקידים והדרכתם בשביל שרות בארץ ישראל, בהתאם להצעת הועדה המלכותית (סעיף 43, פרק 6 של הדו"ח שלה) בדבר ברירת הפקידות הגבוהה והמשרתה". כך! עכשיו מעיינת הממשלה בהצעה שאנו לא חדלנו להציע אותה במשך כל שנות המנדט — דווקא עכשיו, בשעה שהממשלה מכריזה על שאיפתה לחלוקת הארץ והקמת מדינות עצמאיות. מה שעושה את כל ההצעה לדבר בלתי־אקטואלי! במשך עשרים שנה היינו עומדים וטוענים לפני ממשלת המנדט, שהפקידות הקולוניאלית הרגילה אינה הולמת את ארץ ישראל על תנאיה הפנימיים המיוחדים ועל מעמדה המדיני והבינלאומי. במשך עשרים שנה אנו דורשים הכשרה והזדרכה מיוחדת לפקידים הנשלחים לכאן, דוגמת הנעשה ביחס לפקידים הנשלחים להודו. ואף בין המדינאים הבריטיים היו שהצטרפו לדרישתנו אחרי שביקרו בארץ והתבוננו במצב מקרוב. אך משרד המושבות אטם את אזניו והוסיף כל הזמן ללכת בדרך הסלולה והנוחה לו — עד שבאה מועדה המלכותית וקיימה גם היא את הנחיצות הזאת. כמובן אין כוונתנו אנו וכוונת הועדה המלכותית בבחינת „היינו הך"; אך יש בהן משהו מושתף, די לציין כי הועדה סבורה, שהפקידים צריכים לדעת ידיעה עמוקה את המנדט וכל הכרוך בו.

טבעי, הדבר שהדו"ח מקדיש מקום חשוב לשאלת הבטחון בארץ. הוא מספר בפרטות על מעשי ההתנקשות וההתנפלות, הרצח והחבלה, שנעשו במשך השנה. אך לצערנו אין להגיד כלל שבעלי הדו"ח מרגישים בכל חומר המצב בכל אי־נורמליותה של העובדה, שזה שנתיים ויותר נמשכות בארץ מהומות־דמים, אשר — כמו שהדגיש וודג'וד בנאומו האחרון במורשון — צריך ואפשר היה לדכאו במשך שבועיים. מה הענין? מה פשר העובדה המחמיהה הזאת, שהטירור נמשך זמן כה רב ואין לראות את קצו הקרוב? הדו"ח עצמו נותן תשובה על השאלה הזאת ובלי שהתכוון לכך. ממנו אנו למדים, כי רק בשנה השניה לטירור, התחילן פעולות מרוכזות נגדו, ואולם גם הללו מבוצעות לעתים באיחור ולא בהיקף ובמרץ הדרוש. דוגמה אחת מהרבה: הדו"ח מספר שכלבי־המשטרה המודרכים היה רב ערכם בגילוי הפושעים: במשך השנה השתמשו בהם ב־221 מקרים, ומאלה הצליחו הכלבים בשמונים מקרים. הווה אומר כמעט בארבעים אחוז, ומוהי הצלחה גדולה פי כמה מהצלחת השוטרים עצמם בגילוי הפושעים. המסקנה ההגיונית היא איפוא, שהמשטרה היתה צריכה להזמין כלבי־גישוש כאלה במספר האפשרי ביותר. לעומת זה מודיע הדו"ח, כי במשך השנה נקנו שני כלבים, ועוד שנים נמצאים בדרכם לארץ ישראל... כלום אין זה מצחיק ומעציב כאחד? זכורים לנו היטב הנפתולים הממושכים של באי־כחנו לשם הוספת מספר נוטרים יהודים במקומות המסוכנים, או לשם הרחבת סמכותם הצומצמת, כדי לאפשר להם את מילוי תפקידם כדבעי. וגם זוכרים אנו, כי עד היום אין שמירת הגובה מפני הטירור הערבי בכמה מקומות, כגון צפת או השכונות המערביות של ירושלים. הדו"ח מדבר על הפעולות של הצבא ועל הקנסות שהוטלו על הכפרים. אך הפעולות הצבאיות הן נדירות, וגנוש הקנסות נשאר על הנייר לרוב.

הרושם הכללי מן הדו"ח: המלחמה בטירור לא היתה מלחמת תנופה והשמדה, מלחמה יומית ומקפת, ועל כן לא בוער הטירור עד היום מן הארץ.

בפרק על הפוליטיקה הממשלתית מודיע הדו"ח על הועדה המלכותית ופעולתה בארץ, על פיזור הועד הערבי העליון וגירוש רוב חבריו לאיי סיישלס וכו', ומציין את „מנוסתו" של המופתי אל הלבנון. ובכן לפנינו עובדה מקבילה: כ„גבור"־הכנופיות, קאוקאג'י הידוע, כן גם הראש הפוליטי של אנשי־הדמים הצליח להמלט מידי השלטונות. מעניין לדעת, אם בועדת המנדטים שאלו את ב"כ הממשלה: כיצד הצליחו המצביאים הללו להמלט בקלות כזאת — למרות השמירה בציר ובכפר, בשדה ובגבולות?

הדו"ח מציין את הקמת בתי הדין הצבאיים ביום 18 בנובמבר, כלומר רק תשעה עשר חדשים אחרי התחלת המהומות!

עד כמה השפיעה השיטה הרפה וההססנית של הממשלה לדעה על האוכלוסין הערביים — נראה מן העובדה היחידה במינה, המסופרת בעמוד 13 של הדו"ח: „במשך השנה הוכרז ע"י המשטרה על פרסים בסכום כולל של 26,200 לירות לאנשים שימציאו ידיעות, אשר בעזרתן אפשר יהיה לאסור את האשמים ברצח ובנסיון לרצח. איש לא בא לתבוע פרס". והרי הרוצחים והמתנקשים ידועים יפה לאנשי הכפרים! אלא שהאוכלוסיה הערבית, בשקלה היטב את כוחם של הרוצחים וכוחם של השלטונות, באה כנראה לידי הכרה ברורה, שכוחם של הראשונים עדיף, ולכן אינה עוזרת לממשלה, ואף ברק הכסף לא פיתה אותה. מובן שחלק מן הערבים לא בא לעזרת הממשלה כאן מתוך נמוקים „לאומיים", אך לגבי רובם הכריע רק הפחד בלבד. אימת הכנופיות עליהם, ולא אימת הממשלה.

והרי עובדה המבליטה את התסכולת של הממשלה בששת ההגנה — ביחסה אל היהודים. הדו"ח מספר: „בוטרים יהודים מיחידים הוכשרו לשם שמירה על הרכבות, בפיקודם של קצינים בריטיים ובעזרתם של מפקחי־משטרה בריטיים וארצישראליים. במשך השנה לא היתה הזדמנות לציין את הבוה הזה". מה פירוש „לא היתה הזדמנות"? הלא במשך השנה היו עשרות מקרים, אם לא יותר, של התנקשות וחבלה ברכבות הארץ, אלא שהממשלה חדרה בה מן המחשבה להשתמש בשומרים יהודים.

בששת זה, של מלחמה צבאית ופוליטית במהומות, מציין הדו"ח בין השאר, כי בכמה מקרים אסרה הממשלה להכניס לארץ ישראל עתונים שונים חי"ל בסוריה ובלבנון, בעיראק ומצרים, והעוסקים בהסתה. טוב מאד. אך השאלה היא: כלום לא יכלה ממשלת המנדט להשפיע שהעתונים הללו בכלל ישנו את עמדתם ויחדלו לפרסם דברים מסיתים נגד ארצנו? הלא מנהג הוא, ואף בחוזים בינלאומיים יש תמיד סעיף, האוסר דברי הסתה בין מדינה לרעותה. אך ממשלתנו הסתפקה גם כאן בחצאי־מעשים.

הממשלה מדגישה בדו"ח, שגורמי המאורעות של 1936 ותוסרי הבחירות בנוגע לעתידה המדיני של הארץ משפיעים לרעה על המצב הכלכלי. על זה איש אינו חולק. אך־השאלה היא: כלום עושה הממשלה את כל מה שאפשר כדי לשים קץ בהקדם גם לגורמי המהומות וגם לתוסר־הבחירות? השאלה הזאת נשאלה הן במרשון הבריטי והן בועדת המנדטים. ואין לכחד, כי התשובה שניתנה ע"י ב"כ הממשלה לא השביעה רצון.

אחד הגורמים העיקריים, הפועלים לרעתה של ארץ ישראל מבחינה כלכלית, הוא — הסחר החיצוני, הניצול האיום מצד מדינות־חוץ. מקורו בסעיף 18 של המנדט מת, ובתוך־המסחר השונים מזה, בעלי הדו"ח מציינים את הדבר, אך בדבריהם הם רק מאשרים את האשמה ברפיון ידים (אם לא גרוע מזה!), שאנו ואחרים מאשימים בה את הממשלה. הממשלה מביאה את הצעת הועדה המלכותית בדבר שינוי הסעיף 18 (אנו גורסים: לא שינוי, אלא פירוש צודק), כדי לאפשר חופש פעולה לארץ ישראל בניסוח חוזי מסחר, ומודיעה כי היא מעיינת עכשו בהצעה זו. עברה שנה — והממשלה רק „מעיינת"! ומדוע בעצמה לא נתעוררה עד כה לתקן את התקלה הגדולה של הסעיף 18 דרך חבר הלאומים? יתר על כן: מן הדו"ח אנו למדים, כי אף בתום הסעיף 18, כפי שמפרשים אותו כיום, יש אפשרות להשיג משהו, והראיה שקנדה עשתה כבר הנחות לארץ ישראל, ותורקיה ובראזיל דנות עתה בשאלת־ההנחות. אילו פעלה ממשלת המנדט במרץ כל הזמן וודאי היתה משיגה את ההנחות המגיעות לנו גם במקומות אחרים. ואולם יתרה עשתה: היא במו ידיה הרעה לנו ע"י עשיית כמה חוזי מסחר המנצלים את הארץ, (אלה הם החוזים עם סוריה, מצרים ועיראק). הדברים ידועים, ולא פעם נגעה בהם העתונות העברית והלועזית. אך דרכה של ממשלתנו לא להחפז, והדו"ח מספר לנו כי, למשל, בנוגע לסוריה נתמנתה על ידה עוד בשנת 1935 ועדה לשם הצעת תיקונים לחוזה־המסחר עם מדינה זו; הועדה הגישה הצעות, וצעדים נעשים עתה לשם משא ומתן בדבר שינוי החוזה". ביתתיים מפסידה ארצנו מיליוני לירות בגלל חוזי המסחר עם הארצות השכנות.

רושם מתמיה עושים העמודים שבדו"ח המוקדשים לפיתוח, למדידת הקרקע ולסידור הבעלות. עשרים שנה שולטת בריטניה בארץ הקטנה הזאת, ועדיין לא סיימה את הפעולה הראשונית של בירור הבעלות וסידור הגבולות של הקרקעות השייכות לממשלה ולכל אחד מן התושבים, זכרים אנו כי בשנים הראשונות למשטר המנדט, כשהיינו תובעים את מסירת האדמות הפנויות להתיישבות היהודית, היתה הממשלה עונה לנו: חכו עד שתתברר הבעלות על הקרקעות השונות ונדע איזו מהן שייכות לממשלה, אז נוכל לספק את תביעתכם. והנה עד היום אין לממשלה ידיעות מלאות וברורות בנדון זה, יען כי המשפטים נמשכים — משני הצדדים. הן מצד הממשלה התובעת אדמות שנתפסו ע"י ערבים שלא כחוק, והן מצד הווקף, שבטי־בידואים, ויחידים, מבין הערבים התובעים כמה מן האדמות אשר הממשלה העבירתן כבר לרשותה. הועדה המלכותית שמה לב למצב משונה זה והציעה הצעות לשם החשת גמר הסידור הקרקעי, ובדו"ח קוראים אנו, כי משהו הוצא כבר לפועל והשאר עודנו בגדר ה„עיון" של הממשלה.

עוזר ביחוד הפרק בדבר „פיתוח". יש בו שני חלקים, המוקדשים לקרקע ולמים, ושניהם תופסים רק שני עמודים. עובדה זו כשלעצמה מוכיחה שאין לממשלה הרבה לספר כאן, והלא היה זמן ש„הפיתוח" היה בבחינת קריאים לגנח בהן את המפעל היהודי בארץ. ועדת־שאו, הופ־סימפסון ולואיס פרנטש טענו שהתישבותנו דוחקת את רגלי הערבים, וכדי ל„הצילם" מן „התכרת הוא לבצע תכנית־פיתוח גדולה. והנה עדים אנו ש„התר הולידו עכבו". במשך שבע שנים טיפלה הממשלה במאות מועטות של פלחים ובדואים, הוציאה עליהם רבבות לירות — וחסל. אין עוד „מנושלים" ערביים ואין למעט את מי ליישב, אם כי רבע מיליון לירות הוקצבו לכך רק לשני שלוש־ארבע שנים. הדו"ח מודיע כי במשך השנה יישבה הממשלה ש ש ה (!) ערבים מחוסרי קרקע, אך הוסיפה בחסדה ויישבה עוד עשרים משפחות ערביות אף על פי שהן לא אושרו כמחוסרות קרקע. כל הענין קיבל צורה עלובה עד למאד. הנה קוראים אנו: „המשפחות הערביות המחוסרות־קרקע, שיושבו במוקייבילה (חוץ מאתת), עובדות את האדמה ועוסקות עכשו ברובן בעבודה אחרת, לא חקלאית". כמו כן לא הצליחו כמה מתיישבים ערביים אחרים. במקום לסייע להתיישבות יהודית בהתאם להתחייבות המפורשת הכלולה במנדט, עוסקת הממשלה ביישוב ערבים, ואף

מעשה מנוחין

(רשימות עתונאי)

יש לשער, כי אילו לא היה העולם היקדי שרוי בצער רב כל כך, והצרות האיומה לא היו מתרחשות עליו בכל יום, והחדשות המהרידות לא היו באות מכיפות כבשורות איוב מכל תפוצות־ישראל, כי אז היתה העתונות שלנו, המשמשת תד לשעשועינו ממעמים וליגונינו תרבים, מדאי מקדישה גם מאמרים, גם רשימות, גם פיליטונים גדולים וקטנים למעשה מנוחין...

זה שבועות אחדים, שהכרוניקה היהודית מתוך לארץ הביאה את הסנסציה מעבר לים מאמריקה, כי הכנר הטפרסם יהודי, מנוחין ואחותו הפסנתרנית רבת־הכשרון חפציבה מתתגים עם בני מליונר קתולי מאוסטרליה.

„בהדואר" הניויורק, מספר דניאל פרסקי פרטים מלאים ענין על משפחת מנוחין:

„האב משה מנוחין ורעיתו היו ממטיפי המחזור הראשון של הציונות העברית בתל־אביב. בבוא הזוג הזה, לפני עשרים וחמש שנים בערך, לניו־יורק, קידמוהו בזרועות פתוחות. ממש „ארץ רעשה". נשאנו את חברנו משה מנוחין על כפים. קראנוהו־כשם „קנין לאומי". הוא היה נושא נאומים נלהבים בהסתדרות „אחיעבר" על השלישיה הידועה: עם, ארץ ושפה". הוא לא רצה לשנות את שמו ל„מורים" כדרך שנוהגים המהגרים היהודים באמריקה, אלא נקרא דוקא בשם משה. עם בניו, שנקראו בשמות ביבליים (יהודי, חפציבה) או חיסטוריים (יולתא), דבר רק עברית, כי גם האב גם האם חרי ישבו בארץ ישראל והעברית היתה כמעט לשונם האם שלהם.

ולהלן מספר פרסקי:

„כשעלה בנו יהודי לגדולה ונתפרסם בכל העולם כילד פלאים מיטיב נגן על מיתרי כנור, לא חדל האב להכריז ברבים, כי בביתו מדברים עברית והאווירה הציונית שוררת שם בכל תקפה. והוא עצמו, האב משה, עדיין המשיך לעסוק בהוראת הלשון העברית ובהנהלה של בתי־ספר עבריים בסאן־פראנציסקו".

יש להוסיף, כי היהודים מצדם עזרו להגדיל את שמו בעולם... „ופתאום באים העתונים ומודיעים, כי נכרתו שתי הנפשות העבריות, יהודי מחפציבה, מעמיהן וגבלעו בקיבתה של הנצרות הקתולית".

ולמרבה הכאב והחרפה, בא הירחון האנגלי Womans Home Companion (חוב' מארץ ש"ז) ופרסם זכרונות מפי האם מרים מנוחין, כי „אביה היה טאטארי ואמה איטלקית"! „האגדות האלה — משער ד. פרסקי — היו נתונות, כנראה, כדי להכשיר את דעת הקהל כלפי טעם המרורים, שכבר היה מוכן לנו".

דניאל פרסקי מנחם את עצמו ואת קוראיו, כי „האסון" אינו גדול כל כך, ועם ישראל יסדר איך שהוא את תיקו גם בלי תפארת המנוחינים האלה...

לא כן דעתו של הדו־שבועון הציוני בניו־יורק „דאס אידישע פאלק" במאמר ראשי „בניך ובנותיך...", שתוקדש לענין מנוחין, אין בעל המאמר מתבייש להודות, כי אמנם גדול הכאב וגדולה החרפה. „יהודי וחפציבה היו ילדים שלנו, שכל בני ישראל התעניינו בהם ושמחו בהצלחתם. והנה באים הילדים האלה ומתתנים במשפחה נוצרית, ופירושו של דבר: חקץ למשפחתם מנוחין במובן היהודי. ניתקה השלשלת". ובעל המאמר מסיק: „גם זו תיא אחת הבעיות של הגלות, ריובצת עלינו קללת התוכחה. בניגו ובנותינו המעולים הולכים אל עמים אחרים, ועמנו מתדלדל יותר ויותר בכוחות רוחניים".

מאמרי עתונים אחרים מאמריקה באותו ענין לא נזדמנו לידי, ואיני יודע אם הם מצטרפים לדבריו הזועמים והבאים של ד. פרסקי על „תטראגי קומדיה" הזאת, או שהם מספרים על ענין זה במון אלגי כמו בעל המאמר בשבועון „ד. א. ע." אבל מה שברי לי הוא זה: שהצבור היהודי באמריקה, ביחוד רבבות היהודים, ולא אלפי האתודים, שעם כל אמריקאיותם הם דואים את עצמם כבנים לעם ישראל, קבלו את הידיעה הזאת לא כסנסציה מצויה מהסנסציות שהעתונאים האמריקאיים רגילים בהן, אלא מהוך צער עמוק, שהוביע בשיחות בחבורה ובאגחות ביחידות.

מחלקה מיוחדת ייסדו לשם כך. גם בהשקאת ובחקירת אוצרות המים הולכת היא בדרך זו: כל פעולותיהם אלה קשורות באוזרי עכו, בית־שאן, רמלה וכדומה.

כאן נמצאים אנו בנקודת־המוקד של כל הבעיה הארצישראלית. „מחלקת־הפיתוח" של שלטונות המנדט היא סמל עבודתם ושיטתם בארץ מימי הכיבוש ואילך: הם עשו את הדאגה לערבים עיקר ואת הסיוע לבית הלאומי העברי — חובתם העיקרית לפי המנדט — טפל. ובשנים האחרונות הוסיפו עוד דבר: דאגה בולטת מדי לענייני הקיסרות. הדו"ח הנוכחי אינו אלא הוכחה אחת ארוכה למציאותה של השיטה הזאת. הפעולות הממשלתיות המרובות, שעליהן הוא מודיע משמשות למעשה את הערבים או את הקיסרות הבריטית (לפי הבחון השולט במשרד המושבות), ורק פעולות מועטות מאד — נער יספרן! — מכוונות במישרין לטובתנו אנו. אם היינו רוצים להביא כאן את העובדות, לא היינו מספיקים.

(עוד יבוא)

הדאגה ל„שיות האובדות"

במאי הלך לעולמו, זקן ושבע ימים, בן שבעים ותשע, אחד מגדולי הפילוסופים שבימינו ומן העמקנים שבהם — אדמונד הוסרל.

ב„דבר" מיום י"ד אייר, ש. ז. אנו קוראים: „הוסרל נולד לסוחר יהודי בפרוסנין שבמחרין וקנה תורה בליפסיה ובווינה. בליפסיה נפגש עם מאסאריק, והוא יעץ לו ללמוד אצל פראנץ ברינטאנו בווינה, שהיה מן הפילוסופים בעלי ההשפעה באותם הימים. בהשפעתו של מאסאריק גם המיר הוסרל את דתו בנצרות פרוטסטאנטית".

אף על פי שאין חקר לדרכי האדם, ובכלל זה גם פילוסופים גדולים, משפיעים ומושפעים, בכל ואת וזש בענין זה פליאה גדולה, אחת שהיא שתים, פליאה בתוך פליאה.

ראשית, הוסרל עצמו, שהיה כאמור עמקן שבעמקנים, אפשר להבין, שאף פילוסוף מעמיק תהיה עליו זיקה דתית, וגם במדה מרובה, כמו שאנו מוצאים אצל הרמן כהן או פראנץ רוזנצווייג (שניהם כבר שוכני־עפר), ובוודאי גם אצל פילוסופים לא יהודים, אלא שפילוסוף מן העמקנים, שהתנשא למרומי המחשבה האנושית, שבתוך־תוכה היא מדעית צרופה, יבוא להחליף אמונה דתית אתת באחרת — דבר זה הוא מקשה קצת. ברם, בנקודה זו, על כל פנים בנוגע להוסרל, נגע עוד בסוף דברנו.

אבל יותר משמפליאה אותנו תתנתגותו של הוסרל — מפליא כאן אותנו מאסאריק. הוא היה אחד מחסידי אומות העולם במשמעות הנעלה של מושג זה, פילוסוף, דימוקראט כשר ונאמן, אוהב הבריות בלא הבדל דת וגוע, אוהב החירות — גם ביחס ליחיד וגם ביחס לצבור, לאומה שלמה. מה לו ולהסטה, או אף רק להשפעה, שבכחה המיר הוסרל את דתו?

והפליאה עוד תגדל שבעתים לאור עובדה זו. לאחר מות מאסאריק פרסמה מרים זינגר ב„הפועל הצעיר" (מיום י"ט תשרי תרצ"ת) זכרונות על בקורו של מאסאריק בדגניה. הנה מה שהיא מספרת בתוך שאר דבריה: „הוא לא תרבה לשאול על ארגון, רק אגב רפרוף נגע בועדות בעלות אופי טכני, אך תמיד שב אל הדבר האחד: **אל האדם. צורות־חיים משתנות, אך צער, שמחה הקרפה עצמית ואיגואיזם — אלה יהיו קיימים כל זמן שיהיו בני אדם תחת השמש, ועל אלה רצה לדעת. אולם הוא העמיק עוד יותר, ובמעט בטון של תוכחה שאלנו: מפני מה אין כאן בית כנסת? השתדלתי לברר לו, כי אין החברים מתפללים, הואיל ואין הם רוצים לשלוח אל חלל העולם תפילות אנונימיות. אז עמד באמצע חילוכו, הביט אלי ואמר: גם בתפילה אנונימית יש כח מטהר ומחזק!** והוא ספר לי על עבודת מאלהים החשאית והאילמת של הקוואקרים. הוא הוכיח לי, כיצד התפילה והרילגיוזיות מביאות לידי צניעות".

ואם כן: תרעומת על חוסר בית־כנסת, על ולזול בתפילה, כלומר: מאסאריק על כל מעלות רוחו ושכלו היה גם איש הרגש הדתי, היה מאמין על פי דרכו. ואף על פי כן השפעה על הוסרל. ואולי דוקא היא הנותנת: דוקא מפני שבתוך־תוכו היה מאסאריק איש הרגש הדתי, נתעורר בו הרצון להציל נשמת יהודית יקרה, כזו של הוסרל, מ„דרך התעיה והטעות" ולזכותה בחיי־עולם.

וכבר היה כדבר הזה לעולמים. לא נסתייע באנשי כהונה, נוצרית או מושלמית, שראו כמעשה־צדקה גדול לעצמם, אם הצליחו להציל איזה „שה אובד", נפש מישראל, אף אם מן ההמונים והפשוטים, ומכל שכן מבני העלית שבדור. מאנשי דת ואמונה רשמיים אין להביא ראיה, אבל אתה נזכר את אלברט בורג — אחד מידידיו הגדולים של שפינוזה: איש מתקופת הרינייסאנסה, חובב השכלה ומדעים. אלברט בורג פיתה את שפינוזה לקבל עליו את דת הנצרות, כמובן זו הצרופה מסיגי האינקוויזיציה. אלא ששפינוזה דחה את הפיתוי. למו כן בא פילוסוף אחר, שאחר כך נעשה כומר פרוטסטנטי־הוא לאוואטר, ודרש מאת משה מנדלסון, שימיר את דתו. כי — כך מסביר דבר זה ד"ר י. קלונר (היסטוריה של הספרות העברית החדשה, I, 47) — לאוואטר לא היה יכול להרגיע: הייתכן, שיהודי הקורא את הפילוסופים הנוצריים, הגרמניים והאנגליים, וכותב גרמנית, יהודי שידידיו הם סופרים־גרמניים נוצריים... ישאר ביהדותו הבזויה ולא יעבור לדת המנחלת אושר בעולם הזה ובעולם הבא כאחד?" וגם מנדלסון לא נשמע לדרישה־העצה.

הדאגה לנשמת יהודי גדולה היא במדה שוות במאה הי"ז והי"ח והעשרים. שני יהודים גדלים — שפינוזה ומנדלסון — עמדו בנסיון ולא הושפעו מעצות ידידיהם הנוצרים. מה שאין כן הוסרל: הוא לא מצא בקרבו משען־עוז נאמן — ונפתה לדברי ידידו. יתכן, שכאן

קסם ארצנו

סימן יפה לתנועת תחייתנו הלאומית הוא, שנשבים אחרית לבבות אמנים — מוסיקאים, ציירים פסלים, שלפי המקובל הם קוסמופוליטיים מטבעם". אכן ידענו תמיד כי שלא מדעת בא לידי גלוי בכל יצירה אמנותית האופי הלאומי של יוצרה, ודווקא כשהוא מתגלה שלא במתכוון, גלויו הוא יותר פיגומלי, ייתר מקורי, יותר נקי ממגמתיות. אולם האמן הלא הוא ביחד עם זה גם בן־העם ובהכרת יש לו יחס ידוע לבעיותיו החיוניות של עמו, ויש שמתוך יחס זה מקבל רצון־היצירה שלו מפנה זה או אחר. שאפלא כך לא היה הולך בו. רצון היצירה מכריע בבחירת הנושאים, בעיצוב הרעיון המונח ביסוד היצירה, בנעזועי הלב התוססים ועוברים ללב רואה או שומעה. — וחללו נתונים לא רק להשפעתם כ„א אף לחדירתם האקטיבית של רגשות לאומיים וחשקפות עולם לאומיות, כמו של רגשות וחשקפת עולם אנושיים. מפעל היצירה, לאחרי שנושאה ורעיונה נקבעו ע"י הרצון, וודאי שאינו סובל ואסור שתהיה בו טנדנציוזיות איזו שהיא. האמני הלאומי של היוצר מתגלה בה מאליו ודמקא כך הוא מעורר הערצה וכבוד ליצירה וליוצרה, בעוד שכל מגדנציוזיות בחברח מזייפת את האמנות המוארה ופוסלת את היצירה ויוצרה יחד.

כך הדבר נוהג בכל עם, ואולם אצלנו הרי ממארת הגלות היא ש„בנינו ובנותינו נתונים לעם אחר". וקללת זו נתמשטה ביחוד על כל „ממריא כנף" מבני עמנו. וביחוד היה כך עם אלה שעלו אל משכנות ה„מזוות", ואם באמנות השיר והמליצה שבלי שמושה וקבולה הם בלשון, זו שמפלטת את בני האדם לעמים ולאומים, פרוצם והתבוללות והטמיעה אינו מן הדברים הקלים, ויש שהוא גורם למתבללים מכאובים רבים ולבטים קשים עם נפשם. הרי באמנות שכלי שמושם וקיבולם הם חפה, האוזן והעין — איברים שלא ניכר בהם הבדל עם ולאום, פרוצם זה עובר בנקל על המתבולל וההתכחשות לעמו ולתרבותו הלאומית אינה גורמת לו שום הפרעה בנפשו. ואכן „ניתנו" כל בנינו ובנותינו שתננם אלהים בכשרון אמן מצייר או מפסל, מגגן או מזמר, לעמים אחרים, שבארצותיהם צמחו, ולנו לא היה כל חלק בהם, זולת הכבוד שהם מיוצאי חלצינו. והיה שרצוננו להתכבד ביוצאי חלצינו אלה נתקבל אצל הללו בזעם, מפני שלא רצו כלל שיוכירו להם את „עוון" מוצאם...

עולה בזכרוני אחד הספורים הקטנים של ש"י עגנון, שקראתי לפני שנים רבות במאסף עברי, הסופר מתאר בית־כנסת יהודי, שבו ישבים יהודים דויים וסחופים, שרויים במחשבות קודרות על המצב השפל בעולם, שבו נתון שם ישראל ללעג ולקלס. ובאחד הימים מתגלה שם אדם אחד, שבא ומספר בסודי־סודות, כי בן עם אחר הוא שלבו נמשך אחרי אמונת ישראל ועזב את בית אביו העשיר ואת כל טוב העולם הזה של הגויים וחלך ונתגייר ודבק בעם ישראל. היהודים שומעים את הדברים ונפשם מתעודדת: אכן, עוד יש כת באמונת ישראל למשוך אליה לבבות טהורים ונשמות עליונות... וכל יושבי בית־הכנסת מתקרבים אל „גר צדק" זה, מתאמצים להראות לו חבה יתרה, מתמלאים רגשות תודה אל האיש, שסייע להעלות את ערכם בעיני עצמם. אבל מקץ ימים מעטים נגלה הדבר, כי „גר צדק" זה אינו אלא עבריין, שבא לבין היהודים להתחבא מאימת המשטרה, המחפשת אותו בדי למסרו לדין. ופתאום תוקף רגש עצבות את כל אותם היהודים, לא על מעשה הרמאות של הבראי ידאב לבם, אלא על אזחת קרן האורה, שזרחה על ידו באפלת חייהם, ועתה גזה וחלפה.

מעין רגש זה, יש לשער, תקף את היהודים בניו־יורק למקרא מעשה מגוחין. נשואי התערובות הרי הם מן המעשים בכל יום ואין איש שם לב אליהם. היהודים המשוטים אינם מתפלאים כלל, כי הלאומיות הנלחבת של האב משה מגוחין והלשון העברית אשר בפי הבנים לא שמרו עליהם מפני רוח הטמיעה: יודעים הם, כי בנים ובנות של גאונים וגדולים בישראל יצאו לשמד וזכות אבותיהם, גם החנוך על ברכי התורה והמצוה, לא עמדו להם שלא יכרתו מעמם.

אלא על מה מצטערים היהודים במקרים כאלה, בזמן שאחד מבני עמם, שקנה לו שם בעולם, כגון יהודי מגוחין, עוזב את המחנה? — על אשר עזיבת זו תורידה את כבודם בעיני עצמם.

את הרגש הזה אפשר לבטא בשלש המלים, שהוציאה אשה עבריה בעת מותה, בהגיע אליה הבשורה על חלקה ארון אלהים במלחמה עם הפלשתים: גלה כבוד מישראל...

מ. בן־אליעזר

על התנור. שפינוזה ומנדלסון יצאו מבית המדרש הישן, והמאור שבתורת ישראל והיהדות שמר עליהם ההם לא עזבו אמונת־מורשה. על הוסרל אין אנו יודעים, אם למד תורה בילדותו ובנעוריו ובבחרותו. מסתבר, שאילו למד — וודאי היו יודעים לספר פרט זה. הוא נולד אמנם בעיר קטנה ולטוחר יהודי, אבל נראים הדברים, שראשית חנוך עברי לא קבל. וביום פקודה — צר כחו. לא התחזק מעמד.

א.

מכתב מברלין

א. היאוש מתגבר.

היהדות הגרמנית הולכת וגוססת. החוקים האחרונים: שלילת זכות המשפט הגלוי מאת הקהלות, וחוק גיוס הרכוש היהודי עם כל הסעיפים התלויים בחוק זה — שני החוקים האלה חתרו תחירה עמוקה תחת יסודו־תיה המתמוטטים של שאירית ישראל בגרמניה והם מקרבים את קצה באופן מבהיל. מחושת בהלה תקפה את יהודי ה„רייך". נתעוררו בבתי־אות כל העמדות, כביכול, שנשארו עדיין בידיהם. מספר מפני העתיד הכניס ראש צורב בלבבות וכבה כל ניצוץ של תקוה. בעלי התעשיה חדלו מעשות, שכן הסעיף האחרון בחוק גיוס הרכוש היהודי אוסר על היהודים מכאן ולהבא כל מכירה וקנייה של נכסים, דניידי ודלא ניידי, בלי נטילת רשות מאת הממשלה. וגוראה שבעתים היא הסגיעה שפגעה גזירה זו בזקנים, נמשות ובעלי טומים, המבלים את ימיהם האחרונים בהתפרנסם מכסף קמויציהם שקבצו על יד בשנות העבודה. התקוה האחרונה שהיתה מהבהבת בלבות העלובים האלה — שלא יתחייבו חובת גלות ולא יצטרכו לכתת רגליהם הכושלות ולטלטל את עצמותיהם הנהלאות בימי זקנתם לארצות נכר ושיתנו להם למות במנוחה במקום שעברו עליהם כל ימי חייהם ושבו קבורים גם עצמות אביהם ואבות אבותיהם — כבתה כליל. ומה יעשו כעת אם תלקח מהם משענתם האחרונה, פרוטותיהם האחרונות לימי זקנה? הרי משוללים הם אפילו את האמצעי האחרון — ללבוש כלי־גולה ולצאת מן הארץ! הרי בזקנים יחולים הכתוב מדבר!

ואלה שעדיין רגליהם יכולות לשאתם — מנוסת בהלה תקפתם. השאיפה להגר, ומיד, הקיפה את כל חוגי היהודים באין הבדל. מספר הצוב־אים על המשרדים שיש להם זיקה כל שהי אל ההגירה, במו: המשרד הא"י של הציונים, אגידת „העזרה", משרד ההגירה של הקהלה וכו', — הי־א ממש מבהיל. והשאלה הנוראה „לאן?" עומדת לפניהם בכל מוראה: אי הארץ אשר תפתח לפניהם את שעריה? אי הארץ אשר תתן להם אפשרות להשתכר כדי פת לחם לפיהם ולפי הטף? הידיעות על סגירת שערים של ארצות ומדינות בפני המהגרים היהודים, הולכות ורבות מיום ליום, וכל ידיעה כזו מכניסה חרדה חדשה בלב האומללים האלה.

ב. מספרים מספרים.

בצעדי ענק צעדת גסיסתה של היהדות הגרמנית, עד שאפשר לראות בחוש ממש, בעיני בשר ממש, את התמעטותה מיום ליום. ועם ההמעטותה בכמות הולכים ופוחתים גם כותחיה הבלבליים. והתפקידים העניקיים המר־עמסים על כתפיה של הקהלה הילכים וגדלים. הנה כמה מספרים המסמלים את גסיסתה של היהדות בגרמניה (הם לקוחים מתוך חוברת הדוה"ח לשנת 1937, שהוציאה הנציגות ליהודי הרייך): מאת וחמשים אלף יהודים עובו במשך חמש השנים האלה את גבולות הארץ. בראשית שנת 1933 היה מספר היהודים בגרמניה 505 אלף, ובסוף שנת 1937 ירד עד כדי 350 אלף, בשעת זו נמצאות בגרמניה רק עוד חמשים ושתים קהלות שמספר נפשותיהן הוא למעלה מחמש מאות נפש כל אחת, ומספר היהודים הכללי בהן עילה למאתים ושבעים ושמונה אלפים נפש. בשנת 1937 יצאו שליש הערים: נירנברג, מנהיים וזיסלדורף מכלל הערים האלה; נשארו עוד מהן שבע ערים: ברלין, פרנקפורט ע"נ מיין, ברסלאי, המבורג, קלן, לייפציג ומינכן.

הנדידה הפנימית של היהודים בתוך גרמניה עצמה, מערי התחום אל הכרכים מצטיירת במספרים אלה: בשנת 1933 היה מספר היהודים יושבי הכרכים בעלי אוכלוסיה יהודית של למעלה מחמשת אלפים נפש כל אחת 55% מכלל יהודי הארץ; בשנת 1937 הם מתווים בכרכים אלה 65% של כל היהודים. היהודים נמלטים מן העיירה וחפכר אל הכרך. רוב היהודים יושבי העיירות נודדים אל הכרכים מתוך אמונה ששם ימצאו בנקל יותר את הדרך להגירה. רבים מיושבי העיירות הקטנות כבר חסלו את עסקיהם במקומותיהם ולפי שעה קונים להם שביתה בכרך, עד יציאתם המוחלטת. שלשים ושש הקהלות עם אוכלוסיה בין אלף עד חמשת אלפים נפש כל אחת, שהיו קיימות עוד בשנת 1933, נתמעטו בינתים לעמדי על 28 בשנת 1937. מספר האוכלוסיה היהודית שלהן שהגיעה בשנת 1933 ל־78 אלף, ירדה בשנת 197 עד 60 אלף. התמעטות אכלוסיה היהודית בכל רחבי תרייך הגיעה בחמש השנים האלה עד כשלשים אחוז.

ואם במספרים הוסחתי יהודי גרמניה במשך חשנים האלה, רק עד כדי שליש, הרי במצבם הכללי הירידה היא פי כמה: מבין אלף ואחבע מאות הקהלות שיחדית גרמנית מונה בשעה זו, שלש מאות ותשע תוכרו כצבורים הנתנים בדחקות שלימה, ושלש מאות ושלש — בנתונות בדחקות תלקית. זאת אומרת: כמעט מחציתן של הקהלות אינן מוכשרות עוד להמציא בעצמן את האמצעים הנחוצים להן להגירה והן נופלות למשא על שאר הצבור, האנוס לדאוג גם להן.

חלקה הגדול של התוברת מוקדש לבעיית ההגירה. ההגירה הרי היא תבעיה המרכזית של יהדות גרמניה, הציר שעליו סובבות ובו תלויות כל שאר הבעיות המעסיקות בשעה זו את מנהיגי היהדות בגרמניה. בשנת 1937 יצאו רוב המהגרים למדינות הים זולת ארץ ישראל. חלקה של א"י בהגירה בשנה זו הוא מרעם בלתי ניכר. התביות ידועות. יש

רק עם צמיחת התנועה הלאומית בישראל בא שינוי ניכר גם בשטח זה. האמנים מבני ישראל שעלו לגדולה חלקי להתבייש במוצאם היהודי וכמה וכמה מהם ההלו אפילו לחשוב מחשבות על עלוי האמנות היהודית העממית. משפל מדרגתה ועל שמוש רחב בנושאים יהודיים למפעלי אמנות בציור ובפיסול, בזמרה ובנגינה.

ומשעה שארץ־ישראל נעשתה מושג של ממש ומציאות בתי העם היהודי בכל תפוצותיו, התחילו נמשכים אליה חביבי המוזות, וביחוד אמני הציור, שחטבע הארצי, הצימח והדומם, הנוף והשמים, הפרח והצבעים, הלהיבו את דמיונם ועוררו חשקם לדוות בהם את צמאון יצירתם. במקצוע הציור יש לנו כבר כמעט „אסכולה ארצי ישראלית". יהנה נימוח לאסכולה זו עוד אמן צעיר, מבטיח הרבה, ואם כי יושב הוא בארץ רק זמן קצר בערך, כבר הוציא לפועל דבר־מה שראוי וכדאי להתבונן אליו.

* * *

נינה קארזמן — את השם הזה טרם שמעתם; אבל תשמעוהו מעתה. כי זהו שם של אמן בעל יכולת במלאכת הציור של ארץ ישראל העברית החדשה.

נינה קארזמן יושבת בארץ זה בשנתים (בירושלים). בשנתים האלה לא ישבה בחבוק־ידים: היא עבדה בשקידה רבה בסגנה המבודדה ויצרה שורה של ציורי־נוף וציורי־טבע מממלכת הצומח, בעיקר מ פ ר ח י ארץ־ישראל המרהיבים ביופים. הקו האסייתי בכל יצירותיה הוא — התמזגות התויה האמנותית של היוצרת עם הרגש הפסרייוטי הבלתי־אמצעי של בת־עם, המתפעלת מיפי הארץ ומהישגיו של מפעל התחיה הלאומית. בציורי הנוף שלה תופסים את המקום הכי גדול יפי הכנרת וסביבותיה מצד אחד, ובנין הנמל בתל־אביב מהצד השני.

בסקירה ראשונה עבודתה נראית לאלו אימפרסיוניסטית. אך לאמתו של דבר היא ריאליסטית־מודרנית עם חזות־דמיון עשירה של הצין והצבע. גם בציורי הנוף וגם בציורי הפרח היא מגלה מקוריות וכח, המוצאים לפועל במגע־יד עדין מאד, עיקר שמושה הוא בפאסטל, שהיא שולטת בו בחריצות רבה, אך יש לה כמה ציורים גם בצבעי־שמן.

האופי היסודי, המציין את עבודותיה של נינה קארזמן הוא — אהבה גדולה לטבע, עד כדי הערצה. הן מראות על עומק־הרגשה, שמתגלה ביחוד בציורי נופה של טבריה. אולם גם הגמישות והטכניקה שלה הן מדרגת גבוהה, כמו למשל, בציורי הפרחים והדומם: אנו מוצאים כאן מגע רך ועדין רעושר של צבעים, שיש בהם במדה רבה מן ההשפעה של האסכולה הצרפתית המידרנית באמנות הדקורטיבית. הקומפוזיציה של כל פרח מחושבת יפה ומעובדת בהתמסרות גדולה, ובוודאי יש חלק גדול בזה לעובדה שזהו פרח ארץ־ישראלי.

בקולקציה שלה אנו מוצאים רב צדדיות. ישנן בה רצינות מלאות און ועוצם, כמו למשל בתמונת קברו של ר' מאיר בעל הנס, החצוב בסלע ההר של טבריה; ומצד אחר מראות חוף הכנרת, כמו: רחבת־הטיילים השופעת שלוה ושקט נעים, שקיעת השמש על הכנרת, מהזה רתוב; מתבלטת ביתוד התמונה „טבריה מצד הים", המצטיינת בנועם צבעי הכחול, התום, הוורוד־כחה, וחריוק המרוכך בגוונים שונים. אנו מוצאים פה בשרטון רב למלא את התמונה אויר ואור של שלוה מבלי אותה ההתמדה המקובלת, המצויה אצל כל כך רבים מציירינו הארץ־ישראליים. „גמל תל אביב בבניניו" (כמה ציורים) מצטיין באיפן מיוחד בפרכוסי החייט הנשקפים ממני ובעותרת צבעיו.

נינה קארזמן באה מקנדה. בבית אביה (מיוצאי ליטא) קבלה חנוך ברות יהודי לאומי ומסורתי, קבלה השכלה כללית באוניברסיטה והשכלה אמנותית באקדמיה לאמנות; התגודרה זמן־מה בניו־יורק והיתה פעילה בחוגי הנוער הציוני האקדמאי. היתה זמן־מה באפריקה הדרומית ועסקה שם בפיסל. היא כשרונית ובעלת מרץ ומעוף. זה בשנתיים השתקעה בארץ, ולמרות חיסים הרעים השוברים על הארץ ובצנת הדרכים נסעה בארץ בכל גלילותיה ולמדה להכיר את הנוף ואת הטבע מתוך כוונה תחלה לעצב להם דמות אמנותית ביצירותיה. היא אוהבת ביתוד את הפרחים ומעריצה ביותר את כרמי ארץ־ישראל על שלל צבעיהם וגוניהם וחרשבת שאין תעמולה יותר טובה לציונות מאשר לתת לרתבי הגולה את יפי הארץ במראה ולא רק בחזון בלבד. הקולקציה שלה מכילה כבר כעת למעלה משלשים תמונות גוף וטבע ופרחים ארציים, שיכולות לפאר כל „סאלון" של בית הגוף. כמה מיצירותיה עוד טעונות השלמה ושכלול, וכשיגתן לחן „המגע האחרון", היא אומרת לעדוך תערוכה מכל אשר יצרה בארץ, ואין ספק שהתעדוכה שלה תמשוך אליה את תשומת לבו של התקל הארצי, המבקש לקשם ולהדר את חדרי בתין בתמונות שהן בבחי־אות יצירות אמנותיות שלמות וגם יצירות עבריות בתוכן ובריעין הגלום בהן.

תובבי האמנות הציורית בארץ ישראל בוודאי יקדמו ברצון את המציירת הכשרונית שבאה לשפון כבוד בתוכנו.

ר. פ.

לציין שהגירה לארצות הברית נתגברה בשנה זו ביותר: בעיר שבשנת 1936 היה מספר המהגרים לאה"ב רק 1220, עלה מספרם בשנת 1937 עד 2300, כמעט לכפלים.

צריך לחעיר, שהמספרים הנוגעים להגירה אינם שלמים: כי לתוך הרשימות הסטטיסטיות נכנסים רק המהגרים העוזבים את הארץ בסיועם של המסדרויות. ההגירה החפשית אינה נתפסת על ידי הסטטיסטיקה, ויש לשער שמספריה עולים על המספרים של הרשימות הסטטיסטיות.

הופתעה הרבה ההגירה לאמריקה הדרומית: בשנת 1936 היה מספר היוצאים לאמריקה הדרומית 1256, ובשנת 1937 ירד מספרם עד 154. בלומר: עשר מעלות אחורנית. בכלל אין לקבוע מספרים בניגוד למספר היוצאים לכל מדינה ומדינה. המספרים מתחלפים ומשתנים חדשים לבקרים — עם השתנות חוקי ההגירה של המדינות חשינות, לשבט או לחסד.

ג. הקהלה הברלינית נבוכה.

שתי הגזירות האחרונות שפרסמה הממשלה במשך השבועות האחרונים, וביחוד שלילת חכת המשפטי מן הקהלה היהודית, עוררה מהומה ומבוכה רבה בחוגי המנהיגות היהודית בגרמניה. ביחוד רבה הדאגה לגורלה הכלכלי, לתקציבה של הקהלה. השעה היא שעת הרס וחורבן של הכלכלה היהודית. תקנות ותיקים חדשים לבקרים מוציאים את התרמה האחרונה מפי היהודים ומסלקים אותם מעמדותיהם האחרונות. וצריך אולי ללמד מקצת זכות על אלה שלבם הכואב מסיתם להשתמש בחוק זה כדי להשתמט מתשלום מסיתם לקהלה — ההנהגה היהודית ריאה בכר מראש את הגרעון הרב העתיד להתהוות ע"י כך בתקציבה. מלבד זה חרי המיל התוק החדש על הקהלה משא כבד מכשוא בצורת „מס הלכוש", שעד עתה היתה הקהלה בתורת גוש צבורי משפטי, פטורה ממנו. ולעומת זה תפקידי הקהלה הילכים ומתרבים, ככל אשר מתמוטט המצב הכלכלי של היהודים וככל אשר יתגברו אדלת והמחסור.

הדאגה להחזקת מעמדה של הקהלה עוררה את מנהיגיה למעשים והחלטים. העתונות היהודית מטיפה מעל עמודיה השבם והטיף לבוש היצר למלוא החובה הלאומית בלפי הצבור, שיהיה בה גם כדי לאוכית לשבנינו, כי אכן יש בני רגש עממי אמיץ וחבבה עמוקה לצרכי הכלל, ויודעים אנו למלא את חובתנו הצבורית גם מרצון טוב בלי כפיה. הנהלת הקהלה הברלינית קראה גם לאספה יוצאת מן הכלל של „באי־הכח" למען הודיע להם על המלטת הקהלה: למנות מיד ועדה בת שלש ולייפות את כחה לעשיית קנוצים בתקציב, כדי לקמץ בי עד כמה שאפשר. בקול רועד ומתוך התרגשות רבה דבר בישיבה היסטורית זו יו"ר הקהלה, הד"ר היינריך שטאהל חישיש: „אין אני מטופק אף רגע, שכל יהודי ברלין, ישל כל הרייך, ישארו גם להבא חברים בקהלות, גם לאחרי שנעשו אגודות פרטיות. גם אספת „באי הכח" תוסיף להתקיים לפי שעה עד הוצר תקה חדשה בשביל הקהלה" האגודת. ואף בנוגע לגביית המסים אין אני פיסימיסטון כלל ועיקר: הנסיון של חמש השנים האחרונות הכיח לנו את נדיבות לבם של אחינו ואת הבטחם העמוקה בשביל מוסדות הקהלה הקיימים ובשביל הברח קיומם גם להבא. אולם עלינו להתחשב מעתה גם עם משא המסים הכבד מנשוא שהוטל עלינו. תמצב הוא רציני ביותר והמעשה הדרוש תכוף ביותר. אין הוא סובל דחיה אף ליום אחד. עלינו לבצע שורה של קיצוצים וקימוצים, שימומשי בפועל מיד, עוד מתחלת יולי הבא, תכליתם של הקמוצים האלה היא — כדי לקיים לפחות אותם ממוסדות הצדקה והחברות המיעטים, שיש להם מסורת ארוכה של עשרות ואולי של מאות בשנים; שקיומם הוא מוכרח ביותר בשביל הצבור ויהודי הנשאר בגרמניה". והנהלת הקהלה ראתה צורך למסור תסקיד זה לידי ביאת כח יותר רחבה של הצבור, כי יעד ההנהלה של הקהלה מורכב מששה תברים, וקשה להם לבוא לידי הסכם בשעולות רבות אחריות כמו סגירת בתי כנסיות ופטורי רבנים, חזנים ומורים וכו'. לשיכך החליט ועד הקהלה למסור את דבר הקיצוצים לידי ועדה בת שלשה, בהשתתפותו של הנשיא בלבד, בתיר ב"כ ההנהלה.

סוערים היו הוכוחים — אעפ"י שכל אחד ידע את גודל האחריות המוטלת על הקהלה ואת ההכרח לקמץ. אולם מה גדול הכאב לראות עמל שנות עשרות ומאות הולך ונהרס לעיניך!

האספה נסתיימה בהחלטה למנות ועדה בת ארבעה. שתחליט בהשתתפותו של הנשיא הד"ר שטאהל, על הקיצוצים שיש לעשות במוסדות הקהלה. ועוד לא הספיקה האספה להתפזר וכבר נפוצו שמועות בעיר, שעתידה הקהלה לסגור במה וכמה בתי כנסיות ולפטר רבנים וחזנים; גם בתי סער ובתי תלמוד תורה יסגרו, ותלמידיהם יצורפו אל הכתות שבבתי הספר הנשארים בחיים. על כל פנים — עוד שורה של חולכי בטל ומחוסרי פרנסה, מהגרים ונודדים, פרשתי יד וגוועים ברעב!

ד. יובל החלוץ בגרמניה

הריסה מצד זה ובנין מצד זה — זוהי הסיסמא המנסרת בשעה זו בחלל עולמה של היהדות הגרמנית. מלאי השתוממות והערצה, התלהבות והתפעלות אנו עומדים למראה הכוחות החיוניים, התפרצות האמץ וחדות הפעולה, המשמשים בכל עורקיו של גוש צבורי זה: למרות החורבן והחרם הכלכליים והתרבותיים; אחרי אבדן כל עמדותיה המדיניות והחברותיות שרכשה לה כנסת ישראל בגרמניה במשך שנות מאות — עדיין יש די אומץ בגוש צבורי זה לבלי תת לרגשי היאוש להתגבר עליו; עדיין הם חוגרים שארית אונם להתקומם לרגשי הדכאון המסתערים עליהם מתוך כל החרבות מסביב. בתוך חלי האפר וגלי השמחה הפורצים בכל פנות חייהם של יהודי גרמניה צצים ועולים כעגם בעגם מעשים חדשים, ומוסדות חדשים, שמטרתם היא: להפיח רוח חיים בגוף הצבורי תקוף היאוש הזה, שיוכל לעמוד בפני הסערה המתחוללת עליו; ולהכניס סדר ומשטר בתוך פרוצת התעניינות וההתפוררות העובר עליו בשעה זו. זלשמאר על הכוחות החיוניים הצפונים בו עוד שלא יצלו חלילה לאבוד בשביל הכלל הישראלי.

בראשון לחודש יוני חייני עדים למחזה מרהיב עין, העלול לתת עידוד ונחמים ללב המיואשים: מחזה המעיד כמאה עדים, כי יחידה אי של היהדות הגרמנית נושאת בחובה גם תקוות עליה. באולם „אגודת־אחים" נתכנס הנוער החלוצי הברליני, לחוג את חג יובל חעשרים לקיום „החלוץ" הגרמני. החגיגה נערכה מטעם: „החלוץ"; „אגודת הקהלות בפרוסיה"; „הנציגות ליהודי הרייך"; ו„ההסתדרות הציונית בגרמניה". האולם הגדול, המכיל כאלף איש, היה מלא מפף לפה, וביחוד נוער — בחורים ובתולות מלאי כח עלומים, שאש הנוער דולק בעיניהם וכל תא מגופותיהם האמיצים צועק: עבודה למעשה! לא חג העבר בלבד היה הנשף הזה, כי אם גם הקדשה לעתיד — הקדשת הנוער החלוצי הגרמני וייעודו בשביל גאולת הארץ ובניינה.

הרב ד"ר מ. גרונוולד פתח את הנשף בנאום קצר, שבו מסר את ברכותיהן של „הנציגות ליהודי הרייך" ושל „ההסתדרות הציונית בגרמניה": לא שעת חגיגת היא השעה הזאת, ולא לחג יובל במשמעי המקובל נאספנו היום. זרכם של חוגגי יובלות לספר על מעשיהם בעבר; אנו אין לנו צורך כלל להתפאר במעשינו במשך עשרים שנות קיומנו. „המסורסמות אינן צריכות ראיה". מעשין של החלוץ מדברים בעדם. תולדות הציונות במשך עשרים השנים האחרונות נכתבו בהשתתפות „החלוץ", ולא זה בלבד: „החלוץ נתן לנו את המתנה היקרה ביותר שזכתה לה היהדות הגלותית בכל ימי גלוחינו: את היהודי התדש! תחת היהודי האומלל יצר החלוץ את היהודי המעיר בעבודה, בקרקע, בחיי המציאות. הציונית נהפכה ברבית חיים לתנועה אנציקלופדיסטית: היא התעניפה והסתעפה כאילן רב הפארות ותסעיפם לכמה וכמה תנועות צדדיות, אך בולן יונקות מן המרכז, מן הדמיון העיקרי — תחיית עם ישראל בארצו. ובתוך כל התנועות האלה תופסת התנועה החלוצית מקום בראש, מפני ש„החלוץ" לא הלך מעולם בדרך אותן התנועות, הנהפכות לבסוף לכתות, לספלגות. „החלוץ" לא נעשה לבתי; הוא לא נעשה מפלגה ולא השתייך לשום מפלגה; הוא עמד מעל לכל המפלגות „החלוץ" הוא בא כחה של ההגשמה הציונית, של הכוחות הממשיים, אשר בלעדיהם לא יתכנו כל פעולה ומעשה".

„החלוץ נכנס בעת לשנת העשרים לקיומו, לאותו חגיל המכשיר את הצעיר היהודי לעבודה, ככתוב: „מבן עשרים ומעלה יבוא לצבוא צבא בישראל". וברכתנו נהגינה לו, שיוסיף ללכת בדרכו זאת — להיות הנוצעה של התמכרות שלמה, לא חלקית, לא מקוטעת, ליצירת חיים שלמים לעם ישראל בארץ ישראל".

הנאום השני היה החלוץ קורט גולדמן: בסקירה קצרה העביר את ראשית ימיה של התנועה החלוצית. בשעת בין השמשות של מצוקה כלכלית בכל החנית הגלותית, של אחרי המלחמה העולמית, מצד אחד, ובצחון מדיני — הצהרת בלפור — מצד שני, נולד „החלוץ". קומץ אנשים צעירים בעלי שאר רוח חלכו אחר קריאתו הנועזה של יוסף טרומפלדור. התנועה החלוצית היא בעיקרה תנועת חנוך מחפכנית, ושתים הן יעודותיה: לחנך את היהודי הצעיר לעבודה גופנית יצירתית, ולהקדיש את האדם היהודי לבנין ארץ ישראל ולהתחדשות האומה העברית על ידי הלשון העברית. שתיהן הין רחוקות וזרות לרוחו של הצעיר היהודי בגרמניה, שנתחנך במשך דורות על התחבוללות. ימים רבים, רבים מאד חכינו לצעיר היהודי בגרמניה — ולשוא! עד שבאה שנת 1933. זו הכניסה אמנם שנוי ביחסו של הצעיר היהודי בגרמניה אל „החלוץ", אך עוד לא מהפכה. הנוער אמנם התחיל נוהר אלינו, אולם הכוונה לא היתה טהורה: על הרוב רק לשם קבלת וויזה על ידינו ויציאה מגרמניה... וככה נדלחו מימיה המחורים של התנועה: אותן האידיאות הרוחניות המשמשות בסיס וייסוד לכל התנועה, לא תמיד שמשו מקיר פעולה לכל חברי החלוץ החדשים. ובעמדנו על סף תקופה חדשה בתולדות „החלוץ", עלינו לחזק שוב את היסודות חישנים ולבצרם.

דברים חוצבים להבות השמיע הצעיר גיאורג יוספטאל; פרקי דנורא הצליף על אותם מצעירי היהדות הגרמנית הפוסחים עוד על שתי הסעיפים, שעדיין לא עקצו את דרכם ולא עמדו על תפקידם הנכון. אחרי שנת 1933 דומה היה כאילו התחוללה מתפכה במחשבתם של צעירי גרמניה. מיט תמוטטה ארץ יכל העולם הישן של יהודי גרמניה עם סבל הרכוש התרבותי שרכשו להם מאת שכניהם, ירד בבת אחת תהומה. „שנוי ערכין במשחי היד" — היתה הסיסמא שמנהיגי היהדות הוציאו אל הנוער היהודי. אולם לא ארכו הימים והמציאות הוכיחה, „ששנוי ערכין" זה אינו דבר העומד ברשות עצמו; כי תלוי הוא. בדעתה וברצונה של אותה המדינה שאליה מתכוון הצעיר להגר. לא בכל ארץ ומדינה יכול היהודי התדש, ש„שנה את ערכיו" לתקלס. רק ארץ ישראל מובנה לקבל בזרועות פתוחות את היהודי התדש. אולם שנוי המצב המדיני בא", המאורעות והמ־

הומות של שתי השנים האחרונות, הגבלת העליה וכו' הכניסו מבוכה בשורות תנועה היהודי הגרמני, הגעגועים לאידיאל, לרעיון גואל, לשדה פעולה חדש, אמנם חזקים הם אצל הנוער; אולם לא פחות מזה חזקה היראה מפני ההחלטה. והרעה החולה ביותר הוא, שעדיין ישנה נהייה אחרי ברק הישגיה של התרבות האירופאית.

ומהי האלטציות בשעה זו? בשעה הרת עולם כשביל עם ישראל, בשעה שיוטל הנורל על גדלה וגבולותיה של מדינת היהודים העתידה, משקיעים פועלי א"י כוחות עצומים בהקמת נקודות ישוב חדשות. 25 ישובים חדשים נוצרו בימי המהומות האלה: עוד 14 נקודות חדשות שומדות להווצר בשעת החדשים הבאים. והרחבת רשת הישובים היהושבות בארץ וודאי שתשפיע על קביעת הגבולים של המדינה העתידה. אולם אף הנקודות היישוביות שייעמצאו מחוץ לגבולות המדינה, וודאי שתשארנה בידי היהודים. הנסיון והמציאות הוכיחו, שכל מה שרכשנו וכבשנו בארץ, כבושי קרקע ומקומות עבודה, בעלי חשיבות מדינית הם ממדרגה ראשונה; לי בהם, ורק בהם, תלוי גורל מדינתנו, גדלה ורחבה לימים הבאים. הרי, שהחלטציות בשעה זו משמעה: הקטנתה או הגדלתה, הצרתה או הרחבתה של מדינתנו העתידה, של חלל חיינו בארץ ישראל בעתיד הקרוב. כלומר: השפעה מכרעת על גידלו ועתידו של העם. ואני שואל: מתי ואיפה היא התקופה במשך כל ימי גלותנו הארוכה, שזכתה להיות החלושת על תפקיד מכריע כזה? אי הדר שהציבה לפניו ההשגחה תפקיד נשגב ומכריע כזה? ואם עדיין יש כיום בגרמניה צעירים עצומי־עין ושמני־לב, שאפילו אידיאל נשגב זה אינו יכול לשמש להם תוכן־חיים — חרי שכבר אין להם תקנה עולמית. „הוא לא ייקץ, אם לא יעירנו השוע!" — קרא המשורר הלאומי שלנו. אולם אתם כל כך פלאים ירדתם, שגם השוע לא העירכם! נוראה ומחרידה היא ירידתכם הרוחנית, אם אחרי כל מה שנתרגש ובא עליכם כאן בגרמניה, עדיין אתם הולכים עצומי עין אחרי האשליה המתעתה של ההשכלה, שיהודות בולה בבר נתאכזבה ממנה לאורך כל החזית הגלותית, מורשה ועד ניו־יורק". ההרכב המעמדי של יהדות גרמניה היה בעוכרינו בעבר, ועוד אין אנו יכולים להשתחרר ממנו. חמש שנים אנו נלחמים עם ההזרים היהודים בגרמניה, שיכירו בערך העבודה הגופנית למען בניהם — ועוד טרם הבינו זאת. אולם הנוער צריך לקחת את גורלו ועתידו בידיו עצמו. ואני שואל אתכם: למה אתם מחכים? אם לא עכשיו — אימתי? — — —

הנאומים עשו רושם כביר על הצעירים ותחת צלילי „התקוה" שבי לבחיתם מעודדי תקווה לימים יבואי.

אחד הצעירים

הועד הלאומי לפני „ועדת החלוקה"

ביום החמשי בשעה 10.30 לפה"צ, נתכנסה במשרדי הועד הלאומי ישיבה סגורה של מליאת הועד הלאומי על מנת לדון בשאלת הוספת ב"כ הועה"ל לפני ועדת החלוקה. יכן על שאלת בית החנוך לילדי העובדים בתל־אביב. נוכחו באספה חברי הנהלת הועד הלאומי הה' י. בן־צבי, א. ברלין, א. אלמאליח, הרב מ. אוסטרובסקי, ז"ר א. קצנלסון וחברי הועה"ל הה' ד. אבישר, הרב ש. אסף, י. בורלא, ביזניצקי, בר־רב־האי, גרבובסקי ב. וינשטיין, ד"ר י. שהון, ש. יבנאלי, ר. ח. כהן, י. מיחם, מירמינסקי, הגב' ש. עזריהו, רמז, הרב י. שפירא, י. שפרינצק.

ה' י. בן־צבי פתח את האספה באוכרת שמותיהם של ארבעה עשר הקרבנות שנפלו במשך ששה השבועות שעברו מאז אספה"נ, בידי מרצחים, וכן הזכיר את האבדה הגדולה במותו של הסופר א. דרויאנוב ז"ל.

היו"ר ברך אח"כ בשם האספה את חבר הועד הלאומי ה' יוסף מיוחס ליובל השבעים לו, והזכיר את עבודתו המסורה תפוריה של בעל היובל כחבר הנהלת הועד הלאומי, וכיו"ר ועד העיר ליהודי ירושלים.

אחרי זה עברה האספה לדון בשאלת הוספת ב"כ הועה"ל לפני ועדת החלוקה. ה' בן־צבי מסר את השקפת ההנהלה בשאלה הנידונה והקריא לפני האספה הצעת תזכיר לועדת החלוקה אשר עליו באה הסכמת ההנהלה כלה.

בוכוחים שנתפתחו אחר כך דנו בשאלת הופעתו של הועה"ל בכלל, וכן על תכן ההופעה. הדיון בסעיף זה נסתים בהחלטות הבאות, אשר נתקבלו ע"י כל המשתתפים נגד דעה אחת.

א) מליאת הועד הלאומי מחליטה בחיוב על הופעת ב"כ ההנהלה לפני ועדת החלוקה.

ב) מוסרים להנהלה כתוספת ועדה המורכבת מחבר י. שפירא ובר־ל כצנלסון לערוך עריכה אחרונה את התזכיר שהוכן ע"י הנהלת הועד הלאומי על מנת להגישו לועדת החלוקה.

חמש שנים למות חיים ארלוזורוב ז"ל.

מלאו בשבוע זה, יום זכרון הוא לתנועה הציונית בכלל ולתנועת העובדים הציונים בפרט.

בתל אביב נערכה עליה לקברו וה. נמון רובשוב נשא נאום הזכרה למנות הגדול.

הסוכנות היהודית ערכה באולמה שבירושלים נשף אזכרה, ששודר גם על ידי הרדיו. נאם יושב ראש ההנהלה ה. דוד בן־גוריון. מנגני האולפן של הרדיו הארצישראלי ביצעו את החלק השני של הנשף.

בארץ־ישראל

שבוע הימים בארץ

בועדת־החלוקה. — כמשך השבוע המשיכה הועדה בגביית עדויות מפי: המוכיר הראשי של ממשלת א"י, מר ו. ב. בטרשיל; מפקד מאחריה בארץ ובעבר־הירדן מר ר. מ. היל; מר ב. בארבורן והמאיור גנראל היינינג— המפקד הראשי של הצבא הבריטי בארץ־ישראל ובעבר־הירדן. הגנרל היינינג הופיע בפני הועדה בלוית שני קצינים מהמפקדה הראשית של הצבא.

— על הופעת משלחת „אגודת ישראל" בפני ועדת־החלוקה נמסרו פרטים אלו: הרב דושינסקי פתח בברכה לועדה „שתצליח בהפקידה החתי־מדי תגדול לעזר לשיבת ישראל לארץ אבות, לשוב לחיות בה חיי תורה ואמונה בהתאם לקדושת הארץ וליעודי המסורה." חעדות שנמסרה ע"י המשלחת נסבה לענייניס הישוביים הכלליים כגון: גבולות, הגנה, דרגת השלטון העצמי ומי. לפי הצמסר ב„קול ישראל" שבציונה של „אגודת־ישראל" בארץ לא נקטה המשלחת בכל השאלות המעשיות הללו חוץ מבפרטים קלים שים עמדה מיוחדת, ומבחינה זו לא היה לפניה אלא לאשר בדרך כלל את תביעותיה החיוביות של הסוכנות היהודית בענין הנדון. המשלחת התעכבה במיוחד על השאלת הדתיות ביחס למדינה יהודית, ותביעת דרישות מיוחדות בשאלות החינוך וצרכי צבור דתיים.

— סיעת ה„מדינתיים" החליטה שלא לחעיד בפני ועדת־החלוקה, מאחר שהסיעה מתנגדת לחלוקה בכלל.

— **פעולות חטרור** ויכזו שוב בצפון הארץ, חודשו ההתקפות על פועלי חניתה, אך התוקפים נהדפי ע"י נוטרי המקום, לאחר שנפגעו אחדים מן הכנופיה. גם בחומת־התיל המוקמת בגבול הצפון התנקשו ע"י חריסת מאות מטרים של חיטי־תגדר יכן התנכלו אל הנוטרים היהודים. הנוסמים נבנטו בקרב עם הליסטים והרגו בהם שלושה ואחרים — נפצעו. התקפה גדולה שנערכה אל יקנעם נהדפה ע"י הנוטרים העבריים. לאחר ההתקפה עצרו הנוטרים את התעבורה בכביש ובדקו את כל המכוניות. בשעת החיפוש הצליחו הנוטרים לתפוס מכונית עמוסה נשק ומכשירי חבלה. שלושת הערבים והנהג שהיו במכונית היבאו במאסר. הצבא התנגש עם כנופיה אחרת בגבול הלבנון וגרם לכמה אבידות מהכנופיה. בקרבת מקום נמצא נשק טמון במערה. איום ביחוד הוא השיורר בכפרים הערביים. יום־יום רושמת הכרוניקה מקרי הריגה לשוד ע"י הכנופיות. בחיפה נורה ונפצע רופא ערבי נוצרי, המתנקש קפץ על מכונית צבורית ערבית והכריח את הנהג להסיעו רחוק מעין השוטרים. כמו־כן ניסו להתנקש בראש עיריית טבריה. אבן מתגלים גם מקרים של התקוממות בפרים ערבים נגד המרצחים. בכפר ביתא יצאו התושבים באש לקראת כנופיה שירתה לבית המוכתר. אנשי הכנופיה נמלטו על נפשם. בכפר ליד עכו הופיעה כנופיה גדולה בדרישת כספים. תושבי הכפר קיבלו את הליסטים בירויות מרובי־חציר שיש בידם ברשיון הממשלה— והניסו את התוקפים אחרי קרב של חצי שעה.

— משמר צבא ונוטרים יהודים שערכו חיפושים בכפר ערבי בגליל העליון נכנסו בקרב עם כנופיה ותפסו שלושה מאנשי הכנופיה עם סוסיהם.

חלליהן. — בהתקפה על מחנה „הכובש" בכפר־סבא נפל בירויות אהרון ארב הי"ד, שעבד אותה שעה באסיית הלחם. בן 21. עלה מברלין לפני שנתיים. בלבי המשטרה הובילו אל הכפר הערבי השכן. נאסרו כמה מתושבי הכפר, בהם גם המוכתאר. בדרך חיפה־תל אביב נרצה באופן שפל מנהל העבידה היהודי ברכבת הארצישראלית יעקב שחר (מירגנ־שטרן) הי"ד. הוא פקח על עבודת 30 פועלים ערבים, ובהתרחקו מהם דאה שהם נותנים איזה סימנים — ומיד נזרה מאחוריו. הפצוע עוד התאבק עם הרוצח ואף תפס מידו את רובהו, אך הלז גבר עליו והכהו במוט ברזל. הקדוש בן 38, עלה לארץ משאדלק, פולין, לפני 18 שנה. הוא היה מראשוני כובשי עבודת הרכבת בארץ, ולא רצה להסיג ממעמד־כיבוש זו לא בימי ה„פרוספריטי" והשפע בעיר ולא בימי המהומות והתנקשויות. אבן בומן האחרון עוברים פועלי הרכבת, הערבים והיהודים גם יחד, בתנאי סכנה ודרישתם התכיפה בדבר מתן משמר צבאי שרם נתמלאה ע"י הנהלת הרכבות. וחנה נפל עוד קרבן יקר לישוב, אחד מותיקי העובדים והכובשים שהפסו עמדה חשובה במשק הצבורי. הקדוש הנית אחריו אשה יולדת בת שנתיים.

— בשדות כפר יחזקאל נורה מן המארב הנוטר אריה אלוני הי"ד, בן 21. עלה מארגנטינה לפני 15 שנה והתחנך בכפר יחזקאל. אחרי גמר תיך לימודיו בביה"ס למלאכה שליד התכניון בחיפה חזר לכפר לעבודה ולשמירה, כדור המרצחים השיגו על משמרתו.

להגברת הבטחון בירושלים העתיקה, בקרבת שערי האשפות והכותל המערבי נעשתה ע"י השלטונות עבודת ניקוי וסינוי. נגדעו כמה עצי צבר לשיחים ופונו ערמות הגבל, ששמשו מקומות מארב. לפי הוראות השלטונות נעשו ע"י המועצה המוסלמית העלינה תיקונים ברחבת הכותל המערבי.

בישוב העברי

„אוצר מפעלי ים". — האסיפה הכללית של „אוצר מפעלי ים", שהתנהלה בשני המשכים עברה מתוך ערות מרובה מצד בעלי המניות. ולסוף עוכבה ההצבעה לבחירות הועד ע"י חברה מהרביזיוניסטים שהשיגה לשם כך

פקודת עיכוב מביה"ד המחוזי ביפו, באסיפה ציין ז. הופיין נשיא ה„אוצר" את הישגי נמל ת"א בזמן הקצר של קיומו. עד לדצמבר 1937 הושקעו בבנין הנמל 200.000 לא"י בעוד שחוק המניות הגיע רק ל־160.000 לא"י. השקעות נוספות נעשו בשנת 1938 וקודם־כל — בנין תחנת הנוסעים.

על פעולות חברת „פריקה" מסר ד. ר מ ז את הפרטים הבאים: החברה רכשה לה נכסים מטלטלים בסך 30.000 לא"י, בהם — 68 סירות, 7 סירות מושכות, 2 סירות מניע ו־3 סירות נוטעים. הון החברה מגיע ל־20.000 לא"י בחשבון מצומצם. הכנסת „פריקה" הגיעה ל־84.000 לא"י, מזה הציאה 75.000 לא"י שכר פועלים ופקידים. עם כל ההפסדים הנזכרים שנגרמו בשנתיים של תפיסות הראשונות בעבודות הים אין הפסד בעסקי החברת אלא, להיפך — ריוח קטן של כ־1000 לא"י לערך.

ועידת הקואופרטיבים היצרניים והשיתופיים נתקיימה בת"א במעמד של כמאה צירים מכל נקודות הארץ. הצירים ייצגו 75 קואופרטיבים הכוללים קרוב לשלושת אלפים עובדים וחיקף תוצרתם ופדיונם היא למעלה ממיליון לירות לשנה: הונם העצמי — 335.000 לא"י. שכר העבודה השנתי של הקואופרטיבים מגיע ל־427.000 לא"י. הועידה ציינה את המקום החשוב שהקואופרציה היצרנית תופסת במשק הארצישראלי, המשק השיתופי הראה עמידה איתנה גם בשנות הפגעים; על אף חשפל והמצוקה אף קואופרטיב אחד לא הפסיק את פעולתו. דבר זה אופיין הוועידה לליכוד ולאחריות השיתופית, הנדות להשגחה והסיוע של המוסדות המרכזיים. במיוחד הועלתה על נס גבורתו של הנהג העברי המאוחד בתנועת הקואופרציה, שהוסיף עוז רבבה לכל הישוב בעמידתו על המשמר בימי הדמים. — אחרי בירור המצב הקיים בקואופרטיבים ציין ההברת לוהרחיב ולבצר את המשק הקואופרטיבי. העתיד לקלוט מאות ואלפים פועלים נוספים ולשמש מגוף ומעז לכל המשק העברי בארץ. כרוח זו נתקבלה שרת התלטות, בהן התחלט להגדיל את קופת הקואופרטיבים, לשם סיוע להקמת מפעלי מלאכה והרושת חדשים ולמלחמה בתוסר־העבודה. הון הקופה בסך 6,000 לא"י יגדל עד 25.000 לא"י. מזה יקנו הקואופרטיבים עצמם מניות בסך 15.000 לא"י. להלן התחלט לחקים מרבו הסתדרותי למפעלי השירותים והחרשית, שישקוד על שיתוף פעולה של המפעלים עם הקיבוצים והמושבים, בין שאר ההחלטות ציין עוד עיקרון המעמדה העצמית כחובה לקואופרטיבים, פרט לעבודה עונתית. הועידה החליטה לחייב את הקואופרטיבים לעבודה מוגברת למען הקרנות הלאומיות.

בערים ובשכונות

נחנך בית־הדואר המרכזי בירושלים. — השבוע נחנך ע"י הנציב העליון בית־הדואר המרכזי בירושלים, שהנה אחד הבנינים היותר מפוארים בארץ. הבנין עלה מרבע מיליון לירות. אולמי המרווחים צופו בחלקם שיש ירקרק יצחבהב ומרהיבים עין ביפים. נעשו סידורים מיוחדים לנוחיות חשרותים השונים. החלק החשוב ביותר בבנין הוא מרכז הטלפון האבטומטי. נוסף על השכלולים לטלפון האבטומטי הקיים בתל־אביב, ישנו בירושלים עוד מרכז השיחות לערים אחרות. מנגנון זה הוא מן המשוכללים והחדישים בעולם — ועל ידו יוכל איש ירושלים להתקשר בטלפון עם תל־אביב תיפה סניה וביה, בלי להזקק לשרות הטלפוניסט. בקרוב יסודר מרכז אבטומטי גם בחיפה.

הדר הכרמל. — על אף המציק הוקמו בשנת 1937 102 בתים חדשים בהדר הכרמל. מלבד זה נבנו 91 חנויות והוחבו 38 בנייגים. בין הבנייגים יש לציין גם שורה של בנייגים צבוריים כמו: מעון הילדים בשכונת „גאולה", בית הקרנות הלאומיות על מגרש התכניון, הרחבת בית־הפועלים ועוד. בבנייגים הללו הישקעו כארבעים אלף לא"י. שכלולים חשובים נעשו במפעל המים של הדר־הכרמל ע"י חכירת הבארות שבעמק זבולון, בארות אלה מצטיינות בשיב מימיהן. לשכלול מפעלי המים הוצאו כארבעת אלפים לא"י במשך השנה העברה. בשרק חשוב בהתקדמות הדר הכרמל יש לראות את סלילת הכבישים בסכום 19.717 לא"י. ביחוד חשוב הוא הכביש המקשר את חוף הכרמל עם הר הכרמל. במפעל זה הושקעו במשך שנתים כ־12.000 לא"י בזה השתתפה עיריית חיפה ב־4,000 לא"י. לרגל התפתחות השכונות המרוחקות היה צורך להרחיב גם את רשת הב"ב ולחבר את השכונות החדישות לרשת הכללית. לעבודות אלו הוצאו 4170 לא"י, לאחר שופד השבונה קיבל לשם כך הלוואה בסך 2.000 לא"י מאת חברת „ביצור".

עבודת בנייה גדולה בנתניה. — מועצת נתניה החליטה לבצע עבודת בנייה גדולה שתביא רווחה רבה למצב העבודה במקום: החולט לגשת בהקמת אגף נוסף למרכז המסחרי. הבנין החדש יעלה כ־10,000 לא"י ויתן כ־7,000 למי עבודה. האגף הראשון של המרכז המסחרי הוקם אשתקד ועלה אף הוא כ־10.000 לא"י. כל בנייני המרכז בשלימותו יעלו כ־100.000 לא"י.

בכפר ובשדה

לקראת עונת הענבים. — המחלקה החקלאית למען תוצרת הארץ מנהלת פעולה נמרצה להחדרת פרי התקלאי העברי בשוק העברי. כך הוחדרה בהצלחה הפעולה למען הבנבה העברית שעונתה נסתיימה זה עתה. במשך העונה במכרו כאלף ומאה טונות בנבות עבריות. כעת נפתחה עונת הענבים ועמה יחד גם עונת פרי העץ כמו: תפוחים, שזיפים וכו'. יבול ענבי המאכל השנה נאמד ב־40% יותר מן העונה הקודמת והיינו ב־1,750 טונות. מטעי התפוחים והשזיפים יתנו כ־15.000 תיבות, מזה יאצר החצי במחסני קרור לחדשי החורף. פעולה מיוחדת נעשית השנה להפצת המשקה המהנה המבריא של מיץ הענבים שידחוק את רגלי ה„גזוז" — וייתפר למשקה העממי בעונת הקיץ. לתכלית זו יוקמו בתל־אביב בלבד כ־15—20 תחנות למזיגת סודי הנפן.

„מסילות" — בשם זה ייקרא מעתה קיבוץ השומר־הצעיר „במסילה", ההולך להתישבותו בעמק בית־שאן. הקיבוץ עבר בשמה גלגולים עד שהגיע אל הנחלה, שבה ישבו קודם אנשי קיבוץ עקיבא מהנוער הצעיר. אנשי „מסילות" הוכרחו להתחיל כאן הכל מבראשית לאחר שהקיבוץ השכן „תל־עמל" לקח עמו מפה גם... את הצריפים מבפנים. היה הכרח להעתיק אירוא חיים ושלמים את הצריפים מבמרציגוא; מחמת האיחור בזרעו השנה רק 750 דונם שעורים וחטים. — והעבודה בעצם תקפה. הקיבוץ נועד להתישבות של 60 משפחות. חברי הקיבוץ עוסקים גם בעבודות חוץ של לשכת הגוש, במפעל המים של ניר־דוד ועוד. שאלה ממזרה לקיבוץ היא שאלת השמירה על השטחים המרותקים ומגיעים עד בית־שאן העיר! רק לאחרי ההתבגשות עם הכנופיה שבה נהוגה סיסת הקיבוץ זכה המקום לאישור 15 נוטרים — וגם זת על חשבון הקיבוץ.

חבצלת השרון ניסדה בשנת תרצ"ד, צעונית לנתניה, ע"י בני המעמד חבינעי של ברית הציונים הכללים. המתישבים הראשונים נצטלבו ראשית כל לעקור את יער־החרובים העתיק שביסה את כל שטח אדמתם. עבודה זו עלתה כ־1,500 לא"י, קשה היה לאלמנט זה המעבר לחיי עבודה בכפר וגם לא חסרו המיאשים, ומרפים את ידי הבונים בשממה זו. יודעי דבר ומומחים גם הבינו שברת־שאדמה זו לא תצלח למטעים בבלל, והנה על אף כל הנבואות והניהושים הקשים, נאחזו המתישבים בקרקע וגם ראו ברכה בעמלם: האדמה נטיעה 360 דונם טרדס והסביבה טובלת בירק מרענן. כל חבר במושב יש לו חלקה בת 12 דונם אדמת־פרדס, 4 דונמים מגרש, 3 דונמים יחצי אדמת חציר ו־4 דונמים אדמת־חול לנטיעת כרם. השאלה העיקרית המעסיקה את אנשי המושב היא שאלת הכביש, שכן הנקודה נתוקה לגמרי מן הישוב, ויש לבוסס כארבעה קילומטרים בחול עד שמגיעים ממגה לנקודה הקרובה — גאגיה. ממרבן מצפים אנשי חבצלת השרון בקוצר רוח ליום שבו יעברי לנקודת מושבם הקביעה על הבבעה הצופה פני הים. עד עשיו מתגוררים הם בצריפים ערביים ורק לכשיגיעו אל מקומם הקבוע יקימו להם בתים בנויים על תלם.

קביצת „אלונים" להתישבות. — קבוצת הנוער „אלונים" מגבעת שיך־אבריק עלתה למקום־התישבותה הקבוע באדמת קיסוס־טבעון. אדמה זו היתה אדמת־מריבה במשך שנים רבות, והיא סמוכה לכביש חיפה־נהלל. הקבוצה קיבלה שטח של 2,000 דונם, שמחציתם הרים. מאות חברים ממשקי הסביבה, מהגיער העובד והמוסדות ובראשם — סלונות גדולות של שוטרים ונוטרים עם מכוניות ויית השתתפו בעליה למקום ההתישבות.

— קבוצת „אלונים" היא מן הקבוצות הראשונות של „הנוער העובד" בארץ. הקביצה מונה כ־150 חברים, חלקם מבוגרי „הנוער העובד" בארץ וחלקם מעלית הניער מגרמניה ופולין.

גילוי מצבת האחים לקדושי חדרה נערך במעמד מאות בני המושבה ובראשם — סלגת הנטרים העברים. המספידים העלו את זכר הקדושים: „לא הייתם הקרבנות האחרונים — אחריכם נפלו עוד רבים — אבל יש שכר לקרבנותיכם. עשרות נקודות חדשות הוקמו"...

בחרושת ובתעשיה

„הסינדיקאט לעבודות ים" עובד בקפריסין. — „הסינדיקאט לעבודות ים", שהוא שותפות של סולל־בונה, המשרד הקבלני של פועלי ת"א והמהנדס גרינבלאט, קיבל בקפריסין עבודה חשובה: בנין מבילת קרוניות תלויה באויר בין נמלי לארנקה ולימאסול. היקף העבודה הזאת לפי שעה הוא בסך 7,000 לא"י ויעבדו בה מטעם הסינדיקאט שבעה פועלים מומחים. בעבודות השאטות יעסיקו את הפועלים המקומיים, כי אין המדינה מרשה להבניס פועלים באלה מתוץ לארצה. לצורך העבודה הזאת הזמין הסינדיקאט בבית־המלאכה „איחוד" בת"א בריכת־ברזל ענקית שהבנתה עלתה כאלף לירות לערך. שכר העבודה בלבד עלה יותר מ־400 לירות. הבריכה רבת־המידות הורדה בנמל תל־אביב ונקשרה אל פסיפס־מנוע בדי להעבירה על פני הים לקפריסין.

בשדה התרבות

מסיבה ל„מוסד הרב קוק" נערכה במעמד מוזמנים ואורחים חשובים בת"א. פתח הרב ד"ר אלישקובשקי. הרב עוזיאל קידם בברכה את פני הסופר הנודע ד"ר קאמינקא לבואו מאיסטריה והראה על שפע „האור הגנוז בספרי הגאון הרב קוק זצ"ל". הרב הראשי עמיאל העלה על נס את „איש הספר". הרב י. ל. פישמן, שהשמיע במסיבה הרצאה מקיפה על „עם הספר". המרצה חסביר את התבול שבין „עם הארץ" ל„עם הספר". אם בדרך כלל התהוותה של כל אומה באה על ידי התרבזות בארץ אחת — הנה באשר לעם ישראל תרי הוא היה לעם עוד בטרם שתחיה לו ארץ לנחלה, ע"י שקיבל את התורה ככתוב: „היום נהיית לעם". להלן ספר חנואם את התפתחות הספר בארץ ישראל למן תחילת הדפוס, בשנת תרל"ח, שאז נדפס פירוש רש"י לתורה. לפי ידיעת הנואם נדפסו 20.000 ספרים ועוד מצויים כחמשת אלפים ספרים בבתבי יד. בית־הדפוס הגדול ביותר נמצא בירושלים ובעוד שנתיים יימלאו מאה שנה לדפוס הירושלמי הראשון. הרב פישמן ציין במוסד הרב קוק עומד למדר תערוכה מכל הספרים שיצאו בדפוס זה וביבי הנואם עצמו מצויים שלושת אלפים ספרים מהם. במסיבה נאמו עוד: פרופ' נ. סלושץ מטעם הברית העברית העולמית, ד"ר א. עובדיה, מעובדי מוסד הרב קוק והרב

כ. פ. שנורוש, בשם ה„פועל המזרחי". המסיבה ננעלה ע"י הרב הראשי עוזיאל.

— „מוסד הרב קוק" שהוקם כמזכרת נצח לגאון הדור לשם הוצאת ספריו וטיפוח הספרות והיצירה הדתית קיים זה שנתיים. כידוע הביר הקונגרס הציוני בפרכו של המוסד וקבע לו מכום בתקציב הציוני. במשך זמן קיומו הוציא המוסד הוצאות חשובות במקצוע הספרות הדתית כמו: חמשה כרכי „אזכרה" — לזכר הרב קוק זצ"ל, הספר „רב האי גאון" והירחון התורני „סיני". המוסד מכין לדפוס את הספרים החשובים: „אוצר הגאונים" מאת ד"ר ב. מ. לוין ו„התקנות־רדציה לתוספתא" מאת הרב ח. י. קוסובסקי. כמו־כן מתכון המוסד להוציא חוברות לנוער על תולדות גאוני ישראל למן רב סעדיה גאון ועד הרב קוק ז"ל. על יד המוסד קיים גם ארגון של סופרים חדשים צעירים.

מפעולות התזמורת הארצישראלית. — על פעולות התזמורת אנו עומדים במספרים הבאים: בעונה הראשונה של התזמורת ניתנו 66 קונצרטים ומספר מבקריהם היה 110.000. ואילו בעונה השניה ניתנו 81 קונצרטים בפני קהל של 130.000 מבקרים. לפי המקומות ניתנו במשך שתי העונות — בתלאביב — 40 קונצרטים; בירושלים — 26; בחיפה — 33, ו־14 קונצרטים — במושבות השונות. בעונה השניה יש לציין את עריכת הקונצרטים לנוער בשיטת כרטיסי־המנוי, המכוונת ליצור אוירה מיסיקלית ראויה בקרב השומעים הצעירים. על הקונצרטים האלה נצח ד"ר סרג'נט, ויש תקוה שהוא יוסיף לנצח עליהם גם בעונה הבאה. אבן היתם הער והחם של הקהל הארצ־ישראלי הוכית שיש מקומלאיכיף ולהרחיב את פעולת התזמורת. ההכנסות עד כה הין בעין יפה, ותקציב התזמורת הועמד בממוצע על 2,000 לא"י לחודש. — בין ההופעות החשובות שתתייבה בעונה הבאה ראוי לציין מלבד הופעתו של הוברמן גם את ביצוע הסימפוניה התשיעית למטהובן. לתכלית זו יש כידוע צורך בשיתוף מקהלה גדולה. הנהלת התזמורת עומדת כבר במו"מ על כך עם האורטוריה הארצישראלית. בסיף ראוי לציין עוד שתלה חוזלה במחירי כרטיסי המנוי יבאיפן תשלומיהם. שיוכלו מעתה להתיעשות בשיעורין.

פרס האמנות של עיריית ת"א לשנית 1938/39 בסכום של 200 לירות נקבע לשם רכישת תמונות ציירים ופסלים ארצישראליים עבור מוזיאון תל־אביב. ואלה שמות הציירים ויצירותיהם שזכו בפרס: אלוויל — ליצן; גוטמן — פלשתית; הנדלר — אם וילדה; כהן — נוף עם פרדס; לבנון — נוף בת"א; לוריא — תזמורת; נורדוי — חלוצה; סימה — נוף; עובדיהו־ בית־כנסת בצפת; פרנקל — פרחים; קיסוגוגי — אשה; שמידט — נוף בחיפה; הג'ר נמל תל־אביב. ומן הפסלים זכו בפרס: חיים — אם וילדה; פריבר — אקט.

באוניברסיטה העברית. — בסוף השבוע שתלף הופקע הצבור הא"י ע"י ידיעה על הכרזת שביתה של הסטודנטים במכללה העברית. נתפרסמו גלויי דעת של ארגון הסטודנטים ושל הנהלת האוניברסיטה. הסטודנטים טוענים על קפוחים ויחס בלתי אדיב מצד ההנהלה, בנוגע לגובה שכר הלמוד ודרך תשלומיו וכן על זה שבמשרדי ההנהלה מעסיקים אנשים מן החוץ ולא מן התלמידים הזקוקים לפרנסה. ההנהלה סתרה את הטענות האלה, אבל בעיקר הכריזה על הדרך הבלתי הולמת את צבור הסטודנטים ליישב הסכסוכים ממין זה בדרך הכרזת שביתה. להנאת הצבור כולו נתיישב הסכסוך במשך שני ימים ובתחלת השבוע תנוכחי התחילו שוב הלמודים. יש רק להביע את המשאלה שלהבא יתיישבו הסכסוכים בין הסטודנטים וההנהלה, אם יתיו באלה. ל ש נ י שהדבר יצא אל הקהל.

באולם החימיה של האוניברסיטה הרצה ד"ר האנס יונס הרצאת־אורח על אדמונד הוסרל. הפרופ' בזבר הציג את המרצה והזכיר את ספרו על הגנוסטיות. שאינו רק מהספרים החשובים אלא מהנדירים, המעמידים הבנת העניינים על בסיס חדש. אח"כ הרצה ד"ר יונס את הרצאתו במשך שעה. בתחלת דבריו המעים שאינו מתכוון להרצות על משנתו הפילוסופית של הוסרל בכללותה; על זה ישנו מאמר תמציתי של פרופ' ברגמן בספרו „הוגי הדור". בדעתו להדגיש רק את הקוים המקשרים את הוסרל עם כלל המסורת של הפילוסופיה. בין השאר התעכב המרצה על מלתמתו של הוסרל ב„פסיכולוגיזמוס", שהיה בו כשום התפרצות הפסיכולוגיה לתורת ההכרה ונטיה לפרש את המחשבה כתופעה נפשית. הפתיחתא והסיום של הרצאה היו מוקדשים להוסרל האיש, שקיים בנפשו את הקיצוניות שדרש בתורתו, שהתמכרותו למחשבה לא ידעה גבול לשצרר את חייו בתורתו. ההרצאה עשתה רושם רב על השומעים.

בקונסרבטוריון הארצישראלי נערכה קבלת פנים לקומפוזיטור סטוצבסקי ואשתו גינת שייל, שבאי להשתקע בארץ. השתתפו: חברי הנהלת הסוכנות, הועד הלאומי, האוניברסיטה, הרדיו והעתונות. ד"ר י. קויפמן פתח את המסיבה ודיבר על סטוצבסקי המגלן, הקומפוזיטור, המבקר המסיקאי והלוחם לעצם הרעיון של מוסיקה יהודית. לכן אנו מברכים את בואו לארץ וקוראים בו הרבה תקוות לפריחת המוסיקה היהודית.

בחלק המוסיקאלי השתתפו: סטוצבסקי ורעיתו, שיינברג, פרנס ושוקן. ניגנו מיצירותיו של סטוצבסקי ומוסיקאים יהודים אחרים, בתוכן גם המנגינה של רומסילר לזכר ביאליק.

ברכו את האורחים ד"ר ס. לוי בשם המרכז העולמי למוסיקה יהודית, פרופ' רוזובסקי בשם אגודת האמנים העורים למוסיקה בארץ, וד"ר א. קצנלסון בשם הועד הלאומי.

מסבה לכבוד פרופ' ד"ר י. פטאי

נתקיימה מטעם הברית העברית העולמית במעמד קהל רב של סופרים עסקנים וחברי ה„ברית". צריף נ. סלושץ פתח את המסבה בדברי ברכה לאורח החשוב שהוא ספרא וסיפא באתת. התעכב על השקידי הברית העברית העולמית והודה לחברים התומכים על סיועם החשוב. מר ארי אבן־זהב. ששב זה צכשיו משליחות האוניברסיטה והברית העברית העולמית לארצות אירופה המרכזית והמזרחית, מסר על רשמיו מסיורו ועל פעולתו של פרופ' פטאי למען הצינות והתנועה העברית בהונגריה. ירשם רב עשו דבריו על מצוקת בתי הספר העבריים בגולת סברביה. ד"ר מ. גלילקסון העריך את אישיותו של פרופ' פטאי כסיפר יהיקר בקרב יהדות הונגריה, אשר ציין אותה כיהדות הגבול. ד"ר א. רוזנפלד דבר על המבצר האחרון של טמיעה והתבוללות בהונגריה החולך ונהרס בימים האחרונים. הביע את תקותו שפרופ' פטאי כראש סניף ה„ברית" ינצל את השעה הכשרה להיזוק התרבות העברית בארצו. בשם קרן היסוד ברך ה' ישראלדלר, אשר דבר על המאמץ המשותף של העם לבנות את הארץ. שגם לפרופ' פטאי חלק רב בו. ה' י. בורלא תבע שיתוף פעולה יותר אמיץ בין הסופרים והברית העברית העולמית. ד"ר שאול טשרניחובסקי מסר רשמים מבקורו בבודפשט אחרי המלחמה והפליג בשבחו של הירחון „מולט אש יהה" שפרופ' פטאי הוא עורכו זה עשרות בשנים. פרופ' ד"ר פטאי הודה למברכיו בנאום מלא רגש ונתן בטוי נלהב לאמונתו שהמשלאות מארץ ישראל תארנה את השכת הגולה והברית העברית העולמית תעניק מזון רוחני לתפיצתו. ה' אי תמר בן אבי ברך בראש דבריו את פרופ' פטאי שלפני שנים רבות הביטי עליו כעל נביא קורא במדבר. בנאום יפה ומעמיק תאר את היהדות האמריקאית בשעה זו ואת התעוררות למען העברית בקרבה. ציין שהרבנים המתקנים הם כעת נושאי התחיה העברית, שהיא כעין תגובה להסתה האנטישמית הנמר־צה גם בארץ חופש זו. עמד על העזרה שהארץ יכולה להגיש ליהודי ארצות חברית.

גברת ברנשטיין־כהן קראה פרקים מהיצירות החדשות, אשר נתקבלו בתשואות רבות. פרופ' נ. סלושץ סיים את המסבה בדברי תודה לאיתמר בן אבי על יזמו המוצלת. בשירת התקוה נגמרה המסבה, אשר השאירה רושם נאה על כל משתתפיה.

לוח הזכרון

ר' לוי הלוי לוין־אפשטיין ז"ל.

הלך לעולמו אחד מציונים הוותיקים, ממיסדי „רחובות", ר' לוי הלוי לוין־אפשטיין, כשהוא בן 73. המנוח נולד לאביו הרב בויל־קוביטשקי, מגזע מהרש"א, מהר"ל ובעל „מעשה רקח", למד בחדר ובישיבות וקיבל חינוך מסורתי. מנעוריו התמסר להיבת ציון ולשפה העברית. היה ממיסדי „המזרחי" בפולניה וסגן יושב הראש שלו. היה חבר לועד הפועל הציוני במשך הרבה שנים וחבר בהנהלת קרן־היסוד וקרן־הקימת בפולניה. היה ממיסדי בית־המדרש לרבנים „תחכמוני" בווארשה ראוות ההכשרה הראשונה בפולניה. בימים האחרונים עמד בראש קרן־היפיד בירושלים. ביתו היה פתוח לרוחה בפני כל כושל ונקה רוח יהיה חבר ומנחם לכל דורש עזרה. היה בעל דפוס גדול בווארשה, שהעבירוהו אחר כך לארץ ישראל, והוציא הרבה ספרים בתלמוד יפיסקים. הוא מת בירושלים והובל, על פי צואתו, לקברות ברחובות.

ר' יצחק חיותמן ז"ל

אחד מראשוני העולים, לפני ארבעים ותשע שנה, עבד כפועל בואדי חנין ורחובות. אח"כ עבר לחדרת ומלה בקדחת ועבר לעביד לוכרון יעקב. אך דיונגוף חברו קרא אותו לטנטורה. אח"כ התאבר במטולה והיה המדריך את אוסובצקי, סקיד הברון, בכל הנוגע לקנין קרקעות בגליל. אוירת הסקידות היתה זרה לו ועבר ליפו וייסד שם את האגידה המשפתפת הראשונה לאשראי הדדי. היה מיוזמיהן של תל־אביב, נהראשון יהיה רע ואותב דבק לרצוצים ואובדי דרך.

ר' חיים טוביה קפלן ז"ל

ציוני ותיק ורב פעלים במשך עשרות בשנים מבוברויסק, עלה לארץ לפני שנה וחצי, כשהוא חולה ואובד. היה בן 75 במותו.

— בריצ'מונד, מדינת וירג'יניה שבארצות הברית, מת בשנת ה־53 לחייו העסקן הציוני הוותיק ד"ר ל. קאהן. הד"ר קאהן בא לאמריקה בהיותו בן 15 מלטביה ומימי בחרותו התמסר בראשו ובחרבו לפעולה הציונית והעברית במדינת וירג'יניה. הצטיין ביחוד בפעילותו למען הקרנות הלאומיות. במשך כמה שנים היה מרצה לפיסיולוגיה ואנטומיה באוניברסיטה בווירג'יניה.

— מת בשנת השבעים לחייו מר ליאופולד לייבוביץ, מותיקי ההנועה הציונית באונגריה, מי שהיה ממיסדי „המזרחי" בארץ זו ומן העומדים בראשו עד יום מותו.

— מת ה' משה פוליפ גינזבורג, מיסד ומוציא לאור את העתון היתידי „איידישער קוריער" בשיקגו, שתגג בשנה זו את יובל החמשים לקיומו.

מת הסינאטור האמריקאי קופלאנד, הידוע במאמריו הנמרצים לשבת הציונות אחרי ביקורו בארץ כחבר הועדה של הורסט.

בתפוצות

(מירידות „פאלקור" ומקורות אחרים)

אמריקה

הקונגרס האמריקאי החליט, כידוע, לערוך חקירה מקפת על פעילות הנאצים באמריקה. בקשר עם זה פירסם הציר היהודי דיקשטיין ידיעות „מפתיעות", שעלו לו בחקירתו בענין זה. לדבריו, „מהווה כבר היום התנועה הנאצית באמריקה מדינה בתוך מדינה. 31 מתנות נאציים קיימים בארצות הברית יהם משמשים מרכזי גיוס ואימון צבאי. תברי המתנות מתכשרים הכשרה צבאית מלאה ולבושים בזמן התרגילים מדים צבאיים גרמניים. ה„גסטאפו" הגרמנית שולחת לאמריקה פקודות רשמיות, הן לאזרחים גרמנים והן לאזרחים אמריקאים ממוצא גרמני, ופקודות אלו מוצאות לפיעל בעזרת האירגונים הנאציים. מליון שאלונים נשלחו מגרמניה לאמריקה ובהם התחייבות מפורשת — להצטרף לצבא הגרמני עם קריאתו של היטלר, והתחייבויות אלו נתחתמות על ידי הגרמנים האמריקאיים. וכבה הולך ונוצר צבא גרמני לשם מלחמה במשטר הדימוקראטי. חוץ מזה הקימה גרמניה רשת רחבה של מרגלים, שחדרו למשרדי הממשלה, לבתי החרושת של נשק, כו'. כל הנסף הדרוש לשם כך בא מגרמניה. הספרות הנאצית מציפה את כל אמריקה והיא מבאת באניות הגרמניות על ידי „מלחי האניות". כביכול, שאינם באמת אלא „תיעמלנים נאציים" נסתרים. שכן יש עפ"י החוק רשות לכל מלח לשהות ששים יום באמריקה. התעמולה האנטישמית הנאצית חדרה גם לכמה חוגים אמריקאיים. עשרים מפעלי תעשיה אמריקאים תומכים בכסף בתנועה הנאצית, חלק מתוך תששתם לכספים שלהם בגרמניה יחלק מתוך אהדה לאנטישמיות. דיקשטיין הידיע, שיש בידו רשימת כל המרגלים הנאצים וכן תעודות רשמיות או צילומיהן, המאשרות את כל האשמותיו.

באיתה שעה דחה האירגון הגדול ביותר של הגרמנים תושבי אמריקה, „שטויבאן גאולשאפט" באספתו האחרונה את כל ההצעות בדבר שיתוף פעולה עם הסתדרות הנאצים הגרמנים באמריקה.

מיניסטר העבודה האמריקאי, מרת פארקינס, הצהירה, ש„אין ממשלת ארצות הברית חושבת לשנות בקשר עם הועידת באוויאן מיסודו של רוזבלט את חוקי ההגירה או את המכסה הקבועה למהגרים מארצות אירופה. הממשלה קבעה ששה פקידים גבוהים, מומחים לעניני הגירה בקונסוליות אמריקאיות באירופה, כעותרים לנציג אמריקה בועידת, מר מיללר, שקיבל ממיניסטריון העבודה תזכיר מפורט על סדר חוקי ההגירה לארצות הברית והמכסה המקבילה לכל אחת מארצות אירופה".

נתפרסם הסכם בין הקונגרס היהודי האמריקאי ובין שאר ההסתדרויות הגדולות (הועד היהודי, מרכז בני ברית, ועד הפועלים היהודים), שתכליתי ליצור מרכז של שיתוף עבודה לשם הגנה פעילה על זכויותיהם של היהודים. הצעות ההסכם נמסרי להסתדרויות לאישור דחוף. בזמן המשא־ומתן להקמת מרכז משיתוף זה אין רשות לסי שהוא לערוך משאל־עם. בבחירת הצירים לקונגרס היהודי ובמושבו לא חל על ידי כך כל שינוי. אין תובה על שלש ההסתדרויות האחרות להשתתף בבחירות אלו או להכיר בהן. הנציגיה של כל ארבע ההסתדרויות צריכה לחיות פריטטית וכל אחת מהן שומרת על אטונומיה שלה. הנציגות המשותפת אינה רשאית לדון בשאלות הנוגעות בדרך המחשבה הלאומית, חדתית ותנועית.

„הועד למען יהודי חבש" הכריז על מגבית מיוחדת לטובת ששים אלף הפליטים בחבש, שמצבם התרבותי והכלכלי, הירוד תמיד, הורע עכשיו לרגלי הזעזועים שעברו על חבש בזמן האחרון.

אפוטרופסי המניה יעקב פוקס מסרו לה„ג'וינט" מאה אלף דולר לעזרת פליטי גרמניה, שיתישבו בארצות הכרית.

אנגליה

משלחת מטעם כל הסתדרויות הסיוע הפרטיות לפליטים התייצבה בפני מיניסטר הפנים סיר סמואל הוד ומסרה לו תזכיר בקשה לממשלת בריטניה, לשנות לטובת הפליטים את שיגרת השלטונות במתן רשיונות לישיבה, לעבודה, להתאזרחות לפליטים מתרסרי אזרחות במושבות בריטניה הגדולה. המתדרות בריטית גדולה תקבל על עצמה את האחריות, שתנאי החיים והעבודה של נתינים בריטיים לא יסבלו מתקנות אלו לטובת הפליטים. במשלחת השתתפו הארכי־הגמון מקנטרברי, לורד סטיל, הגב' דוגדייל, לורד סאמפל' ההגמון מצ'יצ'סטר, סיר ויגדהאם ווידם, מר אוטו שיף ואחרים.

ועדה בריטית משותפת מאישים בריטים מפורסמים, נוצרים ויהודים מכל המפלגות, פרסמה היום בעתוני לונדון קול קורא לכל הקהל בבריטניה לתרום ביד נדיבה לטוב קרן העזרה לפליטים. הצרכים להקלת מצוקת הפליטים מתגברים מיום ליום ,אילו הכסף שנאסף עד עכשו אינו מספיק כל עיקר, על חברו חתומים בין השאר לורד רדינג וצ'רצ' סיסטר.

בתנועה הפאשיסטית האנגלית נתחוללה קרע חדש ואחד מראשי מנהיגיה, א. ק. צ'סטרטון, עזב את ההתאחדות ואת מנהיגה מוסלי ויסד „ליגה נאציונאל־סוציאליסטית בריטית" במנהיגותו הוא. צ'סטרטון יצא בבקורת חריפה על מוסלי ועל חוסר כשרונו. אפס, לבבי היהודים והשנאה להם שניהם כאחד טובים.

שלשים מגדולי הסופרים האנגלים פרסמו מחאה נגד התלטף אירגון המול"ים הבריטיים להשתתף בקונגרס הבינלאומי של המו"לים, העומד להתקיים בקרוב בלייפציג. הסופרים משבחים את עמדתם של המו"לים האמריקאים, שהחליטו להחרים את הקונגרס הזה, והם מציינים, כי השתתפות זו עומדת בניגוד לתובת הכבוד, המוטלת על כל סופר תפשי בעולם להפגין את השתתפיתו בגורלם של חברין בגרמניה ובאוסטריה.

כינוס הכנסיה האנגליקנית קיבל מחאה נגד רדיפות היהודים והלא־יהודים בגרמניה ובאוסטריה. „הכנסיה פונה בדרישה לממשלה לעזור להגירת הנרדפים הללו לארצות אחרות. הנוצרים בכל העולם חייבים להדגיש את רגשות השתתפותם בגורל הסובלים על ידי תמיכות בספיות ועל ידי תפילות יתחנונים".

בטכס חלוקת הפרסים ע"י „תרבות" במחלקות העבריות שבבתי־ספר עירית לונדון נשא ליאון סיימון נאום גדול בשבח המסורת הליבראלית של מועצת עירית לונדון, הנותנת מנוח עברי לילדי ישראל הרוצים בכך. די־מוקראטיה זו היא אות למושת לרוח הבריטית בחיוך ובתרבות. הנואם השני, חציר לוקר לאמפסון, חרים על נס את ערכיה הנצחיים של תרבות ישראל שהיא חבסיס לכל הדתות והיסוד לתרבות העמים.

מלאו 400 שנה להופעת התרגום הראשון של כתבי הקודש באנגלית. היובל הוחג בכל רתבי המדינה בהתלהבות גדולה. סודר שמעתה יהיו כתבי הקדש ניתנים לרשות כל באי הכנסיות. גם בפרלמנט נערכה היום קריאה חגיגית בכתבי הקודש.

חרב הראשי ד"ר הרץ פירסם קול־קורא לכל הקהלות היהודיות שבאימפריה הבריטית — לערוך ביום שבעה עשר בתמוז תפלות בכל בתי־הכנסת בקשר למצבם האיום של היהדים באירופה המרכזית והמיכונית.

מת בשנת ה־69 לחייו הסופר־הפוליציסטן לואיס זנגביל, אחין של ישראל זנגויל. המנות פירסם כמה יצירות' והתשובות שבהן: „העולם והאדם", „דרמה בתולנד" ועוד.

גרמניה

למרות כל ארס השנאה ליהדים „חלאת המין האנושי", ידעו בכל זאת הנאצים, מזמן קבלת תוקי נירנברג ואילך, לבלים את יצרי ההמון הפרוע ולא נתנו לפרעי ב„עם תרמם", יגם הפגנות אנטי־יהודיות כמעט שלא היו בכל הזמן הזה. עכשיו הסך פתאום הגלגל ונחשול של פרעות הציף את ברלין וערים רבות אחרות. כמו על פי הוראה מגבוה נתארגנו במקומות רבים הפגנות־איבה כלפי היהודים, ובעקבותן נהרסו וניבזדו הרבה בתי־עסק יחנויות של יהודים. מעשי תתרם הללו נעשו באמת־מידה פה גדולה, עד שאין כל ספק בדבר, שהם הובנו באופן שיטתי בהתכסמתה המלאה והחשאית של המשטרה. הקרבנות העיקריים היו: בתי־המסחר של רהיטים, נעלים וריפו־אות, על חלונות הראוה נתכתבו באותיות גדולות ביניים, כגון: „חזיר יהודי", „כלבה יהודית" ובדומה. ניפצו חלונות הראוה ונתלשו השלטים, נופצו הדלתות ונשתנו כל הרהיטים. היו גם מקרים של התפרצויות לתוך בתים פרטיים, בזזת הרכוש והבלת אנשים. הפורעים התפרצו גם לתיאטראות ונגרשו משם את כל היהודים, וכו'. סמוך לזה התחילה המשטרה מקיפה את בתי־הקפה ושאר המקומות הצבוריים ואוסרת את כל היהודים הבאים לידה, כפי שמשטרים הגיע מספר הנאסרים במשך ארבעה ימים לאלפים איש. ומבוון שלא היה בידי המשטרה כל טענה נגד הנאסרים הכריזים לחתום על הצהרה, שמאסרם הנוכחי קשור במאסרם הקודם' לאמר: בעד עוונות ישנים. ימים שלמים השתמטה המשטרה מלתת כל ביאור למאסרים אלה, עד שסוף סוף פרסמה רשמית, ש„רוב הנאסרים החדשים הם יהודים, חשודים בפשעים פליליים, ולא היו ביניהם מאסרים פוליטיים או מטעמים אחרים". אגב מודה המשטרה, כי „ראו חכרח לשים כמה יהודים במאסר הגנה, תואיל ובין התושבים שוררת התרגשות גדולה נגדם, לאחר שנודע ברבים תאופי האנטי־חברתי". תכל מבינים את תניוח שבדברים אלו, וכפי שמוסרים מחוגים נאציים, נגרמו תמאסרים התמוניים ותגבורת ההסתה למהומות „על ידי רוגזם של השלטונות על תאשת נרם התגירה של היהודים, מגרמניה וכן בגלל הצמצום התלך וגדול בתמרי מלחמה באשמת פעולות היהודים בארצות חוץ נגד גרמניה". וביחוד מדאיגה אותם אישיות התגירה, ש„אם לא יתישו את קצבה אז יעברו עוד 30 שנה עד שגרמניה תפטר מן היהודים", כדי להכריח את יהודי שאר הארצות, ובעיקר את הועידת הבינלאומית של רוזבלט, לאחוז בכל האמצעים לשם הגברת ההגירה נערך כל הציד והשוד הזה. ביותים עומדים היהודים הנאסרים להשפח למחנה־הסגר חדש ב„בוכנ־לעבידת פרך. הנאסרים לא תורשו לקבל מקרוביהם כל תמיכת כסף או וואלד". לשם זה בודקים בריאותם, כדי להבחין את מידת כותתיהם הגופניים מזוגות.

המאסרים היו בברלין' בריסלוי, קניגסברג, אסן וכיוצא בהן. גם בשלזיה הגרמנית נאסרו הרבה יהודים. בנוגע למאסרים בברלין אומרים הנאצים, ש„ברלין עמדה להתיפך לביב־שופכין יהודי מכל גרמניה", שכן הרבה יהודים נמלטו לשם מערי המדינה „למען יוכלו לעשות במחשך מעשיהם"...

בין כה וכה אסרו השלטונות, עקב הפרעות הללו, על אסיפות ומסיבות יהודיות, שנקבעו למוצאי השבוע, ויש רגלים לדבר, שגזירה זו תיתפך לאיסור תמידי על אסיפות יהודיות בסופי השבועות.

השלטונות החלו כבר לממש את חוק הרשמת הרכוש, וכל יהודי נתין גרמניה או מתוסר נתינות חייב לרשום את הונו ונכסיו ומטלטלין, שתם בגדר מותרות, שיש לו תן בגרמניה או תן בחוץ לארץ. נתיני חוץ חייבים לרשום רק את רכושם שבגרמניה גופה. הזמן שניתן להרשמה זו הוא קצר ויש לחשוש, שהיהודים נתיני גרמניה שבחוץ לארץ לא יוכלו למלא את הפקודה

עד התאריך המיועד ויסבלו על ידי כך נזקים עצומים. כפי שמוסרים, אין החוק הזה חל על יהודי איטליה הגרים בגרמניה. כל העובר על החוק ייענש בעשר שנות מאסר ועבודת פרך וכל רכושו יוחרם. היהודים נתיני תיץ פנו לעזרה לממשלותיהם; אמריקה ואנגליה כבר פנו לממשלת גרמניה ובקשו בירורים — אבל עד עכשיו עוד לא נענו.

היהודים תושבי השכונה טאגאל בברלין קיבלו פקודה לחסל מיד את עסקיהם ולצאת את השכונה תוך שלשה ימים. השלטונות נענו לבקשת היהודים והאריכו להם את המועד. אולם כתום שלשת הימים התקפו היהודים על ידי פלוגות נאצים, שדפשו מהיהודים להסתלק מיד. המשטרה סגרה את הגויתיהם של היהודים ובעליהן נפלאו ב„מאסר־חטות".

היהודים יושבי העיר סאארבריקן קיבלו פקודה לסדר את יציאתם מן העיר באופן כזה' שכעבור שלש שנים לא ישאר בעיר אף רגל יהודי אחד...

ועידת אייויאן

— מירושלים יוצא בימים האלה חד"ר א. הופין לוועידה הבינלאומית לענייני הפליטים מיסודו של הנשיא רוזוולט.

כפי ששמענו מדיינים כעת בהנהלה הציונית וכן בהסתדרויות היהודיות הגדולות על דבר הרכב נציגות יהודית מורחבת, שתוכל להשתתף בועידה זו ולייצג בה את עניני של העם היהודי.

בלונדון הולכות ונמשכות ההתייעצויות של ההסתדרויות היהודיות לקביעת תכנית להצעות לפתרון בעית ההגירה היהודית מגרמניה ואוסטריה בקשר עם הועידה הבינלאומית של רוזוולט. בהתייעצויות משתתפים גם שליחי היהדות האוסטרית, שבאו מוינה בהשיונם של השלטונות הנאציים.

— ממשלת קנדה משתתפת בועידת אייויאן על ידי משקיפה, למשלחת יהודית הבטיח המיניסטר, שהממשלה תעמוד בקשרים תמידיים עם משקיפה.

שונות

משלחת מטעם חבר הלאומים הגיעה לפולניה, כדי לעמוד מקרוב על שאלת צורך ההגירה הפולנית בכלל והיהדות בפרט, לרגל דרישתה של פולניה במוסדות תחבר לשמחים למען הגירה זו.

— בטכס הקמת מצבת זכרון לחיילים היהודים שנפלו במלחמה העולמית נשא מיניסטר הימיה בצרפת נאום חריף נגד האנטישמיות ונגד הדדיפת על היהודים בארצות יידועות והפליג בשבחם של החיילים היהודים יגבורתם.

— מנהיג האגודות הסקצועיות של הפועלים בצרפת, מר לאון ג'והו, הגיש למושב ה־24 של לשכת העבודה הבינלאומית, מחאה נגד המדינות שנקטו, או עומדות לנקוט, במדיניות של הפלייה גזעית בחלוקת העבודה, שהיא מתנגדת לעיקרונות החוקה של לשכת העבודה הבינלאומית, אשר לפיהן על כל המדינות המסונפות ללשכת־העבודה לנהוג יחס של שוויון מוחלט כלפי כל הפועלים, שהם תושבים חוקיים של אותה המדינה. ההצעה תובעת — לבטל את כל התקנות והפקודות, שיש בהן משום הפלייה זו.

ההצעה מכוונה כלפי רומניה ואונגריה, ששתיהן חברות לשכת העבודה הבינלאומית ושתיהן הנהיגו חוקים מפלים בין פועלים לפועלים.

— בהתאם להסכם שהושג בועידה האחרונה של ברית הקהלות באיטליה בין הציונים ובין המתבוללים, הפסיקו האחרונים את הוצאת עתונם „לא נוסטרה באנדיירה", שהתפיע ממש שנים.

— מלאו 40 שנים לפעולתו הספרותית של דנטא לאטוס, אחד מגדולי אוהבי הדעות היהודים באיטליה, חוקר מובהק של הספרות העברית ומתרגם רב כשרונות של השירה העברית לשפה האיטלקית, ואטיין ביחוד בעבודתו העתונאית, שהיא מלאה ריח לאומית עמוקה. היהדות האיטלקית חוגגת בפאר יובל זה וגליון מיוחד של היחתון „רומנה מאנסילה די ישראל" חוקדש לבעל היובל.

— הצרפתים הפאשיסטים והמלובנים נזה והגרמנים הנאצים מזה מפתחים תעמולה אנטישמית חזקה בין המעמד הביניני אשר באלזס־לותרינגן, לאחר סיפוח אוסטריה נתרבה בחבל זה מספר העתונים הגרמנים, המסיתים את דעת השנאה הוקם כבר גם „נוער היטלראי". הדרוך הגרמני משדר תכנית מיוחדת „בשביל אחינו באלזס־לותרינגן". והשלטונות הצרפתים רואים ושותקים...

— ארגוני הסוחרים ובעלי־התעשיה בליטא מסרו במתנה לצבא הליטאי בית־חולים צבאי נודד. מיניסטר הצבא פרסם מאמר בשבח הסטרוטיזת של יהודי ליטא.

באות־כבוד גבוה כיבדה הממשלה הליטאית את השופט היהודי, מר הוך סטון, במדינת מסיסיפי שבאמריקה. שהכניס בשנת 1919 לבית הנבחרים שם את ההצעה בדבר הקמת בית לאומי יהודי בא"י, שנתקבלה בזמנה על ידי הקונגרס האמריקאי.

פליטים יהודים מגרמניה שבליטא צפויים לגירוש, מפני שהשלטונות אינם מאריכים את זכות ישיבתם, מכיוון שהחיזר הגרמני בליטא אינו מאריך את דרכיותיהם, אם כי טרם נקעה אוזרחותם הגרמנית.

— ממשלת מכסיקו מודיעה, שאין היא מפלה במדיניותה בכלל ובמדיניות ההגירה שלה בפרט בין מהגר למהגר וכסידור עניני ההגירה היא מתחשבת אך ורק בהכשרתם של המהגרים.

— שבעה יהודים הוזמנו בבירה־בידג'אן באשמת מעשי תבלה וניוול.

משפט קאריסקי. — בשעתו פרסמה „התאחדות עולי גרמניה" גילוי־דעת ב„עתון הידיעות", שבו האשימה את מר קאריסקי: בנסיון להתנשא למנהיג על היהדות בכוח השלטונות הלא יהודיים ונגד רצונם של כל הארגונים היהודיים שבגרמניה; בנסיון להחריב את ההסתדרות הציונית בגרמניה, אחרי שהוצא ממנה, בהלשינו עליה בפרהסיא כעל טצודה מרכסיס־מית ובעל מקום גידול של כוח מרכסיסטי בינלאומי; בפרסמו בעתונו בברלין איום ברצח על מי שהיה אז יושב ראש „ההתאחדות הציונית בגרמניה" בגרמו לפשיטת הרגל של הבנק „עבריה" על ידי כך. שחברים למיעצה המפקחת והחברים לועד המנהל הקציבו לעצמם הלוואות, שעיצרון עלה על שיעורותיהן העצמי של הבנק. דבר זה גרם נזק להרבה בעלי מלאכה ובעלי עסקים זעירים וכן עולים רבים וקאריסקי הוכרח בשביל כך להתפטר ממשרתו בהנהלת „הקהלה היהודית" בברלין.

הדבר נמסר למשפט הרבנות הראשית בארץ ישראל. קאריסקי תבע את „התאחדות עולי גרמניה" לדין על עלבון ועלילה.

בית הדין בהרכב הרב הראשי הרצוג, פרופ' ברודי והרב אונה ביקר את הענין במשך כמה חדשים ופירסם עתה את פסק דינו, אגב נימוקים מפורטים, שבו הוא אומר בתור מסקנה: „אף כי גילוי־הדעת של „התאחדות עולי גרמניה" הפריז על המידה בכמה נקודות לא עיקריות, הרי בעיקרו אינו מתנגד לאמת. ולכן פסק בית־הדין מם אחד לזכות את „התאחדות עולי גרמניה".

יסוד ה„ברית העברית העולמית" ברומניה

ביום ראשון 22.5.38 התקיימה בבוקרשט מועצה כל רומנית של ההסתדרויות „תרבות" לשם יסוד מרכז לברית העברית העולמית ברומניה. השתתפו ח"ה ארי אבן־זהב, מזכיר האוניברסיטה בירושלים, א. גולדגנט, ויניאקי (קישינוב) ד"ר רוזנברג (טימישורה) ד"ר ת. אורליך (צ'רנוביץ) ד"ר מ. קוטיק, דוד לוין, ב. י. דימאבני, ג. זלבינסקי, א. י. ריספלר, מ. מגנזין וצפליק באיחור התרבות בבוקרשט.

ד"ר מ. קוטיק: חבר ההנהלה הציונית ונשיאית „תרבות" פתח את המועצה וברך את האורח החשוב מר ארי אבן־זהב ועמד על הצורך הרב המורגש כעת ליצור מרכז וחזית אחידה של העבדים במדינה.

הא' א. אבן־זהב: באיכח הברית העברית העולמית, הרצה על מטרות הברית העברית העולמית והן: א. לאחד את מאות האלפים של העברים הנפוצים בעולם כדי לחוות כח מאוחד ומשפיע בתגיעה הציונית; ב. להרחיב ולבצר את מוסדות התרבות העברית בהפוצות; ג. לטפח טפוח של ממש את היצירה העברית לכל גיליוייה; ד. להטיף את הספר העברי בעולם.

הנואם עמד על כל סעיף וסעיף והסביר את דרכי העבודה והפעולה של הברית. יש להצטער, אמר הנ"א, על זה שהמוסדות העליונים של ההסתדרויות הציוניות לא מלאו את הבטחתם ל„ברית", ועי"כ נתון המרכז העולמי של הברית בתוך דוחק נספי שאיני מאשר לו לבצע את יזמותיו השונות. אולם למרות המצב החמרי הירוד של הברית הצליח בכל זאת לקשר את מוסדות התרבות שבעזלם, להטיף את הספר העברי ולהגיש סיוע של ממש לשורה של מוסדות, בארץ ובגולה.

השאלה היא: מה לעשות כדי לעודד את העברית בשעת משבר נפשי זה? עלינו להציל קודם כל את הישוב. אנו צריכים להעשות כח משפיע. יש לגו צורך בהתאחדות, בלכוד הכוחות. כי רק באחד ובלכוד צפונים הכח והחשפעה. יש להכריח את הקרנות שתפרישנה למצער אחוז אחד מהכנסותיהן, ואז נוכל באמת לפעול ולעשות.

אחרי הרצאתו של הא' אבן־זהב התחיל הוכוח הכללי.

הר' ל. קיפרשטיין: (בלצי) מוסר את רשמיו ע"ד עבודת הברית והציע לנסח התלטה מיוחדת למרכז „הברית" (לברכה ולעזודה). ד"ר אורליך: (צ'רנוביץ) מסר דו"ח קצר על הפעולות של „שפה־עבריה" בצ'רנוביץ והציע מסגרת ארגונית מתאימה, שתקשר את המוסדות העבריים במדינה.

נ. זלבינסקי: (בוקרשט) טוב שלכל גליל תהיה תכנית עבודה אחרת, שתהא מתאימה לתנאי המקום. בעיקר יש לטפל במכירת הסלעים, ואפשר לקבל תמיכות הגונות ממעם הקהלות ברגס ובטרנסילבניה. ב. י. דוחובני (בוקרשט): חושבני שעלינו להפנות את כל תשומת הלב להשגת אמצעים. לא התצעות הן העיקר — לכל אחד אמתחת הצעות. צריך למצוא את האדם המתאים שיאחד את פעולות המרכזים וישיפל כל העת רק בעניני הברית. ד"ר רוזנברג (טימישורה): תאר את המצב בטרנסילבניה, ולמרות היותו גרוע בשל גורמים היסטוריים, ישנן גם שם אפשרויות לעבודה.

ק. כרטיני (קישינוב): בקישינוב שמנו לנו למטרה לחוציא את שיריו של גולדנברג ושל קוצ'ר, אלא שבאו בינתיים הפרעות רציניות בשל המשטר הקיים. יש לחלק את העבודה לג' סעיפים, והם: א. ארגון; ב. א. הדשמת חברים; ב. קשר תמידי בין המוסדות הגלויים; וג. התקציב שהוא שקול כנגד שני הסעיפים הקודמים. אין צורך בשליחים מיוחדים, כי אם במזכיר קבוע. צריך להציא בעתון של הברית, להמשיך במפעל החשוב של מושבת קיץ למורים. בשעורי השתלמות במוסדי היהדות לנוער וכו'. צריך גם לקבוע את מקום מושבו של המזכיר.

וויניצקי: בנוגע לתרומה. קשה לדרוש תרומות בשביל ה„תרבות" לתוך ובשביל הברית לחוד. יש להקים מועצה עליונה, שתהווה את הארגון המשותף לכל הגלילים. אשר לתקציב הוא חושב, שיש לפנות לקרנות וחללי בוודאי שתיעגינה לקריאת הברית העברית. לכשימצא התקציב, אפשר יהיה לבצר את החזית העברית. קיפרשטיין (בלצי): אין לממוך על חסדן של הקרנות, מקום המרכז צריך להיות בבוקרשט. צריך להמשיך במושבות

הקיץ למורים ולארגן טיולים של מורים לארץ־ישראל. מ. מגנזין (בוקרשט): יש לדרוש מאת ההורים הבאים לרשום את בניהם בבתי־הספר בתחילת ספטמבר מם מיוחד בשביל הבריה. עלינו לא להסתפק בשבוע עברי, כי אם בשנה עברית. צריך לשים לב ביחוד להפצת הספר העברי. א. י. ר י ס פ ל ר (בוקרשט): אין כל טעם להתעולת ולדון בהצעות, אם לא ימצא האדם המתאים שישא בעול וישיתיה אחראי לממושן של ההחלטות. רצוי שאותו אדם יהיה בעל צורה וחרבות כאתת ומחוץ לארץ. א ב ן ־ ז ה ב: מתוך מחסור בכספים קשה להביא אדם מן החוץ. יש למצוא אדם מקומי מתאים.

בתום הוכוח הכללי נתבקשו החברים לישיבת מיוחדת והצביעו על החלטות אלו:

1. המועצה הכל־רומנית של באי־כח ההסתדרויות לחנוך ולתרבות עברית ברגט, בסרביה, בוקובינה וטרנסילבניה, בהכירה את הערך הרב של ליכוד כוחות־היצירה בשעת הרת־עולם זו, מחליטה ע"ד יצירת מועצה ארצית אחידה של כל ההסתדרויות הנ"ל, בתור סניף של ה„ברית־העברית־העולמית" בארץ ישראל. יחד עם זה היא פונה בקריאה לכל העברים שבמדינה להסיפה למחנה העברים תחת דגלה של „חברית העברית העולמית" ולחזקה ולאמצה לשם המשכת פעולתה החשובה.

2. המועצה הראשונה של „הברית־העברית־העולמית" ברומניה מביעה את הכרתה העמוקה למרכז העולמי של ה„ברית" עבור פעולתו המאומצת והמתמדת לשם הקמת תנועה עברית בגולה, אחודה ובלתי־תלוי. בשם כל הצבור העברי ברומניה שולחת המועצה דברי עדוד חמים למרכז העולמי ומקוה שיתגבר על המכשולים.

3. המועצה מביעה את תודתה העמוקה למר ארי אבן־זהב, מזכיר האוניברסיטה העברית, אשר תשך מזמני ומרצו ליצור התעוררות בקרב צבור העברים במדינה זרם לידי קיום המועצה הנוכחית.

4. המועצה מביעה את תקוותה, שהמוסדות הציוניים העולמיים, ישימו את לבם אל התלבטויותיהם של החנוך העברי והתנועה העברית בארצות הגולה, המשמשים יסוד איתן וערובה כאחד לתנועה הלאומית שלנו, ויכניסו לתוך חוג פעולתם את הדאגה לגורל החנוך והתרבות העברית בגולה.

5. המועצה שולחת את ברכותיה הלבביות לעסקן העברי הותיק ש. מ. בראליאנד ליובל השבעים, למר מרדכי גולדנברג ליובלו הכ"ה ליצידתו הספרותית ולמשורר י. קוצ'ר ליובלו הששים.

6. המועצה מחליטה לגייס את כל נאמני התנועה העברית ולספחם בתור חברים לב. ע. ע. אופן ההרשמה יסודר ע"י כל המסדרות גלילית לפי התנאים והאפשרויות של המקום.

7. המיעצה מחליטה להקים מיעצה עליונה מורכבת מ־12 חברים ו־12 ממלאי־מקום, שלשה שלשה מכל גליל. המיעצה מביעה את משאלתה, שבין 33 המקומות הקבועים בשביל כל גליל ייקבע מקום גם לבאי־כח מערי־השדה שבכל גליל.

המועצה מתכנסת פעם בשלשה ירחים באחת מערי־השדה של כל גליל. המועצה הקרובה תתקיים בקישינוב בחודש ספטמבר. על הבלילים להודיע את שמית המועמדים למועצה לכל המאוחר עד ראשון ביולי ש. ז.

8. עבודת המזכירות תתנהל באופן זמני, עד המועצה הקרובה, ע"י הלשכת של „תרבות" בקישינוב ובביקרשט.

9. דבר ארגון החברות לב. ע. ע. נמסר ללשכה שבבוקרשט.

10. הטפול בהוצאת ספריהם של הסורים קוצ'ר וגולדנברג נמסר ללשכה שבקישינוב.

11. המועצה מכירה בצורך הרב להקים בטאון מרכזי.

12 המועצה מחליטה להוציא „ספר השנה ליהודי רומניה" בעברית.

13. המזכירות הראשית של „הברית העברית" בשביל רומניה נמסרת ללשכת „תרבות" בבוקרשט.

14. המועצה מטילה על כל סניפי הברית ברומניה לטפל במרץ בהפצת הספר־העברי.

מכתב מפודקרפסקה רוס

במדינת סודקרס. רוס מרגישים תסיסת חיים חדשים, היי תרבות עברית ותחיה לאומית. מעל עמודי „העולם" כבר סופר על דבר מדינה זו והאולפנות העברית שבה ההולכת ומתפתחת בצעדים מהירים ובטוחים. הידות לרות הדמוקרטי השורר כאן, ובמיוחד בחוגי הממשלה בפרג. עכשו, בחינתן „משפט הלאומים" החדש בצכוסלובקיה, אנו בטוחים שיפקד גם הלאום העברי, ובין יתר הזכויות שתנתנה לו תהיה גם הזכות שהממשלה תקח על עצמה את החזקת בתי הספר העבריים הקיימים, ותאפשר פתיחת בתי ספר נוספים בכל מקום, שיימצאו תלמידים לבתי ספר כאלה.

בימים אלה צעדה ההתפתחות התרבותית כאן עוד צעד קדימה, על־ידי הוספת ספר למוד עברי מוצלח לגימנסיות העבריות בכאן *). וזה ספר הלמוד העברי הראשון, המופיע בארץ זו ואושר מטעם המיניסטריון בתור ספר־למוד רשמי לגמנסיות העבריות בצפ"ת.

מחבר הספר, יצחק גרידינגר, ידוע לקוראי „העולם". הוא ממלא תפקיד חשוב בחיי התרבות העבריים בפודקרפסקה רוס ובכל הרפובליקה הצכוסלובקית. פרסם המון מאמרים בעניני חינוך ותרבות בעתונות הארץ, בעברית, באידיש, בצכית, בגרמנית ובאונגרית. הוא אחד משני חלוצי התרבות הראשונים (חברו הנהו מנחל בית הספר העברי במוקצבו — חיים גרבר), שבאו הנה מפולניה, ובתנאים קשים מאד התחילו להפרות קרקע־בתולה זו, עד שהעלו פרי לתפארה. עכשו מפיצים כבר תלמידיהם את ידיעת השפה העברית ותרבותה בכל ערי הרפובליקה, במקומות שלא היה אף זכר לתרבות עברית, לא עתיקה ולא חדשה. אחריהם הוסיפו לבוא עוד כמה צעירים מפולניה ורוסיה, שעשעי כאן זמן־מה ועלו ארצה; ורק אחד, הוא הד"ר חיים קוגל, חצלית להחעלות כאן, עד שנעשה באכות היהודים בפולמגט בפרג וממלא גם את תפקידו זה באמונה.

הספר „תורת הספרות" שהזכרנו בא למלא חסרון מורגש, ולא רק בצכיסלובקיה, כי אם גם בכלל בשוק ספרי הלמוד במקצוע זה. הכל מסודר בו בסדר נפלא ובשיטה פדגוגית מצוינת. סגנון ההרצאה יפה וקל, ומובן גם לתלמידים שידיעותיהם בשפה העברית עוד אינן רבות. הספר עושה רושם טוב גם בחיצוניותו ולא להנם הוערך לטובה בעתוני הארץ בכל השפות המתהלכות כאן. הוא עתיד לתת דחיפה ליתר המורים ולמוציאי ספרים, להוסיף ולחבר ספרי למוד לבתי הספר העברים שבכאן, — דבר שכבר העירה עליו הממשלה את תשומת לבם של הפסקנים העבריים, אעפ"י שעוד היא מרשה להשתמש גם בספרי למוד מחוץ לארץ.

ש. מ.

*) תורת־הספרות, ספר למוד למחלקות הגבוהות שבגמנסיות העבריות, מאת יצחק גרידינגר, מורה לספרות עברית בגמנסיה העברית באוז'הורוד. הוצאת „יבנה" אוז'הורוד, תרצ"ח, דפוס „נקודה" מוקצבו (מנקץ), מחירו תצי דולר.

בעולם הציוני

מגליון העבר מסרנו סקירה וראשי פרקים של המיכתחים צבית־הנבחרים הבריטי בשאלת ארץ־ישראל, מפני חשיבותם של הדברים אנו מוסרים אותם חיים כהווייתם.

הציר מרגאן ג'נגס הצחיר בהדגיש, שהפרלמנט־בעל־שני בתין לא התהייב כל עיקר לגבי הצעת האחלוקה, לסיכך עד להגשת תכניות והצעות שונות לפתרון הבעיה הארצישראלית חיבת הממשלה בינתים למלא בדיוק אחרי כל תנאי המנדט ולהגדיל את העלייה היתודית לארץ־ישראל.

הציר קרנץ גונס גם הוא עמד על שאלת העליה לארץ ישראל ודרש בכל תוקף להחניר את עיקרון יכולת הקליטה הכלכלית לתקפו. אגרת הממשלה בענין העליה מחודש מארץ העבר עוררה תרעומת חריפה ביותר, וביחוד בשים לב למצוקת היהודים בעולם כולו. הציר דרש לבטל את ההגבלות בניגע לעליה ולהכניס פירוש נדיב לב יותר ביחס לעיקרון יכולת הקליטה הכלכלית.

הציר מק־ג'וברן (א. ל. ם.) אמר, שהטירור הערבי בארץ הוא תוצאה מן הניצול מצד האפנדים הערבים. האפנדים הם הם המסיתים את הערבים למעשי טירור, יהודי אירופה, הבודתים מדיפות מכניסים לארץ ישראל רמת חיים גבוהה יותר ותיקונים סיציאליים משוכללים. הממשלה צריכה לאפשר ליהודים, הנמלטים על נפשם משירור ועושק באירופה, למצוא להם מקלט לא רק בארץ ישראל, כי אם גם בעבר הירדן. הוא מביע את התנגדותו לחלוקה נדורש מבריטניה להגשים את התחיבויותיה, שקיבלה על עצמה לפי המנדט. הוא שואל את הממשלה: האם אחזה באמצעים נגד המיפתי מעורר המהומות ונגד ההון המוצא בארץ ישראל, כדי לתקוף את בריטניה בה?

הציר דאגמן (ממפלגת הפועלים הלאימיים) מצטרף לדרישותיו ההומי ניטריות של הנואם הקודם ויהיא דורש מבריטניה מילוי כל התחייבויותיה והבטחותיה כלפי היהודים, שבהתאם להם מחויבת הממשלה להכניס לארץ מספר יהודים גדול ככל האפשר. התחייבויותיה של בריטניה הן לא רק כלפי העם היהודי בלבד, אלא גם כלפי אומות העולם. התסתלקות מן המנדט כרוכים בה קשיים בינלאומיים והיא עלולה להמיט שואה. הוא מתנגד לחלוקה, משום שאין היא רואה בה משום פתרון הבעיה הארצישראלית. אבל אם הממשלה חושבת את החלוקה לפתרון הנכון — מפני מה איפוא אין הממשלה מרשה מיד עליה מכסימלית של היהודים לארץ? אין מעם להמשיך בהגבלות הנוכחיות. קיצוץ העליה היהודית אינו מביא טובה גם לערבים. רק על ידי עליה יהודית המונית תושכן החרמוניה בין שני העמים. הציר רוצה לדעת: מה תהא עמדת אנגליה בועידת ריוולם לענייני הפליטים? מטרת הישידה: לקבוע מכשיר בינלאומי שיפול בשאלת מחגרים יהודים. אומרים, שאנגליה היא בעלת־הנכסים הגדול ביותר בעולם; האם נקצה אי־אלו שטחי־קרקע קטנים לפליטים? האם זהו הכל, מה שיכולה קיסרות אדירה לעשות לפתרון הבעיה? וכי ישאל מי שהוא על הבית הלאומי היהודי — אז נחיה מוכרחים לאמור: „אנו מצטערים; יש מכסימום של עליה, שאין אנו יכולים לעבור עליו, כדי להרשות לאומללים אלה להיכנס למולדתם!" כל זמן שלא נפתור את השאלה על ידי עליית יהודים גדולה — יהי הפתרון בכלל מן הנמנע. אולם אם נקים מולדת אמתית ליהודים בארץ ישראל, במה אני שתראו את היהודים והערבים יושבים יחדיו בשלום.

קפיטן פלוגו ביקש לדעת פרטים על טידור סייגי גבולות בין ארץ־ישראל, סוריה ועבר הירדן.

הציר וויצ'וד אמר:

אם הארצישראליים רוצים למצוא תרופה לקובלנותיהם, עליהם לעשות את הדבר בעצמם. „פעולה ישרה על־ידי הנפגעים תהיה חשובה לאין קץ יותר מתלונות ושאלות בפרלמנט. כשמספרים לי על הובלת עולים יהודים לכלא עכו, כשהם אסורים בשלשלאות, אני עונת להם, כי זהי עניינם של היהודים בארץ להפסיק את הדבר. זהו עסקם הם ולא עסקי אני. לדברים כאלה צריך העם במקום למצוא את התיקון על־ידי פעולה קיבורצית עצמית נגד אי־הצדק, במקום לפנות בתלונה אלי או לממשלה. הפקידים הבריטיים בארץ ישראל יתייחסו אליהם ביתר כבוד, אם הם יתלוננו פחות ויעמדו יותר בעמדותיהם: יש ללמוד ילקבל הרבה מבית־הנשק של גהאנדי, והוא יוכל להשפיע על כל ממשלה ולהביאה לידי כניעה. אין כל תועלת בכך — לפנית בקריאות לצדק ויושר בעולם זה שלאחר המלחמה: הפניה לכוח ותוקף היא הדרך היחידה.

„מה שפוגע בי בקשר עם המהומות בארץ־ישראל הרי זה יותר מכל — ההשפלה. המהומות נמשכות בגליל, ששטחו בערך גדול כשל רוטלאנד, וזו נמשכות זה שנתיים תמימות, וכל חזון לא הורשו היהודים לנקוף באצבע. אין הם רשאים להודיין ולהגן על עצמם מתוך נימוק, שהממשלה תעשה בעצמה כל דבר. אין אני יכול לתאר בדמיוני דבר משפיל יותר ותסר־תזעלת יותר. אין סימן לקץ ולתכלית. דבר מסוג זה הגנו יכולים להשמיד ולבער במשך שבועיים בכל ארץ אחרת. ואמנם השמדנו את הדבר במשך שבועיים בקפריסין ובציילון. ובעוד שהעניין הולך ונמשך בארץ ישראל, נעשים היהודים חובא ואטלולא ובלבם מתגבר החשד, שכל פעולה שהיא מצד כל פקיד בריטי היא משוא־פנים והסכמה תשאית מצדם לעושי המהומות. אתם מקימים עליכם שונאים במקום שאפשר לכם לרכוש ידידים, ולמעלה מכל אתם הורסים את שמה הטוב של בריטניה הגדולה ושל שירות משרד המושבות.

„יש לכם שם עניין עם מדינה זעירה כגודל קדירה קטנה ותלשה, והשלטון בה הוא גרוע משלטונה של תורכיה בשעתה. אין אני רוצה להגיד משהו תוין מזה, שבל כמה שנקדים ונמהר בהנדיינות היהודים ובמתן רשיון להם לעשות את עניגם בעצמם, כן ייטב יכן יתוקן שמה הטוב של בריטניה, של האנישיות ושל כבוד העולם.

לקריאת בינים מצד הציר הקומוניסטי גאלאכר: „מעשי ליטטים (גאנגסטריזם) נגד הממשלה?" חשיב הציר וויצ'וד ואמר:

„האמנם אין אתה מאמין בתוקף הכוח? לכשתהיה בארץ־ישראל תמצא, שהפשע השתרש בכל הארץ. מחיר הקרקעות הוא גבוה לאין שיעור ולמעלה מכל דמיון, ומשים כך תמצא בארץ חוסר־עבודה ומצוקה כלכלית. יש שם הרבה אקרים אדמה לרוחב הארץ ולארכה, שאשר לגאיל אותם ולהפרותם, אולם כל הקרקעות הללו עצורות מחוץ לשוק באותה שעה, שהיהודים גוועים ברעב בפולין ובווינה. הקרקעות נמצאות שם, הן מחכות להם, לו רק ניתנה להם ההזדמנות להשתמש בהן".

ג'מס רוטשילד אמר בהמשך דבריו: עתידה של ארץ ישראל תלוי בדין־וחשבון של הועדה לחלוקת הארץ. „תימת מאנארט" שעל יד הגבול הצפוני צריכה להיות בקו מקביל לגבול, כדי שלא תשאר אפילו אמה אחת מאדמת ארץ ישראל בלתי מוגנה. ואשר לעליה הרי המצב באוסטריה הגדיל את הדרישה לרשיונות העליה. ואף על פי כן לא ניתנו יותר מאלפיים סרטיפיקטים לשש החדשים; ולכשנשארו 153 סרטיפיקטים בלתי משומשים מחעונה הקודמת — צרה עינה של השלטונות ולא נענו לבקשת הסוכנות לצרפם לשדיול החדש, הצעום כל כך; ורוטשילד מספר: מעשה באלמנה בת 74 בווינה. שבנה „נעלם" ובעלה „התאבד". כולנו יודעים מה פירושם של דברים אלו. ולאשה זו יש חתן עשיר בירושלים, והלה רוצה להצילה ולהביאה אליו — אלא שסרטיפיקט אין זה. „אומללה" נשארת להעונת בגי־הנום האוסטרי, ושוב מעשה בזקן אחד באוסטריה שנאשר להוסבר למחנה ההסגר וצפוי לכליון. ויש לו קרובים בארץ, היכולים ורוצים להעלותו — אלא שהסרטיפיקט אינגו!

הציר ב ר א ו ן (ידיד הערבים), ביקר את נאומי האופוזיציה על שטעימם רק את נקודת ההשקפה הציונית ועל התעלמם מדרישותיהם הלאומיות של הערבים. הוא הביע את התנגדותו לזה שכוזרכים את שאלת היהודים הכללית בשאלת ארץ ישראל.

המיניסטר עמד בתשובתו על השאלות הללו רק כדברים אחדים ואמר: „הממשלה יודעת, שהפרלמנט לא אישר עדיין את תכנית החלוקה; הממשלה לא תוציא תכנית זו לפועל, לפני שתגיש אותה לפרלמנט לאישור. הממשלה קצבה 44 אלף לא"י לחקירת הגבר ועבר הירדן, והעניין נחקר עכשיו על ידי ועדת החלוקה. הממשלה מעיינת עכשיו בקביעת מדיניות העליה, שאפשר היא יכול למסור לפי שעה כל הודעה בענין זה.

* * *

לפי הידיעות מג'ניבה הביעו כל חברי ועדת המנדטים את דעתם פעמים אחדות, כי „הצמצומים בעליה אינם בהתאם למנדט". ואף לאחר הצהרת נציגי בריטניה בשם הממשלה, כי „הצמצומם האלו בתוך הוראת שעה הרי הם מתאימים בשלמותם לרוח המנדט" הכריזו כמה מחברי הועדה את דעתם הנמרצת, שאין הם יכולים לקבל ולהסכים לדעה זו".

גם בנוגע לבטחון הצבורי בארץ הביעו כל חברי הועדה את גודל הפתעתם על התפשטותה הגדולה של השיבור הערבי זעל חמשכו והם שאלו את נציגי בריטניה בפשטות: אם היה השיבור מוסיף להמשך, אילו הזו השלטונות נוקטים באמצעים במרצים לדיכויו ואילו היו בתי המשפט מחמירים יותר בדינם? סיר שאקבורו השיב, לפי השמועה, כי מעיינים עכשיו בהקמת יחידת משטרה של פרשים במתכונתם של פרשי קנדה. כן אולי תקום משטרת פרשים כפרית, שתפקידה יהיה לפעול נגד תכסיסי מלחמת ה„גירילה" הערבית בשטחים החקלאיים.

בשעת דיון בועדת המנדטים בשאלת סוריה והלבנון נשאל נציג צרפת, ה' רוברט די־קה, על המופתי ועל פעולותיו. הנציג ענה: אין מקום לתלונות. הואיל והמופתי נחשב כפליט פוליטי; והעיקר, שאין יסוד לשמועות על השתתפותו בתנועה הערבית. הוא יושב בלבנון באירח מכובד. צרפת היודעת את כל פעולותיו, יכולה רק להכחיש את השמועות עליו ואין ביכלתה לשלול ממנו את הכנסת־האורחים המסורתית ביחס לפליטים, ואשר להברחת נשק מלבנון וסוריה — הרי נלחמים שלטונות המנדט בשעילות אלה במרץ רב. הוא הפנה את תשומת לבה של ועדת המנדטים לכך, שאחדת סוריה והלבנון לארץ ישראל גדולה מאד. שתי מדינות אלה מאחלות לה התקדמות והצלחה. זהו מצב, ששום אמצעים ביחס אליו לא יועילו. כדי למניע חברחת נשק וחדירת מתגנדבים לארץ ישראל יש להתקין מצור לאורך כל הגבולות. דבר שאין ביכלתן של הלבנון וסוריה, וגם אין ביכלתם של שלטונות המנדט לעשותו.

* * *

משלחת מטעם הועד הנציגי האמריקאי למען ארץ ישראל, בראשותו של נשיא פדרצית העבודה האמריקאית, ווילים גרין, התייצבה בפני קורדל הול, מיניסטר החוץ בממשלת ארצות הברית. ישוחחה אתו על מצוקת היהודים באירופה התיכונית והמזרחית ועל הגחיצה המוחלטת והדחופה למקלט לאומי תפשי בארץ ישראל להמוני פליטים יהודים מארצית־התופת האנטי־שמיות. המשלחת נתקבלה אחר כך לשיחה אריכה גם על ידי הציר הבריטי בוואשינגטון. בשתי השיחות האלו דרשה המשלחת להשפיע על הממשלה בלונדון בשני ביונים: א) לפתוח מיד את שערי ארץ ישראל לעליה יהודית חפשית; ב) להקים מדינה יהודית בארץ ישראל שלימה ובלתי מתולקת.

ועידת הכנסיה הבפטיסטית בארצות הברית הזמינה את הרב ליפוס להרצות על חמצב בארץ ישראל ועל הפעולה הנעשית בה ליישוב הפליטים היהודים מגרמניה ואוסטריה. לשם מתן ביטוי בילט לאהדת הכנסיה והנוצרים באמריקה ליהדות הנרדפת באירופה ולמפעל היהודי בארץ ישראל החליטה הועידה: לארגן בין חבריה אוסף כספים מיוחד למען המגבית הארצישראלית המאוחדת באמריקה.

* * *

ה„דיילי היראלד" מודיע, שמי שהיה מפתי פנה למלך אבן־סעוד בבקשה לתת לו „חסות ושמירה במקרה שיהיה צורך בכך" בארצו, מחשש שמא יגורש לארץ רחיקה עקב מאסיה של בריטניה אצל ממשלת צרפת ברומי.

העתון „אלג'מעה אלאיסלאמיה" מוסר את פרטי נאומו של ד"ר אחמד מאהר, מנהיגה של המפלגה ה„סעדית", שנשפרחה מה„וואפד" והעמד בראש האופוזיציה לממשלה המצרית שנאם במסיבה בביתו לכבוד אישים מוסלמים מארצות שונות. בדברו על שאלת ארץ ישראל אמר:

„אוהד אני את ערבי ארץ ישראל הסובלים, אשר המצרים קשורים אליהם קשרי דת, דם ושבנות. שאלת ארץ ישראל מעסיקה את כל המצרים בלי יוצא מן הכלל. אולם חשוב אני, כי המרד הקיים עכשיו בארץ ישראל לא יביא למטרה אשר לה מקוים הערבים ורק יגרום לקרבנות רבים. ולכן אני מציע לערבים בארץ ישראל — לצמצם את הסכנה במחנו אחד, כאשר יעשה הרופא במנעו את התפשטות המחלה בכל גופו של האדם, ומן ההכרח שיהיה מחנו מיוחד ליהודים. יש להגיע לפתרון זה מתוך הכנה. ולו אפילו באמצעות התערבותן הידידותית של המלכיות הערביות שתפנינה בענין זה לאנגליה.

ואשר לעזרה שערבי ארץ ישראל מקוים ממצרים, חושש אני שדברי האחדה הרבים, שנאמרו ע"י מדינאים מצרים, מתעים את הערבים, כי האמת היא, שאלה הם דברים בעלמא ולכלל מעשה לא יגיעו. בהשתתפי במשלחת האאפד ללונדון בשנת 1936, לשם תתימת החיזה האנגלי־מצרי, שמעתי את נחאס פחה מדבר על לבו של מיניסטר החוץ האנגלי אז, מר עדן, שיפעל לטובת הערבים בארץ־ישראל. אולם הוא עצמו (נחאס פחה) לא עשה דבר, כי לא היה ביכלתו לעשות. שום ממשלה מצרית לא תיכל לעשות דבר לרגל המצוקה הכלכלית והפוליטיקה הידידותית עם אנגליה, אשר מצרים מעונינת לשמור עליה.

על הערבים להשליך אחרי גוום את כל הדברים המתוקים מדבש, אשר ישמעו מאנשים בלתי אחראים, להישען על כוחם, ולא לתלות תקוות באפ־שרות של עזרה ממצרים".

חלקה של הממשלה העיראקית בהפסדים הנגרמים על ידי מעשי החבלה בצנור הנפט, המבוצעים על ידי אנשי הכנופיות בארץ־ישראל, נערכים בשלשת־ארבעת אלפים לירות לתודש. מן הודעתו של „היעד למען ארץ־ישראל" בבגדד יוצא, שבמשך ששת החדשים האחרונים נאספו על ידי הועד סך 1140 לא"י בערך, שהממשלה העיראקית הספיקה להפסיד במשך חזמן הזה 15.000 לא"י.

אגודת הצעירים המוסלמים בקהיר שלחה מכתב מחאה לאמיר עבדאללה נגד תכניתו, שהיא מתנגדת לתביעות הערבים שנתקבלו בועידות שונות. הם דורשים מהאמיר להשתתף עם המלכים הערבים במאמציהם להציל את

פלשתינה ולהשאירה ערבית מוסלמית ולא להזדות בשום זכות ליהודים. „זולת מיעוט, הכפוף לשלטון הרוב הערבי".

המדינאי והמלומד מחודי המפורסם, ד"ר מוהינדראמוהאן מאוליק מסר בשיחותו עם עתונאים אירופיים, שהאינטליגנציה ההודית זזה לרזה השגיון של תורת הגזע. הכל מתעבים את מעשיה של גרמניה. אוניברסיטת כלכותה היתה הראשונה להזמין את איינשטיין לבוא אליה. באוניברסיטאות אחרות מצאו פרופיסורים יהודים אחרים מקלט. המאהארג'ה של מדינת טראבנקורה נתן לפליטים היהודים בברת קרקע על יד ארמונו, כדי לבנות שם בית כנסת, ואשר לציונות, אמנם ישנן בין ההודים תיגים פרי־ערביים, אולם התנועה התודית הלאומית מתייחסת באהדה ובחיזוב למפעל הציוני בארץ ישראל.

* * *

בתנועה

בלונדון נפתחה התערוכה הארצישראלית וחיריד בקווינסהאל. בא קהל גדול, ובתוכם: הרברט סמואל, הרבה צירי בית הנבחרים, הצירים מפולניה ומבלגיה ועוד. פתח את התערוכה ד"ר וויצמן, שעמד על קשיי התקופה הנוכחית בחיי הארץ, הנגרמים על ידי המאירעות. „אפס בעוד אשר אחרים עוסקים בפעולות של הרס עוסקת היהודת בבנין הבית הלאומי ובהפרחת אדמת ישראל. יהיו מה שיהיו הסידודים המחכים לנו — הבית הלאומי חולך ונבנה". ווייצמן דיבר על הגירת 110,000 היהודים מגרמניה, ש־52,000 מהם נקלטו בארץ ישראל, וחלק מהם התיישב על הקרקע; על תפקידנו העיקרי בשעה זו — להגדיל את רכושנו הקרקעי; על חניתה ועל שאר הישובים האחדים בנקודות משמר מרוחקות; הזכיר לשבח את עזרת הממשלה המנדטורית, שלמרות כל קושי המצב אישרה פעולה קונסטרוקטיבית זו ושסוף סוף אנגליה היא המדינה היחידה, הסטייעה באופן יסודי לפתרון הבעיה הארצישראלית, וסיים בתקוה, כי ארץ ישראל תזכה בקרוב לתקופה מזהירה ביותר.

הנואם השני היה מר אמרי, מיניסטר המושבות לשעבר, הוא פתח בדברי הערצה לווייצמן, שהוא אחד האישים המעולים שבדור ושזכה להערצה כללית, ולא רק של היהודים בלבד. הנואם גינה מתוך התרגשות את הרדיפות האכזריות על היהודים בגרמניה ובאוסטריה, דברים שלא היו מאמינים להם לפני זמן קצר, וציין את עמדתו כלפי הציונות. „בזמן הראשון משכה הציונות את תשומת לבי רק מבחינה קיסרית בריטית בלבד; אולם אחר כך הבנתי את המניעים הרוחניים של הציונות ואת הפתרון התיוני, שהיא נותנת לשאלת היהודים, וביחוד בשעת מצוקה. אין ברצוני לדון כאן על שאלות פוליטיות כלליות, אבל למרות כל החיסרונות שבלבו מכרח הוא לבוא לידי המסקנה, שחלוקה הוגנת היא הפתרון הטוב ביותר, אלא שצריכים לדרוש החשת הפתרון הזה. על אף החוות העגום מזכירה תקופת־בנין זו את ימיו של נחמיה.

הגברת זיוו הודיעה, ש־1300 נשים עסקו בתעריכה זו במשך חמשה חדשים וכבר אספו שמונת אלפים לירות.

במסיבת בעלי תיקי המניות הגדולים בחברה הכלכלית האמריקאית למען ארץ ישראל נשאה מרת ג'ייקובס נאום מקיף על המצב בארץ ונגעה בדרישה נמרצת אל הנאספים ואל הקהל להגדיל תיקף בסכומים ממשיים את הון החברה כדי לתדש ולהגביר את האיתון הכלכלי בארץ ישראל ולעזור בהצלת מקורות הכסף והרכוש היהודיים באמריקה, בארץ ישראל ובארצות אחרות. סכומי כסף גדולים מונחים לבטלה ללא שימוש וללא הפראה בבנקים בארץ ובארצות שונות. הם מחכים להסתדרות בעלת אחריות, שתקח לידה את הינזה וההדרכה בהשקעת הכספים בארץ ביצירה ובבנין".

בדיוה זה דיבר גם מר יוליוס סיימן, שבא אף הוא מארץ ישראל לשם גיוס הון אמריקאי להשקעות בארץ.

— מר לייב יפה, העושה עתה בקנדה ומנהל שם את המגבית הארצ־ישראלית המאוחדת, הרצה על ארץ־ישראל ועל המפעל הציוני בתחנות הרדיו של מונטריאל, וויניפג, סמקטן, קאלגרי, ונקאובר, ראבינא ופורט־וויליאם. בכל אחת מהתחנות האלו ניתנה לו האפשרות להרצות באדיבות על ארץ־ישראל ובעיותיה ומאות אלפים בקנדה ובארצות־הברית הקשיבו להרצאותיו. הקריינים בהציגם את מר יפה לפני השומעים היו פיתחים את דבריהם ב„הזינו לקול ירושלים". ההרצאות על ארץ־ישראל ברדיו מצאו חד רחב בעתונות הקאנאדאית.

— באספה פומבית גדולה בנוכחות קהל אלפים, באולם הגדול של התיאטרון „ספלנדיד" בבואנוס־איריס", הוכרז רשמית על פתיחת המגבית המאוחדת לטובת קרן־היסוד ופליטי אוסטריה בסכום של מיליון פיזות (55.000 לא"י). בין הנואמים באספה היו נשיא ועד המגבית מר סימון מירלמן, יושב ראש הסניף של הסוכנות היהודית בארגנטינה — מר עזרא מאובל, שליחה של קרן היסוד בירושלים — ד"ר מבשן, וציר הפרלמנט הארגנטיני ד"ר אנריקו דיקמאן. האספה עברה בתוך התלהבות רבה.

לאחר האספה התקיימה מסיבה, שבה נאסף הסכום הראשון של 100.000 פזות לטובת המגבית המאוחדת. מר מאובל, נשיא סניף הסוכנות היהודית בארגנטינה, תרם סכום של 17.000 פזות, שהם 1.000 לא"י.

במגבית המאוחדת משתתפים זו הפעם הראשונה כל חובי היהדות בארגנטינה, ציונים ולא־ציונים.

— הרב מרלצונייג הסליב מלונדון לאמריקה הדרומית, על מנת לעמוד שם בראש מגבית קרן היסוד. מארץ ישראל יצאו להשתתף במגבית זו הגב' רזיה גינצבורג וד"ר מכס סולובייצ'יק.

הועידה הראשונה של יהודי דרום־אמריקה למען ארץ־ישראל

(מכתב מארגנטינה)

התנאים הקשים שחלק גדול של יהודי אירופא נתון בהם, והעובדה שמצבן הכספי של העדות החשובות ביותר שבאותו חלק של היהדות הגיע עד משבר, בזמן שמצד אחד ההגירה לדרום־אמריקה מחזקת יותר ויותר את עמדתה של העזה היהודית באותה היבשת — הבגירו בנו את הרעיון לגייס את הכוחות החיים של יהדות דרום־אמריקה למען בנין הארץ.

כידוע כבר מפי העתונות, כונסה בימי 8—10 במאי בבואנוס־אירס הועידה הראשונה של דרום־אמריקה למען ארץ ישראל בזמנה של שלית הסוכנות היהודית וקרן היסוד, ד"ר א. מבשן, אחרי עבודת הכנה ממושכת ומאומצת. בהקדמה לזעידה זו, שאין כדוגמתה בתולדות יהודי אמריקה הדרומית, שימשה אסיפת־עם רבתי, שלא ראתה בואנוס־אירס מימיה, ואשר נתכנסה באולם הענקי של „גראן סיני מונומנטאל", המביל כרגיל 2000 איש; כאן, ביום ראשון לשבוע ובשמיני לחודש מאי, נפתחה הועידה חגיגית, המון עצום אין־ספור, שמילא את רחבי האולם עד אפס מקום, השתתף באסיפת זו למען ארץ ישראל. לאחר שנגנו התימנונים הארגנטיני והעברי, פתח ד"ר ניכנזין, נשיא התסתדרות הציונית בארגנטינה, את הועידה, קודם בעברית, ואחר בלשון הארץ, ואחריו מילא תא' עזרא טייבל, נשיא הסוכנות בארגנטינה, שנבחר לנשיא־הכבוד של הועידה, יחד עם שנים האחרים, תה' יעקב זסלבסקי ונתן גונב, אחרי כן הוקראה על ידי ד"ר מבשן טלגרמת־הברכה שנתקבלה מאת פרימ' וייצמן, נשיא התסתדרות הציונית והסוכנות היהודית, בה הנשיא מצטער שאינו יכול לנאום את נאום הרדיו המצופה ושחובטח על ידי, ומאחל לועידה הצלחה מרובה ביותר. עוד נאמו הוד' ש. רבינוביץ, מנהל קרן היסוד בארגנטינה, הוא שהכריז על מגבית השנה של „עזרה ובצרון", ום. רגלסקי, אשר במלים רבות־רושם תאר את מצבה של יהדות העולם ואת הגורם של בנין הארץ, אהרון לנואמים היה ד"ר מבשן, שברך את הצירים בשם המוסדות המרכזיים של התסתדרות הציונית וקרא ליהדות דרום־אמריקה שתתייצב בשורה הראשונה של לוחמי העזרה הקונסטרוקטיבית למען הפליטים מאירופה המרכזית ושל מטי־השכם לבנין המדינה היהודית העתידה לבוא.

אחרי פתיחה רבת־עלילה זו באו הישיבות המעשיות של הועידה, שבהן נידונו בעיקר הבעיות הבאות: איחוד שיטות העבודה למען קרן־היסוד; היחוס הקשרים הכלכליים בין ארץ ישראל לקהליות של אמריקה הדרומית; הציונות והגולה; הלשון העברית וחתנוך היהודי בתוך הגלה של דרום־אמריקה; עזרה ובצרון וכו' וכו'. הרצאת מענינות הורצו על ידי ד"ר מבשן (על הקשרים הכלכליים בין ארץ ישראל לבין אמריקה הדרומית), ש. רבינוביץ (על קרן היסוד בארגנטינה), ד"ר פילד (אנו יהנועד), קוסטרינסקי (שבודת החווה ורעיון ארץ ישראל), מקסימו יגודסקי (ציונות ואהבת המולדת), י. אפשטין (תקרן הקימת), יוסי קמחי (הספרדים ובנין ארץ ישראל) ועוד. בבחירת שורה של יעדות שהכינו את ההחלטות בשאלות שעמדו לדיון. לאחר ויכוחים של יומים וחצי נבעלה הועידה בנאר־מידם של הה' ד"ר מבשן, ד"ר ניכנזון, רגלסקי, רבינוביץ וטייבל ובברכתו של הרב ממונטיוידאו ר' אלבאז. עם תום הבעילה הושרה התקוה.

ההחלטות שנתקבלו בועידה זאת הן מהחשובות בכל ההחלטות שנתקבלו מעולם בועידות של הארצות האלו. הן דנות בפעילת קרן היסוד (הכרת טובה לדרום־אמריקה על התחייבותה להטות שכם יותר ויותר להקלת הטבל של יהודי אירופה, תיאום וריכוז של הפעולות בארצות השונות שם, הכרזה בארגנטינה על מגבית השנה של מפעל עזרה ובצרון); הפצת החנוך העברי ולימוד הלשון העברית בכל האמצעים והדרכים המוכשרים להשגת מטרה זו, ואחד מהם להזמין את „הבימה" לשנה הבאה לדרום־אמריקה להציג שם שורה של הצגות; היחוס הקשרים הכלכליים בין ארץ ישראל לבין אמריקה הדרומית על ידי: א) יסוד תערוכת מתמדת של דוגמאות ועוד מתוצרת הארץ בבואנוס־אירס; ב) השתתפותן של הקהליות של דרום אמריקה בתערוכת המסחר והתעשיה בתל־אביב (1939) ובמכביה; ג) פיתוח התיירות לארץ ישראל, ביחוד באביב השנה הבאה, שנת התערוכה והמכביה, ועוד. גם הוחלט להגביר את השלחמה באנטישמיות הן על ידי הסדרת בריאה יותר של הפליטים (החדרה לחקלאות וכד') והן על ידי הסברת הולמת ומתאימה בין האכלוסיה הלא־יהודית, והן על ידי מלחמה בתעמולת הראסיסטית. כן הוחלט גם על קידום החכשרה החלוצית וחנוך הנוער בדיה הציונות.

לועידה באו 238 צירים שנבחרו מתוך 127 אגודות ציוניות ולאומיות בארגנטינה, ברזיל, צ'ילי, אורוגואי ונצואלה, מכל ארצות אמריקה הדרימית, וכן ממקומות שונים בארץ ובחוץ לארץ, גם מלונדון, קרקוב (התאחדות הציונים הכלליים), מהועד הלאומי, ממר אוסישקין ועוד, נשלחו ברכות באלחוט ובדואר האוירי. היהודים המקומיים נטלו חלק פעיל וערני ביותר בויכוחי הועידה, אף העתונות היהודית והכללית של עיר הבירה, בה התכנסה הועידה, הקדישה תשומת לב מרובה מאד. יחד עם הועידה נפתחה תערוכה גראפית ושל תמונות, שמוצגים נשלחו לשם באוניה מיוחד מטעם הלשכה הראשית של קרן היסוד. הרושם החזק ביותר עושות השבלים תמסורות שנקצרו בעמק ונשלחו לד"ר מבשן בלוית חוראה מיוחדת לקשור בקישור סמלי זה את אכרי ארגנטינה לאחיהם בארץ־ישראל. אכר יהודי בעל שיבה מלוסינוויל ביקש תוך דמעות את הרשות לקחת אתו שבולת אחת לשמרה בביתו לאות חי ולזכרון תמיד של ארץ ישראל היצרת.

ספרות ומחשבה

ארי אבן־זהב

ששים שנה ושנה

סנדר הסנדלר עלה ממינסק ירושלימה בתרמ"ה, והוא בן שמונה־עשרה. סבו הביאו אתו, כי נהוג היה בימים ההם, שהזקנים שבאו למות בירושלים הביאו אתם את בניהם הצעירים או נכדיהם, למען יקימו דור בארץ־הקודש. עם סנדר בא חברו יונה הנגר, בחור בן שש־עשרה. כשראו שני הצעירים בפעם הראשונה את יהודי יהושלים מתרוצצים ברחובות והתחתונים הלבנים נוצצים מתחת לקסטן עורך בהם המראה צחוק וכעס כאחד, מבלי דעת מדוע, אף־על־פי ששניהם היו אדוקים.

עבודת נגרות לא היתה וסנדר לא רצה להיות סנדלר. „סנדלר הייתי יכול להיות גם במינסק", טען. סנדר ראה שאין לו מה לעשות בירושלים והלך לאמריקה. יונה חשב גם הוא לצאת את הארץ ולשוב למינסק, אולם לבו לא נתנו לעזוב את ירושלים. שכל־כך כלתה נפשו אליה שנים על שנים. הא ישן ב„הכנסת אורחים" שבמאה־שערים ובהשפעת בריינה, זקנה צדקנית שהיתה מעניקה לו מפעם לפעם ארוחת־ערב, קבל מבית היתומים דיסקין שני רוטל לחם וחצי מג'ידה לשבוע.

פעם אמרה לו בריינה:

„שמעני, יונה, ירושלים איננה רוסיה, אם אינך רוצה להתלבש כמותם ולחיות במותם וקרובים אין לך בעיר־הקודש סופך לכלות".

זאת היתה הקדמה למה שרצתה להגיד לו. היא הציעה לו לשאת לו יתומה ממאה שערים, שיש לה חמשים נפולין. יונה היה בכל רע ונאות לכך.

באחד הימים באו האפטרופוסים של היתומה ובריינה עם יונה אל מגרש הארמנים שליד שער־ציון, שאמרו עליו „מקום זה מוכן לפורענויות", כי שם היו מפגישים את החתנים והכלות. כעבור שעה קלה הביאו את הכלה. היא עברה על יונה כשהיא עטופה מטפחות והוא ראה רק את רגליה. הוא נמנם:

„אני רוצה לראות את הכלה", אך מיד הפסיקה אותו בריינה:

„שמא תרצה לראותה בלי לבוש? הפריצות אין מקומה בעיר הקודש".

באחד הערבים של אותו שבוע התאספו האפטורופוסים לבית בריינה לסדר את התנאים. ישב זקן אחד, חבוש שטריימל לראשו, והתחיל מונה את הסבלונות שעל החתן לתת לכלה: חארג, סאלבה, הארטש של מרגליות וכל מיני תכשיטים, שיונה לא ידע את שמותיהם.

„כמה יעלה התענוג' הזה?" שאל.

חשב אחד האפוטרופים וענה:

„ח"י נפוליון".

היה יונה אובד עצות — כשאין לו ח"י מטיליקים מאין יקח ח"י נפוליון? לבסוף ענה ואמר:

„תנפו סכום זה מחמשים הנפוליון נדוניה".

קסן האפוטרופס הזקן ממקומו כנשוך נחש.

„אליבא דאמת חיית צריך לקנות לה גם שטיבלעטען', ושמלות אחדות — אמר —, הכלה תקנה בגדים לעצמה ולך טלית, אך התכשיטים הם על החתן".

טרב יונה ועזב את הבית.

בעבור שני חדשים באו ל„הכנסת אורחים" שלשה אורחים מביאליסטוק: איש, אשה וילד. לכתחילה חשב יונה שהאיש הוא בעלה של האשה, אולם נודע לו אחר כך שהיא גרושה והאיש הוא אחיה. יונה נתן את עיניו בה. עברו שבועות עד שעלה בידו באחד הימים, בין מנחה למעריב, להכנס אתה בשיחה. כשעברת את הפרוזדור ברך אותה לשלום ושאלה:

„האם בעלך מצא כבר עבודה?"

„אין זה בעלי, הוא אחי — השיבה האשה והוסיפה: — יש לנו כאן סב, אולי יצליח לסדרו כשמש באיזה בית־כנסת".

„משום כך הסיר לבר את המכנסים ונשאר בתחתונים — בכסף הראשון שירויח וודאי יקנה לו שטריימל ישן של זקן שמת", התלוצץ יונה. הוא הכיר בחיוכה, שגם היא אין לבה שלם עם מנהגי ירושלים. — אחר־כך ספר לה שהוא בעצם „שכן" שלה — הרי מינסק אינה רחוקה ביותר מביאליסטוק... או דיבר על אומנותו, שהכניסה לו בחוץ לארץ שלשה רובלים לשבוע, עד שהגיע אל העיקר.

„את קצת יותר גדולה ממני בשנים — אמר פתאום —, אולם לא זה העיקר."

האשה הורידה את ראשה ולא אמרה דבר.

„אני אהיה אב לבנך", הוסיף. והנה שמעו קולות בשים בחצר ומהרו איש איש לעבר אחר.

יונה התהלך כל הימים בעיר לחפש איזו עבודה. בית־היתומים דיסקין הפחית את מנת־הלחם שקבל לרוטל; בריינה גם היא לא קרבה אותו עוד כבימים הראשונים, ובמה יתפרנס? הוא הסתובב בשוק־התבואות, ברחוב היהודים, ברחוב מזכרי־הבשמים, הביט בקנאה אל התנוונים, אם־כי חגוויתיהם נראו עלובות מאד. המכל תקוותיו נשארה לו רק האחת: אולי ימצא איזה ארנק של שיך... „אילו מצאתי ארנק של ממונה לא הייתי חושש לקחת גם אותו", אמר אל לבו.

באחד הימים, כשעבר את תמיד"ן שבקצה רחוב־היהודים משמאל עלה באפי ריח של מאפיה. זה היה החנור של מייטע, אופה־המצות. הוא נכנס ושאל את הזקן שמצא שם לעבודה. אמר לו הזקן: „אם רצונך בהובלת מצות, תוכל לעבוד אצלנו". אורו עיניו של יונה. הזקן הציע לו את תנאי־העבודה. עליו לשאוב מים מן הבור, להוביל את סלי־המצות לחדרים הסמוכים לתנור, ואחר־כך להביאם לבעלי־הבתים. בשכר העבודה של שני חדשים יקבל אמנם רק נפוליון אחד, אולם עיקר ההכנסה היא מהבקשישים של בעלי־הבתים. „לפעמים זה מכניס למוביל המצות עד עשרה נפוליונים", העיר הזקן, מלבד זה יקבל לפסח שלשה רוטלים מצות וחצי רוטל יין. יונה נסה לבקש שני נפוליונים, אולם כשהזקן הרים את ראשו והשמיע קול נקישה בלשון (תנועה ערבית ל„לאו") מהר לתת את הסכמתו בחששו שמא יחזור בו הזקן מהצעתו.

יונה עבד שמונה־עשרה שעה ביום. בית־היתומים הפסיק לו את תמיכתו והוא ניזון כל החדשים ממצות קמוטות, שאינן כשרות לפסח, ותה. הוא לא הוציא אף מטיליק לצרכי־אוכל, ישן במאפיה, ורק בשבת הלך להכנסת־אורחים שבמאה שערים. כשהיתה עוברת על־פניו הגרושה מביאליסטוק, נשאה את עיניה אליו. הבין יונה שלבה טוב אליו, וחיפש ומצא שעה יפה לומר לה, שעכשיו יוכלו להתחתן.

„אבל אי־אפשר להחליט על כך לפני שנדבר ביניכו, ואינני רואה הזדמנות לכך", לחשה האשה בהביטה לצדדים בפחד.

„בשבת הבאה, אם ירצה השם, תיישני את חילך—אמר יונה—, ונצא, אני ראשון ואת במרחק־מה ממני, אל חורשת־הזיתים שלמול מאת־שערים ושם נאמר זה לזה מה שיש לנו לומר".

היא הסכימה.

הימים הבאים ארכו ליונה כחדשים. באחד הימים ההם קבל מכתב מסנדר חברו מאמריקה. הוא כתב לו, שבדרך לאמריקה חישבה האניה לטבע והוא נדר נדר, שכשיצטרהו ה' לשוב ירושלימה, ומיד שככה הסערה. כן הודיע לו, שביום השני לבואו לניו־יורק קבל עבודה. יונה קינא בסנדר קנאה עזה, אך לא עלה על דעתו לצאת גם הוא לאמריקה. נראה, שהגרושה מביאליסטוק קשרה אותו לירושלים בעבותות שלא ינתקו.

ביום השבת יצא אל חורשת־הזיתים והיא אחריו. היא אך נגשה אליו ואברך מודע ראם. הם נבהלו. „אוי לנו מיום המחר", גמגמה האשה ונשארה עומדת. יונה עודד אותה: „המתחיל באיזה ענין חייב לגמרו". בבואם אל החורשה אמר לה יונה:

„לא אדרוש ממך נדוניה ועוד אתן לך שלשה נפוליונים לקניית לבנים ושמלה ומטפחת — בשכור לנו חדר בשני נפוליון לשבוע ונחיה כבני־מלכים".

האשה הסכימה ומהרה לשוב על עקביה. כי חששה שמא יזעיק האברך את אנשי מאה שערים לחורשה, ואנה תשא את חרפתה?

מצב־הנפש המדומם ורוח האתנה והתרמוניה, ששרתו בתוך ועידה ראשונה זו למען ארץ ישראל של דרום אמריקה יבוזו עד זמן רב על כל שכבות הקיבוץ היהודי של דרום אמריקה.

בעת אחת עם הועידה נערכה באולמי ההסתדרות הציונית של ארגנטינה ועידת הציונים הכלליים של אותה המדינה. שבה נידונו הרבה שאלות ארגוניות ואידיאולוגיות של התסתדרות זו. בין השאר הוחלט לבצע סוף סוף, בתנאים ידועים, את האיחוד עם הסתדרות פועלי־ציון.

— מהלפינגפורס (פינלאנד) כותבים לנו:

עלינו להזכיר ולציין בסיפוק את פעולות החברה ויצ"ו, היא עושה את עבודתה במרץ רב וממלאה את תובותיה על הצד היתר טוב. נגד זה שורר פה במחנות האחרים, בפרט במחנה הנוער, אדישות ואי־התעניינות לעבודה אקטיבית.

היהודי נחנה פה מהחופש והסדר הדימוקרטי, התנסלויות אנטישמיות אינן מצויות פה. הקיבוץ היהודי הוא קטן (250 משפחות) ומושפע מהסביבה הזרה. הנוער אינו פוגש הגבלות לאומיים בדרך חבונו ולאגת מחר אינה משלידה אותו. לפיכך הוא רואה את השאלות והבעיות הציוניות כדבר שבשילטורופיה ולא כהכרחיות ופחרון חיוני לחיי עצמו ועתידו. זו היא אולי הסבה שאין אנו פוגשים עתה אצל הנוער שלנו פה התלהבות לפעולה ציונית, אף כי הוא נדרש ונתבע לכך לעתים תכופות ע"י נשפי תעמולה והרצאות שונות.

עבודת תעמולה והסברה רחבה, גם מהצד הפוליטי וגם מהצד המעשי לטובת הקרנות, עושה פה הרב הראשי שלנו הד"ר ש. סדרבוש.

בבוקר יום־המחרת, כששאב יונה מים מן הבור, בא שמשו של הרב מדוברובנה אל המאפיה של מייטע והודיע ליונה, שהוא נקרא לבוא תיכף ומיד אל הרב.

„לשם מה?" שאל יונה ופניו תוהו.

„אינני יודע". ענהו השמש.

„עכשיו אני עובד, אבוא בערב", ניסה יונה להגיד, אך הזקן מנהל המאפיה אמר:

„אין מסרבים לרב; אם בית־דין מזמינך עליך לציית".

הלך יונה אל ה„הכנסת אורחים", החליף את בגדיו ובא אל הרב. הרב מדוברובנה פתח ואמר:

„אם עלית לירושלים כימן שיהודי כשר אתה — איך מלאך לבך לעשות גבלה בשיראל"? והשמש התערב וקרא:

„פרצת גדר בישראל, עבריין שכמותך; יש לנו עדים שראוך עם האשה".

יונה קם ממקומו נרגז, נגש אל השמש ואמר בקול:

„אתה כלך לך מכאן, כי אם תעיז לפצות פה אכך מכת־מות, מלחך פינכא שכמותך!"

השמש נבהל ועמד מאחורי גבו של הרב. הרב הרגיע את יונה ובקש אותו לשבת.

„הן תודה, יונה — המשיך הרב לדבר אליו רכות —, כי לא יעשה כזאת בירושלים". קולו הרך של הרב עודד את יונה ואמר:

„רבי, הלוואי שהיה הוא רואה את אשתו לפני החתונה, יתכן שאז לא היה מכניסה לביתו". הרב חייך זרצה לומר משהו, אך יונה המשיך: „איך אוכל להתחתן עם חתול בשק? אולי היא טפשה, אולי אפה עקום, ואולי נשרו שניה — טוב לראות את הבחורה קודם מלגרשה מיד אחרי החתונה, כנחוג אצלכם".

„בכל זאת — — בכל זאת — — אתה עברת על איסור חמור מאד, יונה", השיב הרב בפנים נזעמים.

„אתה צפוי לענוש מלקות", התערב השמש שעמד מאחורי כסאו של הרב.

„הידים שהגענה בי תיבשנה", קרא יונה.

„צלאל המלקה העלה גבורים ממך על השולחן", השיב לעומתו השמש. רגז יונה ואמר:

„רבי, אם גוץ מעופש זה לא יעזוב את המקום אעזבהו אנכי".

הרב רמז לשמש לצאת והוא יצא כשהוא נאנח: „איך יבוא המשיח, אם מלאה ירושלים מרשיעי־ברית כאלה?"

אז אמר הרב ליונה:

„הפעם מחול לך, אולם עליך להכניסה לי, שלא ישנה כדבר הזה".

„לא אוכל להבטיח כלום, רבי" השיב יונה נמרצות. היה לו חרישם, שהרב מפחד מפניו. לבסוף קם הרב ואמר:

„אתה יכול ללכת, יונה, ומובטחני בך שלא תחלל את קדושת ירושלים".

„ודאי שלא אחלל את קדושת ירושלים, אבל גם לא אשא אשה בטרם אראנה", ענה יונה ויצא.

בשבת הבאה, כשבא יונה מבית־הכנסת להכנסת אורחים, לא ראה את האשה מביאליסטוק. למחרת בבוקר נודע לו מאחד האורחים, כי סבה הנציאה משם. יונה הלך אל בית סבה. ליד הדלת קבלהו הזקן בחרפות וגדופים: „שקץ שכמותך, לבזותני אתה אומר! כלך לך מכאן, עכור ישראל!" וסגר בעדו את הדלת. חפוי־ראש שב יונה להכנסת־אורחים, ועוד במוצאי־שבת ארז את תפציו המעטים ועבר לגור במאפיה.

בימים שלאחר המקרה הזה היה יונה נבוך — אשרו היה כל כך קרוב לו ובן־רגע נדף מחלום־לילה! רוחו שבה אליו כשהחל להוביל את המצות לבעלי־הבתים ולשלשל את מטבעות־הכסף לתוך כיסיו. בערב חג־הפסח, כשכילה את מלאכתו, היו בכיסיו ששה נפוליונים ומג'ידי, מלבד הנפוליון שקבל ממייטע. בחצי מג'ידי לחדש שכר לו מקום־לינה בבית אנשים זקנים שישבו סמוך למאפיה, קנה מגבעת ירושלמית — אחרת לא קבל, וגם נוכח שלא יוכל לעבור את רחוב־היהודים כשהוא חבוש כובע אחר — ונח בכל ימות־הפסח לאחר העבודה המפרכת שעבד במשך חדשים.

באחד מימי חול־המועד אמרה לו בעלת־הבית שלו: „מעט כסף יש לך, עתה השעה יפה לך להתחתן".

יונה לא סרב. הזקנה הוסיפה:

„יש לי בשבילך בת־שובים, ואם השידוך יקום תתן לי שלש מג'ידות דמי־שדכנות".

יונה הסכים. הן סופו של האיש לשאת אשה, ולמה לחכות? מלבד־זאת התגעגע יונה על חיי־משפחה, כי לא היה לו בירושלים כל קרוב. עתה, כשהיה כבר בירושלים זמן־מה, נוכח למה צדקו דברי ברייניה ממאה שערים, שבלי קרובים סופו לכלות בירושלים.

בערב הביאה הזקנה לביתה את אבי־הכלה, ר' נחום החלבן, שהיה מכונה „החלבן הצדיק". ר' נחום היה ממושל בילדים; הוא השיא בת אחת למנחם שמש, והבת השניה, שיינדל, היתה בת שתים־עשרה שנה וחמשה ירחים. יהודי אדוק במצוות היה ר' נחום, חי בדחקות ובכל זאת היה ביתו פתוח לעניים. משום כך ומשום שהיה נוכח תמיד בשעה שחלבו הערבים את העזים בכדי שישקה את לקוחותיו „חלב כשר", כינוהו „החלבן הצדיק". — בהכנס ר' נחום לבית הושיט את ידו ליונה, התבונן בו והעיר:

„לא היה מזיק לך אילו היו פאותיך יותר ארוכות".

„הוא בא רק לפני זמן קצר מארץ־הגויים ופאותיו לא הספיקו עוד לגדל", התערבת השדכנית הזקנה. אך יונה לא נרגז, כי היה בקולו של ר' נחום מן האבהות. לאחר שהחליפו ביניהם אילו דברים אמר ר' נחום: „יש לי בת יעלת־חן, אולם כסף אין לי, אם תקחנה קח".

ענה יונה:

„אראנה ואדע".

„חלילה, בני — נדהם ר' נחום —, אם אמנם יהודי יראי־שמים אתה, איך תעלה כזאת על דל שפתיך?"

„הוא חומד לו לצון", התערבה השדכנית. זכר יונה את אשר קרהו עם הגרושה מביאליסטוק ומצא, שטוב לו ליתר על כך. אם רצונו למצוא לו אשה בעיר־הקודש, יונה תשש, שמא יתלו על צווארו בתולה זקנה ושאל:

„בת כמה היא?"

„פחות משלש־עשרה", ענה ר' נחום. בראות השדכנית את מבוכתו של יונה אמרה:

„היא יותר זקנה, אלא שהורים מעלימים את הגיל הנכון של בנותיהם".

„נחום איננו דובר שקר — התרעם ר' נחום, ותוסיף: — וגדילה היא כתומר".

חשב יונה: אמנם ערד ילדה היא, אבל היא קטנה ממנו בארבע חמש שנים, ואביו עליו השלום היה גדול מאמו בשש שנים. כך חשב יונה וגרגע. אך מכיון שזכר את רשימת־התכשיטים שמנו לפניו אפוטרופסי היתומה כששדכוהו בה אמר:

„כסף אין לי, בכותי לתת לכלה שני נפוליונים, לא יותר".

ר' נחום השיב בנחת:

„בתי בעצמה היא עיר של זהב — התכשיטים היקרים ביותר הם שלום־בית וזיראת־שמים".

ביום האחרון של חול־המועד נתקיימה ה„פגישה" במגרש הארמנים, בנחוג. העבירו לעיני יונה את הכלה כשהיא עטופה בולה. יונה ראה רק את צמותיה השחורות. אמנם בנהוג היה בימים ההם, שהנערות קלעו את צמותיהן בסיכות מעל לאזנים, אולם בעצת השדכנית הורידו את צמותיה של שיינדל, בכדי לשוות לה חן. יונה מצא, שרגליה מחוטבות ויפות הן מרגלי היתומה, ואפילו מרגלי הגרושה מביאליסטוק, ונחה דעתו.

יום החתונה נקבע לל"ג בעומר.

ימים אחדים לפני החתונה שמע יונה, כי ביום המחרת יגלחו את שערות ראשה של הכלה. כששאל את השדכנית שגר בביתה לפשר הדבר, אמרה: „ודאי שכן הוא, ואיך תתאר לך שאשה תהיה מגודלת שער?" ותוך כדי כך הורידה מעל ראשה את היזמה ואת ה„קופקע" ועמדה לפניו כשהיא מגולחה. „אפילו אני, הזקנה, מגלחת את שערי, עיניך תרוזאות". יונה הרגיש רגש בחילה בראותו את ראשה החלק של הזקנה הקמוטה. היא חבשה בנחת את ה„קופקע" והיזמה על ראשה, ותוסיפה: „לא כספרדיות המופקרות וכפאליאקן והליטפאקן נשי האשכנזים בירושלים".

„אם יגלחו את שערות־ראשה לא אלך לחופה", רעם יונה.

השדכנית נבהלה. מה יהיה על דמי־השדכנות שלה אחרי שעמלה וטרחה כל־כך? היא הבהילה את ר' נחום. החלבן הצדיק בא והוא חוור כמת. הוא דבר רכות אל יונה וניסה להוכיח לו, שזה מדאורייתא ומדרבנן, גזירת ראשונים ואחרונים, אך יונה עמד על דעתו.

„אמי לא גלחה את שערותיה וגם אשתי לא תהיה מגולחה", התעקש.

„אדרבה, אם תקבל היתר מ'שומרי החומות'[2] אתן גם אני את הסכמתי לכך", אמר ר' נחום, ויונה התרגז:

„הן כל מה שראיתי בה חיו שערות־צמותיה — הגם את אלה יקחו ממני?" ולא נחה דעתו עד שקם ממקומו, הכה באגרופו על השולחן וקרא: „אני נשבע באלחים, שהכלה שלי לא תגלח שערה ראשה!"

„גוואלד![3] מה הוצאת מפיך?" נדהם ר' נחום וקפץ ממקומו. יונה חזר על שבועתו בקולי־קולות. השדכנית התהלכה על־פני החדר כמטורפת, ובעלה, יהודי זקן שעסק יומם ולילה בתורה, קם ממקומו — הוא ישב בחדר הפנימי —, הציץ לתוך החדר ונזף באשתו:

„אמרתי לך שלא תכניסי את ראשך בעסקי שדכנות".

(עוד יבוא)

---

1) אין נעלים.

2) הברה לשמירה על טהרת המצוות מכולל אונגוויה.

3) הוי!

פרופ' ד"ר הרמן [צבי] שפירא ז"ל

חיי ומפעלי

מאת המערכת: לרגלי מלאת ארבעים שנה למות הפרופ' צבי־הרמן שפירא ז"ל, הראשון ליוזמי רעיון הקרן הקימת לישראל ורעיון האוניברסיטה העברית. אנו מפרסמים כאן מתוך הארכיון המרכזי של הסתדרות הציונית בירושלים מכתב אבטו־ביוגרפי של המנוח שכתב אל הפרופ' מנדלשטם — כנראה לשם פרסום באיזה קובץ שעלה במחשבה להוציא. המכתב כתוב גרמנית ותורגם למען „העולם" ע"י ד"ר ת. מוצקין.

היידלברג, 25.11.1896.

ידיד אהוב ונערץ!

עברו כבר שבועים ימים מזמן קבלי מכתבך האדיב בצרוף המכתב מאת הבארון דוד גינצבורג אליך, וטרם גמרתי את התפקיד שהוטל עלי. קשה לי מאד לתת סקירה על מהלך חיי, יעוד יותר קשה לי לתאר בקצור את עבודותי ולציין את אפיין. מהלך־חיי רב־גווני הוא ביותר מכדי להיות מתואר בסקירה קצרה, בלא שהתמונה אשר תתקבל תהא בהכרח מסורסת יותר מדי. כן גם לא נצטמצמו עבודותי בגבולות של תחום אחד, אלא קבלו מדות שלא תתוארנה בקצור. חבור שנסיתי לחבר בשבוע שעבר בהתאם לבקשתך, גדל עד כדי מאמר קטן, המקיף יותר מכפי המטרה הדרושה, וכתוב בלשון מקצועית[1]) יותר מכפי המדה שאפשר היה לשלוח אליך. אסתפק, אפוא, כאן בתמצית קצרה מאד של אותו החבור. למען שלא תעייפך הקריאה יותר מדי.

בולדתי ברוסיה, בעיירה קטנה אירסווילקן[2]) על יד טאורוגן[3]) לא רחוק מטילזיט[4]) ב־16.8.1840[5]), את ראשית חנוכי נתן לי אבי, שהיה תלמיד־חכם. הוא בעצמו הורה לי עברית, תנ"ך, משנה וגמרא— המקצועות שבהם הגעתי כבר בגיל רך ביותר לידי מדרגה חגונה. בהיותי בן י"ג מתה עלי אמי וגליתי לנכר. כעבור שנים אחדות קבלתי סמיכה[6]) גם שמשתי זמן־מה במשרת דב וזכיתי בהצלחה רבה ישיבה[7]) רבת־תלמידים.

כבר בימי ילדותי הראשונים גליתי נטיה זכשרון מיוחדים למתמטיקה. אמנם יכולתי לרכוש רק אותן הידיעות שאפשר היה למצוא בספרות העברית. אולם גם מועט זה היה בו כדי לעורר בי תשוקה כה רצינית ליתר דעת שאי אפשר היה להכניעה בשום אופן. בשנות תששים[8]) נסיתי להשלים מה שהחמצתי: עזבתי את הארץ בה נולדתי ואת משרתי והלכתי לברלין, ואחרי התאבקות ללא תיאור במחסור ובכל מיני תלאות, הצלחתי (במשך זמן קצר ביחס) להתקבל כתלמיד מן המנין באקדמיה לאומנויות. אך חריצות מוגזמת וחוסר־לתם גדול מדי תתרו תחת בריאותי, עד אשר נאלצתי לשוב לרוסיה. באודיסה חליתי באופן רציני ונכנסתי לבית־החולים היהודי ונשארתי בו שלשת־רבעי שנה. אחרי שהבראתי הוכרחתי להענות ללחץ ידידי: לוותר על למודים נוספים ולקבל משרה מסחרית שהוצעה לי. בזמן קצר רכשתי לי את שביעות־רצונם הגמורה של הממונים עלי ומלאתי בכשרון רב את התפקידים שהוטלו עלי. מספר־שנים נהלתי עסקים גדולים במסירות ובנאמנות — כל ימי חיי לא חייתי רגיל לעשות דבר שטחי — ואיש לא פלל שטרם כבתה בקרבי התשוקה הנושנה ללמודים. רק אשתי, שנשאתי ביונתים באודיסה, ידעה כי גחלת דבקותי עוד לוחשת באפר ועלולה להתלקח בהזדמנות הראשונה. ואמנם בשנת 1878 (השנה הל"ח לימי חיי) שבתי לגרמניה, ואחרי שנתים של למוד והשתלמות במתימטיקה בהיידלברג נסמכתי שם לדוקטור, ע"י פוקס. באותו זמן כבר הרציתי הרצאות מדעיות אחדות ופרסמתי מאמרים אחדים, מהם שנתקבלו ברצון, ומהם שעוררו תשומת־לב רבה.

מכללת אודיסה החליטה להרשות לי, ללא כל תנאים מוקדמים, להבחן כמגיסטר, מנתה אותי חבר בחברה למדעי־הטבע ולמתימטיקה ופרסמה בירחונה אחת מעבודתי — למוד, אשר אודותיו סבור היה פרופיסור אחד של אותה המכללה (במאמר־בקורת שפרסם ב Zeitschrift für Math. u. Physik) שיש בו מפנה חדש במתימטיקה.

אחרי שהות קצרת ברוסיה שבתי ב־1881 לחו"ל, מלפתחילה בכוונת ללכת לצרפת. אולם ידידי בהיידלברג השפיעו עלי שאשאר שם. באביב 1883 נתמניתי כאן למרצה ובקיץ 1887 לפרופיסוד שלא מן המנין. בי"ח שנות פעולתי במכללה זו, שמקודם יצקתי בה מים על ידי מורי, היה לי לעתים קרובות האושר למנות את חברי ומורי בין המקשיבים שלי, כשהרציתי על תוריות שיצרתיה פה ושנחשבו למקוריות, מרחיקות לכת ופוריות. אני זוקף הרבה מהצלחותי ע"ח העובדה שכבר קודם לכן היתה לי הזדמנות מספקת לפתח את שכלי בכל מיני התעמלות רוחנית, וכבר הייתי אדם מבוגר כשהתחלתי לבנות מדע חדש מהמסד. ביחד עם זה עבדתי כתריצות העוברת כל מדה ובהתמדה שאין כמעט כדוגמתה. — מדות שרק לעתים רחוקות אולי הן נשארות ללא תוצאות.

עבודותי ויצירותי שלהלן נתפרסמו בדפוס:

1) משנת־חמדות[9]), גראמטריה ראשונה בלשון עברית. מתורגם[10]), מבואר בצרוף הקדמה. לייפציג 1879/80.
2) הדדיותם של פונקציות וטורים חלקיים זצירקומפלקסיים[11]). בדך בדן 1879.
3) יסודות תורת קופונקציות[12]) בלליות (רוסית). אודיסה 1881.
5) א. הרחבת מושגי הפעולות היסודיות של האריתמטיקה. אייזנך 1881.
ב. הרחבת הקיפונקציות הכלליות והשמוש בהן. אייזנך 1882.
6) א. ייצוג שרשי משוואה אלגברית כללית מסדר n בעזרת קו־פונקציות מטורי חזקות. לייפציג 1883.
ב. תיזות. היידלברג 1883.
7) השמוש בקופונקציות לשם האינטגרציה של משוואות דיפרנציאליות יישריות[13]). מגדבורג 1884.
8) על עקרון כללי של אישורציות אלגבריות (ואנליטיות). היידלברג יולי 1886; פברואר 1887.
9) הערות לפינקצית הגביל של איטרציות אלגבריות. לייפציג יוני 1887.
10) ארכעה עקרונות מתמטיים (תחת מכבש הדפוס).
11) תורת הקופונקציות הכלליות ושמושיהן. לייפציג 1892.
12) א. האיטרציה כמהלך יסודי של פעולות מתמטיות. מינכן 1893.
ב. על תבניות רבועיות טימטריות ומתחלפות. מינכן 1893.
13) א. האיטרציה כתהליך יסודי של פעולות מתמטיות (המשך).
ב. אינטגרציה של מחלקת משוואות דיפרנציאלית לא־יישריות. נירנברג 1893.
15) התהוות קופונקציית של המטפרים הראשוניים (עומד להיפיע).
14) על פינקציות תימואידיות[14]) (תחת מכבש הדפוס).

כל עבודותי מצטיינות במדת ידועה של מקוריות, בחזירה אל המונחים הפשוטים ביותר ובשמושיות מרחיקה לכת. הערכונות החדשים הם הגיוניים־פילוסופיים בטבעם, כשם שהיו גם בשבילי יסודיים לכל השקפת־עולמי המוסרית; אך מעולם לא העליתי השקפה פילוסופית לעקרון, כל עוד לא יכולתי לבחון את נכונותה ופוריותה במתמטיקה.

כפוריים באופן יוצא מן הכלל נתגלו:

1) העקרון של קיום האופי: ללמד על המשוואות הפעולתיות.
2) העקרון של האיטרציה: ללמד על כל המערכות של כל n פונקציות הומואידיות בין שני משתנים (בלתי־תלויים) ו־n פרמיטרים.
3) העקרון של בניית החוקים בעזרת היוצאים מן הכלל.
4) העקרון של תאוצות התנודה מסדרים שונים.
5) העקרון: כל בעיה ראשונית הניתנת לפתרון צריכה להכיל בתוך עצמה את הגרעינים לפתרונותיה (ולבל היותר מזדקקת לאי־טרציה עצמית כדי להפתר).

מתוך למודי יש להבליט באופן מיוחד:

I. תורת הקופונקציות, שמפונקציה משוערת איזן שהיא, ובעזרת שתי פעולות הטרוגניות, היא גוזרת שתי מערכות של n „פונקציות חלקיות" ו־n „פונקציות צירקומפלקסיות", המתיחסות אלו לאלו בהדדיות מעניינת.

הקופונקציות מספקות גם את הפתרונות לכל משוואה אלגברית מסדר n וגם את האנטגרלים של משוואה דיפרנציאלית יישרית מסדר n.

הרחבת מושג הקופונקציות עד לדרגה השניה נותנת גם את האינטגרלים של משוואות דיפרנציאליות לא יישריות, שזולת זה אי אפשר היה לקבלן.

מן העבודה הזאת, שלפי המשוער צריכה היא להחזיק כמה כרכים, הופיעו עד־עתה רק חלקים אחדים. השאר נמצא בכתבי־יד בעלי כמות רבה — מקצתם כבר מוגמרים, מקצתם טעונים רק סידור ומקצתם זקוקים עוד להשלמה ולבדיקה נוספת.

II. תורת האיטרציות, שהיא מעין המתגבר של פונקציות טרנסצנדנטיות ולפיכך צפוי ממנה התעשרות ממשית למתמטיקה.

תורה זו ודאי שעתידה להיות יסוד־מוסד לכל המתמטיקה ולהשתלט עליה. מהחומר העצום הזה הרבה כבר עומד מוגמר בכתבי־יד, אולם ישנו עוד קושי רב בסידור העניינים באופן שתתי וזה דורש עבודת שנים רבות מתוך שלוה ועד כמה שאפשר בחוסר דאגות. עד כה נתפרסמו מזה רק רשימות קצרות מאד, שרק מעטים היו מסוגלים לתבינן.

III. תפיסה חדשה של הכימיה, שהייתי קורא לה: „הכימיה של הכוחות", שבה כל התכונות העצמיות תתבארנה מתוך תנועות ותנודות ידועות, תוך הכובד מתואר כאן בצורה מרחיבה מאד וכמה סתירות מסתלקות.

מלבד העבודות מספר בעל־פה ורמז כל שהוא בחוברת עברית, לא פרסמתי מזה עד עתה כלום. אולם בידי נמצא תומר מקיף על הענין הזה.

יש לי עוד הרבה מחקרים (50—60) בתחומים שונים של המתמטיקה, המכניקה, הקינמטיקה והפיסיקה ואין ביכלתי לפרטם כאן.

היקף כתבי־תיד שלי עולה ל־5000 גליונות [11]) בערך. הסדוך והעריכה לבדם מזקיקים עבודה חרוצה של שנתים־שלש. מקצת מזה ערוך ברשימות קצרות שאיש לא יבינן (ביחוד בכתבים מהשנים הראשונות). בשנים האחרונות אני כותב ביתר הרחבת הדיבור.

לא אוכל לסיים מבלי להזכיר, מתוך לתחומים הנ"ל, שדהי עבודת גדול בתחום אחר לגמרי: התחום העברי הקרוב מאד ללבי. גם בתחום זה ברצוני להזכיר רק את העבודות הגדולות ביותר, לכאן שייכות:

1) חדושים למסכתות שונות של הגמרא, כפי שלימדן אותן לתלמידים בימי היותי ראש ישיבה.

2) לפני כ־30 שנה התחלתי בעבודה גדולה: לסדר את הספרות התלמודית העתיקה כולה לפי האנשים והמקומות, ומקצתה לפי העניינים. באופן כזה יוצאים במקרים רבים קורותיה של אישיות לגמרי מאליהם. נסיונות דומים לזה אמנם נעשו, אבל באופן מאד לא מושלם.

3) לפני שנים אחדות התחלתי בחיבור אנציקלופדיה של המדעים המתמטיים והפיסיקליים בלשון העברית, שעליה לחספיק לגמרי לא רק לשם עיון אלא גם ללמוד מעצמו. לא יעלה על לב רבים, אלו חוגים גדולים של קוראים מצפים לספרים מסוג זה, וכי אף פרזורי־הבוסר הבלתי־שלמים ביותר, המופיעים בתחום זה, נבלעים כבכורה בטרם קיץ ממש. עוד אין לרבנים [12]) ולמלמדים [12]) ברוסיה גם מקור־דעת אחר, ועוד זמן רב לא יהיה להם. ספרי־למוד אלו מכוונים גם לבית־ספר יהודי מרכזי במושבות א"י: הוא "בית מדרש התורה החכמה והעבודה" [12]) שהצעתי לפני כ־י"ד שנים, כשצמחה התנועה לישוב א"י ע"י יהודים. בית־ספר זה, שצריך להיות בעל שלש מחלקות עיקריות: לדת [13]), למדע עיוני ולטכניקה וחקלאות, ולהתפתח עד לבית־ספר לדוגמה, עוד חיום הוא משאת־נפשי, וכשתנתן האפשרות אקדיש ברצון את כל כוחותי להגשמת הדעיון הזה.

4) חבור "חכמים הזהרו בדבריכם" [14]) ששנים מפרקיו: 1. הקבלה ותחקירה [14]) ו־2. כת החיים [14]), הופיעו זה לא כבר בתמצית קצרה, תכליתו היא לבחון בקפדנות מדעית את ההיפותיזות היותר נפוצות בשם המדע, ולבלתי השאיר בתקפו את הלא־מוכח כמוכח. סבורני שהרבה חטאו בתחום זה, וגם הדת וגם תורת המוסר סבלו מאד ובלא־הצדקה ע"י תפצה עממית של טענות־שקר. בחינה אובייקטיבית בקפדנות מדעית נראתה לי כצורך השעה וכתיבת ספר כזה בעברית נעשה לי צורך נפשי.

רשימת הרצאותי באוניברסיטה:

קיץ 83. תורת הדטרמיננטות.

" 84. 1. מבוא למכניקה אנליטית.
2. שמוש הקוסינקציות בתורת המשוואות הדיפרנציאליות היישריות.

" 85. 1. שמוש בקוסונקציות לאינטגרצית מחלקת משוואות דיפרנציאליות.
2. תורת הקונגרואנציות. תורת המספרים (צ'בישף).

" 86. 1. משוואות דיפרנציאליות יישריות.
2. עקרונות מתמטיים־פילוסופיים כלליים.

" 87. תורת־משוואות כללית.

" 88. משוואות דיפרנציאליות יישריות.

" 89. איטרציות אלגבריות ואנליטיות ושמושם במשוואות דיפרנציאליות יישריות.

" 90. 1. משוואות דיפרנציאליות טרנסליות וחלקיות.
2. עקרונות מתמטיים־פילוסופיים.

" 91. 1. תורת התבניות היישריות.
2. תורת האיטרציות.

" 92. 1. תורת המספרים.
2. תזרת הפונקציות.

" 93. 1. תורת הפונקציות האכדוריות.
2. תורת הפוטנציאל.

" 94. 1. תורת המספרים.
תורת האיטרציות.

" 95. 1. גאומטריה קינמטית.
2. תרגילים.

" 96. 1. גאומטריה קינמטית.
2. גאומטריה תאורית (המשך).

חרף 84/83. 1. מבוא לתורת הפונקציות בהתחשב ביצוג פונקציות אלגבריות.
2. תורת קופונקציות כלליות ושמוש בהן.

" 86/85. חשבון דיפרנציאלי עם שמוש בתורת הסכויים.

" 87/86. 1. מכניקה אנליטית. עקרונות מתמטיים־פילוסופיים כלליים.
2. אינטגרצית משוואות דיפרנציאליות אלגבריות.

" 88/87. מבוא לאנליזה גבוהה.

" 89/88. 1. תבניות ביניריות.
2. איטרציות אלגבריות ואנליטיות.

" 90/89. פרקים נבחרים של האלגברה.

" 91/90. משוואות דיפרנציאליות יישריות.

" 92/91. 1. תורת האינוריאנטות.
2. פונקציות־גבול של איטרציות אלגבריות.

" 93/92. 1. איטרציות אלגבריות.
2. אלגברה.

" 94/93. 1. משוואות דיפרנציאליות יישריות.
2. תורת האיטרציות.

" 95/94. גאומטריה אנליטית.

" 96/95. 1. גאומטריה תאורית.
2. תרגילים.

" 97/96. 1. גאומטריית תאורית.
2. תרגילים.

ככה. הנה לפניך ידיד אתוב ונערץ, תמונתי הרוחנית: בכך רצית.

בד"ש נאמנות ולבביות מאשתי וממני,

שלך
שפירא

לדאבוני לא השארתי לי העתקה ממכתב זה, אם כי איננו נדמה לי מחוסר־ערך. לא רציתי להחמיץ עוד יותר. — לפי דרישתך אני שולח לך בחזרה את מכתבו של הבארון ד. ג.

---

1) Fachsimpelei 2) ארשוילקי. 3) כעת ליטא.
4) מעבר לנבול הגרמני. 5) ב' אלול ת"ר.
6) במקור מלה זו כתובה בעברית ובגרמנית.
7) 70—1860 (תר"כ—תר"ל). 8) לגרמנית.
9) מזנחים שיצר שפירא.
10) ליגאריות.
11) הכוונה כנראה ל דפים.
12) במקור רק בעברית. שפירא כותב בכתב מרובע.
13) "תאולוגיה". 14) במקור גם בעברית וגם בתרגום: Wäget Eure Worte; Tradition und Forschung; vis vitalis.

הרצל ומאנדלשטאם

(המשך)

הרצל למאנדלשטאם

ווינה, 1899.3.6.

IX, טירקנשטר. 9.

ידידי האהוב והנערץ מאד!

ימים קשים, עבודות קשות, מלחמה קשה.

הידיעות שלו על אודות הלונדונאים לא הביאו לי שום חדש. לדאבוני. אין איש יכול לשער, איזה אומץ לב נחוץ לי כדי לשאת את הכל.

עכשיו סובב הכל סביב הבאנק. הסובסקריפציה מורחת להצלית, ולא — תבוסה נשקפת לנו.

צרה גדולה חוא ענין החתימות לכח הרשאה, איבוד זמן של שבועות — אפשר שמזמה היתה בזה שהחרישו מקודם ולא דברו ע"ד החתמות הנחוצים.

אני מבקש שיעשה את כל מה שבכוחו. אין צורך לשדל אותה, שאין לאחר כאן אף דגע. חוץ מחתימת ידו נחוצה בהחלט וחתומ"י גם חתימת ידו של מר חורנשטיין. אבקשהו אפוא, ידידי, יעשה את זאת עוד ביום קבלו מכתבי זה, אם לא נעשה הדבר כבר.

לפני שמונה ימים הייתי אצל הגרוסהרצוג. מצד זה הרי הכל טוב עד כמה שאפשר הדבר. רעים, השם ירחם, הם רק אנשינו בלבד.

בדרישות שלום לבביות,

המסור לו באמונה
הרצל

הרצל למאנדלשטאם

ווינה־ווהרינג, I 99.4.3. בלילה.

קארל לודביגשטר. 50.

ידידי הנערץ מאד,

תודה על מכתבו. אילו היה נמצא פה, הייתי יכול להגיד לו דברים רבים. אני מיוגע, ואני משתרך בדרכי קדימה בכוחות שמקורם בלתי מובן לי לעצמי.

דאגות ומלחמות לאין שיעור. נוסף על חכל הדאגות לכסף. כבר הוצאתי מרכושי לערך 50.000 פ"ל. — חטא כלפי ילדי. המכונה גדולה כל כך, עד שצריכת השמן בלבד יכולה להחריב את האדם. כשאני לעצמי אני מוכרח לעצום בדבר, פן אהיה לאחד מן הפרולי־טאריון, שבשבילם אני נלחם.

אבן המסוד הראשי הוא עכשיו רוסיה. מפני שׁם הגיעה המצוקה לשיאה. קשר הדבריִם ברור. אם רוסיה לא תכסה את הגאולתם של עורכי דיניה לפני הפּוּרוּם האירופאי — ע"ד תשלומי שׂכר טרחה, ת"ל, אין לדבר — אז אי אפשר יהיה להוציא את המשפט לפועל. רומניה נותנת גם כן דבר, אבל מעט. מכל שאר המקומות עוד באים בדרישות אלינו.

הבאנק מוכרח להצלית, אחרת — כל הענין נמצא בסכנה. אם יצא הבאנק לפועל או מובן מאליו שייפתח סניף בקיוב. אם לא יצא לפועל, אז יקבלו כל החותמים את כספם בחזרה, חוץ ממני ומחברי, שאנו נותנים את קרן הערבות à fonds perdu האדון ב[רודסקי] שלך יכול, אפוא, להתוות בנפש שקטה.

ידידי הנערץ, יעשה נא כל מה שבידו.

שלו, העיף והיגע

ת. הרצל

מכתבו אל הרבנים נהדר, אני מפרסמו השבוע.

מאנדלשטאם להרצל

קיוב, 25 במרץ / 5 באפריל 99.

ידיד יקר ונערץ!

הפרוסמקטים, שנדפסו ברוסית ושהותרו על ידי הצנזורה, חוללו נפלאות והחליפו את מצב רוחם של היהודים כבמטה קסם. חותמים עכשיו עשיר ודל, ויש לי יותר מבטחון גמור שנצליח הצלחה מרובה. ועם זה משלמים 20% בכסף מזומן מבלי דבר דבר. כל שדרות התושבים הולכים ונעשים לאט לאט מהופנטים, חוץ מגדולי העשירים אֵ לֵא ברודסקי. חזלו להתחכם ולהתפלסל ובאו לידי הכרה, שאנו אנשים בעלי פעולה כנה ומעשית ולא רק אנשי תיאוריה בלבד. בני אדם מתיחסים בכבוד לרגש ההתלהבות שלנו ויוצאים בעקבותינו.

ועכשיו שאלה מעשית תשובה מאד, שעליך לתת לי תשובה עליה בדואר החוזר. המותר לנו על פי התקנון לקבל אחרי מוצאי החתימה, ז"א אחרי 27, 28 ו־29 באפריל, 20 אחוזים מידי חותמים שבאו באיחור זמן, או שמא חותמים מתאחרים כאלה מחוייבים לשלם את מחיר המניות במילואן? במקרה זה היה יוצא הדבר לנו להפסד, מפני ששנים — שלשה שבועות הם מדת זמן קצרה יותר מדי לגבי תנאינו הרוסים, ואת הסכומים העיקריים, ז. א. אלה שנחתמו בידי שדרות העם העניים והבינונים, אי אפשר יהיה לרשום בפנקסים בבת אחת. שני רו"כ יכול אותו בן ההמון המדובר להמציא בשביל מניה אחת, אבל 10 רו"כ לא; לשם זה צריך הוא, לפי התקנון, חמשה שעורים.

זאת ועוד אחרת. במחיר לירה אחת סטרלינג אנו משלמים כאן 10 רובל כסף; לגבי מיליונים אחדים יגדל ההפרש מאד*) והסכום החתום ברוסיה, יהיה, אפוא, גדול הרבה יתר. יש לדאוג לכך, שהעודף הזה יועבר ע"מ איזו תחבולה ואופן; אבל זהו כבר ענין לבעלי חשבון לעבות בו.

ידידי היקר! תקח נא לך זמן של כמה רגעים ותענה לי, אם ענה לך בלוך**), ומה ענה לך. אני צריך לדעת זאת, כדי שאוכל לבוא עמו, אם יהיה צורך בכך, בחליפת מכתבים. הלא מכיר אני אותו זה מזמן רב.

אני מאושר מאד שהבאנק יצא לפועל. חלומותינו נעשים למציאות. ההיפנוז של ההמונים מחולל נפלאות. מזל טוב! בלחיצת יד לבבית.

מאנדלשטאם שלו.

לכספי השקלים אל תדאג נא; הם יכנסו באין שום ספק, ואם רק לא יהית צורך בסכומים גדולים יותר מדי בבת אחת, אז לא נבוא לידי עיכוב. בשבוע הבא יבוא משלוח חדש. אלא שאיני מבין, מפני מה שולחים גאליציה ורומניה כספי־שקל מעשים כל כך?

*) עשרה רובל בכסף מחירם היה קצת יותר מלירה סטרלינג, ומכאן אותו ההפרש.

**) איוואן סטאניסלאבוביטש בלוך (1836 — 1901), הפאצי'סטן הרוסי הידוע, שפרסם לפני מלחמת העולם ספר חשוב ע"ד מוראותיה של המלחמה, על שיחותיו עם הרצל ראה „ספרי הימים" של הרצל (הוצאה עברית, כרך ד').

הרצל למאנדלשטאם

וויגה־וזוהרינג 9.IV.9

קאולדלהביגשטר, 50

ידידי יקירי,

תודה על מכתבך. המביא לי בין אלפי הצרות עידוד קצת.

בלוך לא ענה לי. מתוך הנחה קודמת. שעד 28 באפריל יהיה חתום חמשפר המינימאלי של 250.000 מניות, אפשר יהיה לשלם את דמי חקדימה, של 20% ואת המשך התשלומים בשיעורין. עיוד שלשה חדשים נוספים. אבל אם לא יושג המינימום של 250.000 עד יום 28 באפריל, או אבוד הכל. כל תקוותנו כולה היא רוסיה. אם לא יחתמו אצלכם 200.000 או אני חושב את הסובסי קריפציה לאבודה.

לעומת זאת, אם תשיגו את המינימום, אז יבתן בזה הבסיס בשביל ההתפתחות הגדולה ביותר.

צא וחשוב. מודיעים לי מקונסטנטינופול, ש ב ק ר ו ב י ק ר א ו נ י ל ש ם. בלי הבאנק לא הייתי יכול, לא הייתי רשאי, לא הייתי דוצה לציית לקריאה זו.

משום זה אל נא יוקדע לפני שעה בקהל, שאפשר לחתום עוד 20% ולשלם את השאר בשיעורין גם אחרי יום 28 בחדש זה. שמא יחשוב כל אחד שעוד יש לו פנאי.

אני שומע, שפוזנאנסקי אינו רוצה לקיים את חתימתו בת עשרים האלף. כתבתי ליעלסקי — אין מענה!

אפשר יכול אתה להתערב בדבר. בשביל פוזנאנסקי יהיה זה חרפה, בשבילנו — אבדן של פרובינציה שלמה.

אני מחבקך,

הנאמן לך

ת. הרצל.

ד"ר א. ביין

ההיסטוריון של תל אביב

(לזכרו של אלתר דרויאנוב)

ספר תל אביב, שהכרך הראשון ממנו הופיע לפני שנתים, ראוי שיעמדו עליו יותר משעשו זאת עד עתה — מפני שני טעמים: ראשית, משום שלעת עתה זהו הספר המקיף ביותר על תולדותיה של תל אביב, וערכו בתור ספר יסודי יעמוד בוודאי לימים רבים, ולמיכך אין הערכתו קשורה בזמן הופעתו, ושנית, הוא תופס מקום מיוחד ביצירתו של הראשון לכותבי ההיסטוריה של הציונות, אלתר דרויאנוב ז"ל, שלדאבוננו הלך מאתנו בלא עתו. דרויאנוב פעל, כידוע, גדולות באיסוף החומר המפזר לתולדותיה של התנועה הציונית, ביחוד של תקופת תבת־ציון, וגם של מדע העם, ואולם אף כי גילה בהערותיו ובמבואיו לתעודות האלה, וכן בשיחותיו ובמאמריו, עושר של ידיעה היסטורית ועומק של הבנה היסטורית, שלא היה דומה לו במקצוע זה, הרי לא הגיע עצמו לעצב את ידיעותיו אלה בהרצאה מקפת — וודאי משום הערצתו הגדולה לאותן הדמויות שטפל בהן — אף כי ידע עד מאד, וגם הודה על כך בשיחותיו, שע"י כך הוא מוביל עמו לקבר ידיעה רבה שלא יצאה לשימוש כל צרכה. רק על נושא אחד, עד כמה שאני יודע, מסר את מחקריו לצבור בעמדה מקיפה ניזוהי עבודתו על תולדותיה של העיר שנעשתה גם לו למקום ביתו (למן שנת 1923), ספר תל אביב ישאר, אימוא, לדורות כמצבת זכרון לעיר העברית ובמפעלו השלם ביותר של אלתר דרויאנוב.

לא כל חלקיו של אותו הכרך הראשון שהופיע בדפוס (הכרך השני, כפי שנראה מן ההקדמה, הוכן כבר גם הוא ומחכה רק לאמצעים בשביל הדפסתו) נכתבו ע"י דרויאנוב. על מחקרו של ל. פיקר בדבר הגיאולוגיה של קרקע העיר; על המחקר המצויין והמקיף של א. י. ברוור בדבר הגיי אוגרפיה והטופוגרפיה של תל אביב, שאגב זאת גם מבאר ומבהיר את ענין שמה של העיר; על הסקירה הסטטיסטית הממפורטת של ד. פרס; על מאמרו של א. ברכיהו בדבר מאקלים של העיר, ועל עבודתו של ד. ממילנסקי בדבר משטר הנהלתה של תל אביב — על כל הדברים האלה, התופסים כמעט מחצית הספר (מע' 265 עד ע' 464), חותם דרויאנוב רק כעורך ר־בטיון. גם הפרקים ההיסטוריים לא כולם נכתבו ע"י דרויאנוב; שנים מהם (ע"ע 9—30) תולדות יפו למן חורבן חבית השני עד יסוד השכונה העברית הראשונה בת (נוה־צדק בשנת 1887), קיבל מאת ש. בן־ציון שהיה ממיסדי תל אביב, ושלידיו נמסרה מלכתחלה עריכת הספר אלא שבינתים מת. את הפרקים האלה רק עיבד דרויאנוב מחדש, והשלימם עד כמה שהיה צורך בזה. אולם מחוץ לעשרים העמודים האלה, כל החלק ההיסטורי של הספר (הע"ע 3—253) הוא ממעלה של דרויאנוב. מאתים ושלשים הדפים האלה של תולדות תל אביב עד סוף המלחמה, מפעלו הגדול היחידי של דרויאנוב במקצוע ההיסטוריוגרפיה, שאלו היה נדמה לא באותה התבניות הגדולה של ספר תל־אביב היה מהווה הוא לבדו כרך בעל ממדים, הם באמת, יותר מהיסטוריה דוקומנטרית על תחלתה של תל אביב. פיוון שצמיחתה של תל אביב, בתור שכונה של יפו, או אפשר להבינה בלעדי הכרת המצב והתנאים של עיר־האם שמלפניהם ושל התפתחות הישוב העברי היפואי. מתחיל הספר בתולדותיה של יפו וישובה העברי, רק אחרי כן באים הסקירות המפורטות „אחרית היק" (ע"ע 69—141) ותל אביב עצמה (ע"ע 145—253). אך גם זה עוד לא מסמיך בשביל דרויאנוב ההיסטוריון. תחנותיו הישוב ביפו, ייסוד השכונה תל אביב והתפתחותה עד דרגת עיר, הרי יצאו לפועל אלא בחלל ריק; זהן הזו תולדותיו של התפתחות המפעל הארצישראלי, של העלית והתיישבות, ותלויות היו בזמן ותנאי, ובעוד שדרויאנוב מונה ומתאר את כל המסובבים האלה, הולכת עבודתו ובדלה ונעשית במקומות רבים להיסטוריה של הישוב בכלל. אף כי מעבע הדברים הישוב ושאר תמיד רק ברקע שעליו מצטיירות תולדותיה צמיחתה של העיר העבריית

כמה נכונה דרך זו של הרצאת הדברים — מתברר לקורא כבר מן הדפים הראשונים. בניגוד לערים המוקדשות העתיקות של א"י העברית — ירושלים, חברון, סבריה וצפת — יש לו לישוב העברי היסודי, שממנו יצאה תל אביב, מלכתחלה אופי חולני־מעשי. החלוקה אינה ממלאה שום תפקיד, ולכל היותר רק תפקיד מצער מאד, בעיירה המסתרית הזאת. אותם 120 היהודים בערך, שהנוסע האנגלי ווילסון מצא ביפו בשנת 1839, בין חמשת אלפים תושבים בערך — ברובם מרוקנים. אך גם מיהודי בגדד — עסקו במסחר, בטוויית חוטי משי, בתעשיית סבון, או שהחזיקו אכסניות למלון־לילה בשביל יהודים עולי רגל בדרכם ירושלימה. מיסד הישוב הקטן הזה, היה, כנראה, יהודה הלוי מראגוזה, שאחרי עקבותיו יהיה עוד צורך להתחקות. היה זה, כנראה, אדם לא רגיל, אמיץ־לב, איש תבונות ויודע את חפצו בחיים, אדוק בנושנות־אך גם בעל לב מבין לחדש המתרגש לבוא. בהנהגתו הוכלת וגדלה העדה. הקטנה לקיבוץ אנשים חרוצים, אך אין היא מגיעה לערכן של הערים המקודשות בעלות המסורת המשורשה. האנשים פת לחם יחות יותר לקראת החדש; מכאן אין מריעים בשמחת החרם נגד בית הספר של פראנקל, שיסד בירושלים לפלצותם של החרדים, וכן גם לא נגד בית הספר מקוה ישראל מיסודו של נטר, אם כי בזמן הראשון עוד לא לבשו את העוז לשלוח מבני העיר תלמידים לבית הספר הזה. מתוך עמדה זו של אנשי יפו, וגם מתוך מצבה של העיר על תיק חים, נעשית יפו המרכז לעליה החדשה שהתחילה בראשית שנות השמונים של המאה שעברה. בבזה נחתך גורל העתיד של העיר ושל ישובה העברי הקטן. הם צימתים וגדלים במעט בטימפו אמריקאי, לפי מדות הזמן ההוא ולפי תנאי החיים אז בא"י; בשנת 1886 מגיע כבר מספר תושביה של יפו ל־17 אלף, ובשנת 1892 הוא עולה עד 23 אלף, בזה 15 % יהודים. בשנת 1897 מגיע המספר עד 35 אלף, מקביל למדות אלה הולכים ומתרחבים גם החיים הכלכליים של העיר ותולך וגדל מספר היהודים בה. מתוך המשת אלפי היהודים בערך שנמצאו ביפו בשנת 1905 (לפי המפקד שהתעבר אז ע"י זאב סמילנסקי), נרשמו בתור מחוסרי משלוח יד רק 75 — מספר זעיר מאד, ביחוד כשמשווים אותו עם המצב ששרר אז בירושלים. והישוב הפעיל הזה מתרבה במשך שנה־שנתים שאחרי כן עד 7000 (בתוך אוכלוסיה כללית של 40—45 אלף) — ז. א. שבמשך חמשים השנה מאז ראה פראנקל את ישוב היהודים ביפו, גדל מספרי במעט פי ע ש ר י ם. ועם גידול מספרי וחסנו הכלכלי, גדל גם ערכו. עד עתה עמדה עדת יפו הרחק מאחורי יתר הערים במדרגת חשיבותה. אולם מעתה השפעתה חולכת וגדלה. על כל פנים בשביל חישוב החקלאי החדש העולה מסביבות. התפתחותה של יפו היהודית קשורה מכאן ואילך קשר אמיץ עם ההתישבות היהודית. הנאות והשפל במפעל זה, ההעפלה החדשה בראשית שנות השלושים והמשבר שבא אחריה, העליה השניה והתולת ההתישבות של הפועלים — כל זה שוטף דרך יפו; זהו מקום־המעבר לאנשים ולסחורות; כאן מקום מושבם של המוסדות המרכזיים, מתחלה של חובבי ציון, אח"כ של ההסתדרות הציונית, כאן הפתח לאירופה (שערי־הכניסה לא"י התדשה המתהווה, — איכשה זה לא יגדל ישובה העברי של עיר זו מיום ליום, עד שנעשה צר לו התחל של סמטאותיה הצרות, והוא תירג מגבילותיו וניגש ליסד לו שכונות מיוחדות, שבהן יוכל לנשום אויר צח יותר ולחיות לפי דרכו ובהתאם לרוח החדשה הפורצת לתוך הארץ עם העולים החדשים. אין זה מתפקידה של רשימה זו לתזיר כאן על תרשימי דרך התפתחות הזאת; כוונתנו רק להראות על הרושם שהקורא מקבל מקריאת הפרקים האלה בספר תל אביב וכיצד מתבשרת חבנתו בתולדות התהוותה של תל־אביב, שתיאוריהם הם עיקר תכליתה של ההיסטוריה של דרויאנוב.

פרקה הראשון של היסטוריה זו הוא תולדות יסודה של השכונה תל אביב ליד יפו ע"י התברה „אחוזת בית", או כמו שנקראה מתחלה (בתדשי קיומה הראשונים) „אגודת בוני בתים". ביצד נוצרה אגודה זו? דרויאנוב מנסה להסביר זאת מתוך תרשו ההיסטורי הדק:

„עכשיו אין איש" — היא כותב (עמ' 64) — „אשר יכל לאמור, מי היה המתחיל בדבר. האמת היא, כנראה שגם כאן, כמו ברוב — ואולי בכל — המפעלים הצבוריים, לא היה מתחיל, אלא היו מתחילים. כמה מתחילים, כמה מתחילים בזמן אחד. איש איש מהם הביא טפה של איניציאטיבה משלו, וכל הטפות הללו נצטרפו יחד והיו להתחלה אחת. ודין הוא שאיש מן המתחילים יראה את עצמו מתחיל ראשון. יש לו גם זכות גמורה לכך, שהרי טפת־האיניציאטיבה שלו היא שהשלימה את המדה עד כדי התחלה בת־קימא, ואלמלא היא אפשר ואפשר שהתחלה היתה גוועת קודם שהגיעה למדת מעשה של ממש. — ואולם, ברית כרותה, שמפעל צבורי לא יצליח אלא אם ימצא לו לכל הפחות איש אחד, אשר יעבוד אותו מעצם תחלתו בלב שלם, ול„אגודת בוני־בתים" נמצא האיש — מר עקיבא ארי׳ה זיס".

לאחרי הערה זו, שיחד עם הבנתו ההיסטורית היא מראה גם על רגש האחריות שהיה נטוע בו — מרפת לדרכים — ואת שקידתו שלא לקפח זכותה של שום איש, עובר דרויאנוב לתיאור מהלכם של כל פרט ופרט. גם כאן מתגלה בכל שורה ושורה יחס הכבוד לדברי הימים. שום מאורע אינו פחות בעיניו מבדי שיהיה ראוי שימסרתו לדורות הבאים; למן התכניות הראשונות ועד היגיעה הרבה ברבישת האדמה והמו"מ עם הקרן הקיימת ועם אפ"ק, תלוקי הדעות בדבר תכנית הבנייה וצורותיה, והמלחמה על עבודה עברית. מסיפר כאן בפרוטרוט על כל צעד וצעד מתוך התערכת המרובלימה והמעשים, שגם היום היא מעוררת בנו עוד ענין אקטואלי במדה רבה. כל פעם שהדבר אפשר, סיפור המעשה על ההיסטוריון מגיח את מקומו לציטטים מן התעודות. יתכן שמתוך דאגתו של דרויאנוב לשמור זלמסור לדורות יבואו את טפסיהן של התעודות, כבר הפריז מכופות יתר על המדה בציטטות מפורטות מהן. ואולם, אם גם פה ושם מיפרע ע"י כך שטף הספור, הרי ביתר גווניות מתגלה הצבע המקומי, מתבלטים הזמן, המקום, התנאים, האישים והפועלים. הקורא כאלו משתתף בישיבות ובמו־ עצות, בעמל ובדאגה של אותם אנשי החוג הקטן ועמהם הוא נושם לרווחה כאשר אחדי התגברות על כל הקשיים מוקמים הבתים הראשונים וראשיתה של השכונה החדשה בבר נראית לעינים. גם בהצבעה על שמה של השכונה הזאת אנו רואים משתתפים ואנו שמחים שרק מעטים נתנו את קולם בעד השמות „הרצליה", „יפו החדשה", „נוה יפה", „אביבה", „יפתחיה", „עבריה" יעוד, ושברוב דעית של 25 מבין 42 הוחלט בי"ג אייר תר"ע (21 מאי 1910) לכנות את השכונה הצעירה בשם תל אביב.

מכאן מתחיל פרק חדש בהתהוותה של העיר העברית — זגם ב„ספר תל אביב", (ע"ע 145—210). הוא נמשך עד אייגיסט 1914 ומקיף את התקופה שבה גדלה כבר תל אביב בדי עיירה קטנה בעלת אוכלוסיה של 1500, ועד מעט(בתחלת 1915) של 2000 תושבים, עם 140 ועוד מעט 183 בתים — עיירה המצטרפת מכמה רובעים של פלוגות בתים והמתחילה כבר לרכוש לה שם טוב בארץ ובגולה בשל מראת היפה ובעל החיים התרבותיים הצומחים בה.

התפתחות זו נפסקת עם פרוץ המלחמה העולמית, עת קשה לישוב, עת קשה לעיירה הצעירה. דרויאנוב נותן לנו בפרק האחרון של תיאורו ההיסטורי (ע"ע 211—252), לחוש אותה מהדש. טפוסי מאד הוא בשבילו, בשביל האדם המוסרי, כיצד הוא מתחיל את הפרק הזה:

„בסרייבה, העיר הבוסנית הקטנה, נעשה מעשה־רשע גדול: גברילא פרינציפ, אדם אומלל־ערך, זרק פצצה יחרג שתי נפשות — והציף נחשול של דם ואש על כל העולם כולו. תמכות הפצצה של פרינציפ נזדעזעה גם ארץ־ישראל, וכמעט שהיתה מעי־מפלה. באמת אמרו: רשע (ריש סגולה) אחד מאבד עולמות הרבה."

ובבל שאט הנפש של האידיאליסטן לשלטון הרשע והשרירות, שהבה הציף גם את ארץ ישראל ואת תל אביב, מספר דרויאנוב את קורותיה של העת האיומה ההיא, עד היום שבו יכלו מגורשי יפו ותל אביב לחזור אל בויהם, עד כמה שעלה בידם לעמוד בפני פגעי הזמן הנוראים. עם בבוש הארץ ע"י צבאות האבגלים גומר דרויאנוב את ספורו ההיסטורי — היא מובילו רק עד המוף של אותה התקופה שבה מתחיל עצם התפתחותה של תל אביב.

השורות הללו יבולות, במובן, לפתות רק אשנב קטן לתוך אותו האוצר האצור בספר זה. עם כל מדעיותו הרי זה ספר חי מאד, חי גם ע"י רוב התמונות, התפקימיליזת יתרשימי העיר הנלוים עליו. לא הכל נתפס מיד עם קריאה ראשונה, והסרעה גדולה מרגשת מחוסר מפתחות טובים אשר קילו למצוא כל דבר במקומו יעם הקשור אליו שבמקום אחר. ראוי שיתוקן דבר זה בברך השני, שאת הוצאתו אין להשהות עוד — גם מתוך חובת כבוד לדרייאנוב. יעוד על תסרון אחד נעיר כאן: על המחיר הגבוה של הספר — לירה. איננו גבוה, אם נקח בתשבון את ערכו של הספר ואת התוצאית הרבות של הוצאתו. אולם גבוה הוא מכדי בות־הקנית של הישוב, הועד האחראי בעד הוצאת הספר תזר על הטעות שעושים גם כמה מוסדות רשמיים אחרים שלנו בהצאות ספרים שלהם. הוא חשב לנבון לחשב את המחיר על פי תשבון מסתרי. אולם ספרים כספר תל אביב זקוקים תמיד לתמיכה כספית, שבן חלק מסיים מן ההוצאות שמוציאים עליו הולך לאיבוד. אך ההפסד יהיה בודאי שוזה בין אם יסכר מספר מצומצם במחיר גבוה ובין אם יסכר מספר יותר גדול במחיר נמוך. מחליטים, איפוא, להפסיד „בכבוד", הינו ע"י הורדת המחיר עד גבול האפשרי — הייתי מציע: עד רבע המחיר הנוכחי — ובלבד שהספר יגיע אל מספר קוראים גדול עד כמה שאפשר, והרי גם אין תועלת לבתוב ספר ולהדפיסו אם פרסומו היא במדה ידועה כמו שאומרים „שלא בפני הקהל", אם במקום שולחנותיהם של קוראים רבים הוא מונח במרתפיהם של המוכ"ים. כך חשב על זה — כמו שאמר לי כמה פעמים — גם דרויאנוב. ויהיה זה מתן כבוד הוגן לזכרו, אם ספר זה, מפעלו ההיסטורי־המספר הגדול ביותר, יישאה לספר מקרא לאנשי תל־אביב ולאנשי הישוב כולם, לספר שממנו ילמדו יהודי א"י, וביחוד הנוער של העיר העברית, את קדמוניותם, ומתוך הכרת העבר ישרשו עוד יותר בחיי ההתה ובעינים בהירות יותר יראו את העתיד. זו תיתה, כך נראה לי, גם מטרתו של דרויאנוב ז"ל.

יש לדייק בשמות אנשי שם.

בגליון ל"ח של „העולם" (ג' בסיון צ"ח) נתפרסמה רשימתו של אברהם אלמליח על ר' שלמה דוזאנים ז"ל — ההיסטוריון הגדול מטופיא, שנפטר בי"א אייר. שם הרשימה: ר' שלמה יצחק (י) רוזאניס ז"ל. והנה יזעץ לי בבדור ששם המבות היה — שלמה בן אברהם או, בנהוג אצל הספרדים, המוסיפים שם האב על שם הבן, שלמה אברהם ולא שלמה יצחק. ומד אלמליח טעה, ולא אבין את סבת הטעות, וגם בסוף רשימתו, שנתפרסמה בגליון ל"ט של „העולם" (מי' דנא), לא תקן את טעותו, שנפלה בשם הרשימה, והשאירה במקומה, ואתמהה!

צבי הרכבי

יצאה לאור המחברת השלישית לשנה הרביעית של

„גליונות"

לדברי ספרות, מחשבה וביקורת, יוצאים אחת לחדש על ידי

יצחק למדן

תוכן המחברת:

1. י. מתבונן: אלתר דרליאנוב ז"ל (עם תמונתו) / יצחק עגן: בארץ קטנה זאת (שיר) / יצחק שנברג: על מעיני הישועה (ספור) / יהושע רבינוב: קציר בחמסין (פרק מפואימת) / ישעיהו רבינוביץ: תומאס מאן / ב. טומרנץ: שירים / א. מ. הברמן: הרב ד"ר חיים ברודי / אברהם רוזנצוויג: מעשה בגלגולת (בלדה) / ד. שמטרלינג: איש הרוח / מאיר מוהר: בין הרר"אלף (שירים) / אליהו אפשטין: כוונת הארץ ותרשבית.

2. ב מ ס כ ת: מפרשיות השעה (הדרך לפתרון; גם בעין זה?) — י. מתבונן / בשתי וערב — ברוך קרוזניק.

3. ב ש ד ה ס פ ל: על שלש אנתולוגיות של שירתנו החדשה — ש. י. סיגלס; א. צהל / „תבחומים" — פ. ע. / „החומה" — י. ע. / „מאה לילות ביפו העתיקה" — ע. א. / „הרפתקאותיו של אשר הלוי" — י. שי / „ההסתוריה החדתית והסוציאלית של היהודים" — ד"ר פ. פרידמן.

4. י ל ק ו ט ק ט ן: מתוך פואימה — פלס / „גלינת הנצחים" — א. ג. / על ברדיצ'בסקי המספר — יבי"א / „בחצרה של מרת מאלטשי" — פלס / „גלגולי אדם" — א—ם / מאותות זמננו — ח—י.

5. מ ג י ם: משה קליינמן (מ' שנת לפעולתו הספרותית) — נ. גוינבלאם / על ה„בלתי מובן" בשירה — י. ע. / פסקות (א—ג) — יוסף צ'סלר /סיכום העובה של התזמורת הארץ־ישראלית — מ. ברונזפט / על דא ועל הא — ר. מ. חנון / עם שליאפין — איבן בונין / בשולי הגליונות / ספרים חדשים.

תנאי התמימה: בארץ: 1 לא"י לשנה; בחו"ל: 6 דולרים.
כתובת המערכת והתנהלה:

"Gilyonoth", Tel-Aviv, P.O.B. 4017, Palestine.

לידיד נעורים

החזן ג ר ש ו ן ב ו ע ז (BOYARS)

מביהכ"נ בהמפסטיד, לונדון

בהכניסו את בנו יחידו א ב ר ה ם למצוות ביום השבת כ"ז בסיון תרח"ץ (לסדר „והביא אותנו אל הארץ הזאת") כן יזכה להכניסהו לחופה, ולמעשים טובים בעד בנין העם והקמת המולדת

מנחם ג. גלן, ברוקלין, נ. י.

בארץ־ישראל נוסעים

ב„אביב"

אביב AVIV

הקשר הנאמן בין שלש העדים הראשיות בארץ

חותמי העולם שזמן חתימתם נגמר בראשון למאי 1938 מתבקשים לחדש את חתימתם כדי שלא תחול הפסקה במשלוח העתון אליהם.

ה ו פ י ע

בהוצאת „ מ ס ד ה " בע"מ

מתימן - לציון

קובץ מאמרים, מחקרים, תעודות, רשמי־מסע וספורים, תוי נגינה וצלומים מחיי שבט יהודי תימן בגולה ובארץ ישראל בעבר ובהוה מאת (עפ"י סדר א"ב): ד"ר א. בראואר, ד"ר ש. גוייטין, שמעון גרידי, ש. צורי, ש. יבנאלי, ישראל ישעיהו, אברהם יערי, מאיר לוי, ד"ר י"ט לוינסקי, אהרן צדוק, ר' יחיא קאפח ז"ל, מנשה רבינא.

הקובץ מתויק 310 עמודים, בהם 16 עמודים תוים, ו־10 עמ' תמונות. מהדפס על נייר משובח ומכורך כריכה נאה.

מ ח י ר ו 150 מ א " י

להשיג: אצל המו"ל „ מ ס ד ה " בע"מ ואצל כל סוכני הספרים בארץ.

ב"ה

כבר יצא לאור הספר

„פניני הדת", ח"א.

(שלחן ערוך שיטתי, מקוצר ומפורש לתבנת התלמידים)

מאת

יוסף אפלבוים, קישינוב.

(מורה הדת בהגימנסיא „מגן דוד" ובהגימנסיות הממשלתיות לאמנות ולתרושת).

תכנו: מבוא.—הברכות. — קריאת שמע. — שמונה עשרה. — התפלה בצבור. — תפלת ערבית. — סדר שכיבה.—סדר קימה.—תפלת שחרית.—הציצית.—התפלין.—תפלת מנחה.—תשלומי התפלה יחיד עם הצבור.—ברכות ההנאה.—ברכות ההברה.—השבת.—החדש. — שלש רגלים. — חג המצות. — חג השבועות. — חג הסכות.—הימים הנוראים. — התעניות.—חגי הנסים — (חנוכה ופורים).

הדורו: כתוב בסגנון קל מאד; ערוך בסדר מופתי ומושך הלב; כולו מנוקד; מחויק 272 עמודים ובכריכה קלה.

מחירו: ברומניה 120 ליי, בשאר ארצות — דולר אחד; למו"ס—הנחה.

להשיגו עפ"י הכתובת:

Rabin-Profesor I. EPELBOIM, Chisinau (Romania).
Str. Iancu Vacarescu (f. Prunculovsca) 2.